

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Justina Jakutytė

**PATRONUOJANČIŲ BANKŲ IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ
POVEIKIO ANTRINIŲ BANKŲ VEIKLAI VIDURIO IR RYTŲ
EUROPOS ŠALYSE TYRIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: lekt. dr. Vilma Deltuvaitė

KAUNAS, 2017

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**PATRONUOJANČIŲ BANKŲ IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ
POVEIKIO ANTRINIŲ BANKŲ VEIKLAI VIDURIO IR RYTŲ
EUROPOS ŠALYSE TYRIMAS**

Finansai (kodas 621N3006)

MAGISTRO DARBAS

Studentė.....parašas.....

Justina Jakutytė, VMF-5 gr.

2017 m. gegužės 01 d.

Vadovėparašas.....

lekt. dr. Vilma Deltuvaite

2017 m. gegužės 01 d.

Recenzentasparašas.....

2017 m. gegužės 01 d.

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

(Fakultetas)

Justina Jakutytė

(Studento vardas, pavardė)

Finansai, 621N30006

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo „Patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksmų poveikio antrinių bankų veiklai Vidurio ir Rytų Europos šalyse tyrimas“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2017 m. gegužės 01 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Justinos Jakutytės**, baigiamasis magistro darbas tema „Patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksmų poveikio antrinių bankų veiklai Vidurio ir Rytų Europos šalyse tyrimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Justina Jakutytė. Research on Influence of Home Countries External and Internal Factors on Foreign-Owned Commercial Banks Performance in Central and Eastern European Countries. Master's Final Thesis in Finance / supervisor lect. dr. Vilma Deltuvaitytė. The School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Science: 03 S

Key words: foreign banking, Central and Eastern Europe, spillover effect.

Kaunas, 2017. 77 p.

SUMMARY

Over recent decades, in the context of liberalization of financial markets processes, started active development of international banking. In developing economies foreign-owned banks began to penetrate at the beginning of the 1990s as a consequence of significant economic and political changes and after removal of entry barriers. The opening of the market to foreign investors was driven by ambition, both quantitatively and qualitatively improve financial intermediation. Although the extension of international financial institutions is noticeable in many countries, the scale of their activity is different. At the beginning of the 1990s, in Central and Eastern Europe foreign banks controlled less than 20 per cent banking sector assets and more than 20 years later international finance institutions already has about 85 per cent of the total banking sector assets. For comparison, between EU-15 countries only in Finland and Luxembourg foreign banks control more than 50 per cent of the banking sector, while in the Eastern Asia international banks managed assets, on average, only represents 7 per cent. These trends suggest that banking environment of Central and Eastern European countries significantly differs not only in Europe but also worldwide.

The fact that financial system of Central and Eastern European countries is bank-based, highlights the important role of international credit institutions in this region, particularly their role to economic development. For this reason, the activities of foreign banks are increasingly becoming an object of scientific studies. It can be noted that studies usually considered foreign bank penetration stimulating factors (Kladova, Parfenova and Juščius, 2014; Hryckiewicz and Kowalewski, 2008; Claessens and Van Horen, 2012; Leung, Young and Fung, 2008; Poghosyan and Poghosyan, 2010), investigated foreign banks' impact on the domestic credit supply (Allen, Jackowicz, Kowalewski and Kozłowski, 2015; Iwanicz-Drozdowska and Witkowski, 2016; Wu, Luca and Jeon, 2011; Bertasi, Demirgüç-Kunt and Huizinga, 2015; Jeon, Oliver and Wu, 2013) and the effect of international banks on the local banking sector (Keskin and Degirmen, 2012; Claessens and Van Horen, 2012; Fernández-Sáez, Picazo-Tadeo and Beltrán-Esteve, 2015; Ukaegbu ir Oino, 2014).

According to such research directions, there is a need to further examine the potential risk of foreign-owned banks activity for domestic banking system. High dependence on parent bank's decisions

may have not only a positive effect, but also bring negative consequences for the economy, especially if the parent bank's decisions do not consider the situation in host country.

The object of the master thesis are parent banks and their subsidiaries, conducting business in Central and Eastern European countries. The aim of research is to evaluate the influence of home countries external and internal factors on foreign-owned commercial banks in Central and Eastern European countries.

Results of the empirical study showed that variables from subsidiaries environment have greater influence on both lending interest rates and net interest margin. Host country's inflation has the most significant influence on dependent variables. It is important to note that the strongest influence on loan interest rates makes non-performing loans of subsidiaries. In addition, it was found that host country's real GDP and net return on equity of non-financial corporations also have significant influence on dependent variable. It should be noted that only parent banks macroeconomic indicators contribute to lending interest rates. Regressors from subsidiaries environment have greater influence on their net interest margin. In addition to host country inflation, banking concentration level plays also an important role. Parent banks capital ratio and home country net return on equity of non-financial corporations also contribute to net interest margin of subsidiaries.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. UŽSIENIO KAPITALO BANKŲ VEIKLOS POVEIKIO VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS VALSTYBĖMS PROBLEMATIKA	11
1.1 Užsienio bankininkystės plėtra Vidurio ir Rytų Europos valstybėse	11
1.2 Užsienio bankininkystės ypatumai ir keliamos rizikos Vidurio ir Rytų Europos regione	16
2. TEORINIAI UŽSIENIO BANKININKYSTĖS SPRENDIMAI	21
2.1 Užsienio bankininkystės plėtrą skatinantys veiksniai	21
2.1.1 Mikroekonominiai veiksniai.....	21
2.1.2 Makroekonominiai veiksniai	25
2.2 Teigiami užsienio bankininkystės aspektai	28
2.3 Neigiami užsienio bankininkystės aspektai.....	32
2.4 Patronuojančių bankų aplinkos pokyčių poveikio antriniams bankams tyrimų apžvalga.....	35
3. PATRONUOJANČIŲ BANKŲ IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO ANTRINIŲ BANKŲ VEIKLAI VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS ŠALYSE TYRIMO METODOLOGIJA	43
4. PATRONUOJANČIŲ BANKŲ IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO ANTRINIŲ BANKŲ VEIKLAI VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS ŠALYSE TYRIMO REZULTATAI.....	48
4.1 Patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksmų poveikio antrinių bankų veiklai tyrimo rezultatai, taikant panelinės regresijos modelį.....	48
4.1.1 Išorinių ir vidinių veiksmų poveikis antrinių bankų paskolų palūkanų normoms	49
4.1.2 Išorinių ir vidinių veiksmų poveikis antrinių bankų grynajai palūkanų maržai.....	54
4.2 Patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksmų poveikio antrinių bankų veiklai tyrimo rezultatai, taikant panelinės vektorinės autoregresijos modelį	59
4.2.1 Išorinių ir vidinių veiksmų impulsų poveikis antrinių bankų paskolų palūkanų normoms	59
4.2.2 Išorinių ir vidinių veiksmų impulsų poveikis antrinių bankų grynajai palūkanų maržai	63
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪRA.....	69
PRIEDAI.....	73

Paveikslų sąrašas

1 pav. Bankinio sektoriaus transformacija pereinamosios ekonomikos šalyse.....	11
2 pav. Užsienio kapitalo bankų santykis su visais šalyje veikiančiais bankais	12
3 pav. Užsienio kapitalo bankų valdomo turto santykis su viso bankinio sektoriaus turtu.....	14
4 pav. Finansinio sektoriaus išduotų paskolų ir BVP santykis	14
5 pav. Užsienio kapitalo bankų paskolų ir BVP santykis	15
6 pav. Dažniausios mokslinių tyrimų kryptys bankų internacionalizacijos tema	16
7 pav. Skandinavijos šalių bankų paskolų portfelių apimties pokyčių palyginimas 2009 m. I ketv.-2015 m. IV ketv.	18
8 pav. Pagrindiniai patronuojančių bankų šalių neigiamos įtakos kanalai	19
9 pav. Užsienio kapitalo bankų atėjimą skatinantys mikroveiksniai	25
10 pav. Makroveiksnių klasifikacija	26
11 pav. Užsienio kapitalo bankų atėjimą skatinantys makroveiksniai.....	28
12 pav. Užsienio bankininkystės privalumai.....	29
13 pav. Technologijų perdavimas vietos bankiniam sektoriui	30
14 pav. Užsienio bankininkystės keliamos grėsmės	32
15 pav. Pagrindiniai empirinių tyrimų rezultatai	42
16 pav. Empirinio tyrimo kintamųjų grupės	45
17 pav. Hausman testo rezultatai.....	48
18 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į patronuojančio banko šalies makroekonominius kintamuosius.....	60
19 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į priimančiosios šalies makroekonominius kintamuosius.....	60
20 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į patronuojančio banko specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius	61
21 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius	61
22 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į patronuojančio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius	62
23 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į priimančiosios šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius	62
24 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į patronuojančio banko šalies makroekonominius kintamuosius.....	63
25 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į priimančiosios šalies makroekonominius kintamuosius.....	63

26 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į patronuojančio banko specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius	64
27 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius	64
28 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į patronuojančio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius	65
29 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į priimančiosios šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius	65

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Mokslinių tyrimų, nagrinėjančių patronuojančių bankų aplinkos pokyčių poveikį antriniams bankams, rezultatų apibendrinimas	38
2 lentelė. Tyrime naudoti kintamieji	46
3 lentelė. Hausman testo interpretavimas.....	48
4 lentelė. Panelinės regresijos rezultatai (priklausomas kintamasis – antrinių bankų paskolų palūkanų norma, IILAGL)	50
5 lentelė. Panelinės regresijos rezultatai (priklausomas kintamasis – antrinių bankų grynoji palūkanų marža, NIM)	57

IVADAS

Temos aktualumas. Pastaraisiais dešimtmečiais, vykstant finansų rinkų liberalizacijos procesams, pradėjo aktyviai plėtotis tarptautinė bankininkystė. Į besivystančios ekonomikos šalis užsienio kapitalo bankai ėmė skverbtis 1990-ųjų metų pradžioje vykstant reikšmingiems ekonominiams ir politiniams pokyčiams ir pašalinus patekimo į rinką kliūtis. Rinkų atvėrimą užsienio investuotojams skatino siekis tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu aspektu pagerinti finansinį tarpininkavimą. Nors tarptautinių finansų institucijų plėtra pastebima daugelyje šalių, jų veiklos mastai – nevienodi. Vidurio ir Rytų Europoje užsienio bankų dalis pirmojoje XX a. 10-ojo dešimtmečio pusėje buvo mažesnė nei 20 proc., o praėjus daugiau nei dvidešimtmečiui tarptautinės finansų institucijos jau kontroliavo apie 85 proc. viso bankinio sektoriaus turto. Palyginimui, tarp EU-15 šalių tik Suomijoje ir Liuksemburge daugiau nei 50 proc. bankinio sektoriaus kontroliuoja užsienio bankai, tuo tarpu Rytų Azijoje tarptautinių bankų valdomo turto dalis vidutiniškai tesudaro 7 proc. Tokios tendencijos rodo, kad Vidurio ir Rytų Europos regiono valstybių bankinė aplinka dėl didelės užsienio kapitalo bankų dalies reikšmingai skiriasi ne tik Europos, bet ir viso pasaulio mastu.

Atsižvelgiant į tai, kad Vidurio ir Rytų Europos šalių finansų sistema yra grindžiama bankų veikla, išryškėja svarbus tarptautinių kredito įstaigų vaidmuo regiono šalims, o ypač jų ekonomikos vystymuisi. Dėl šios priežasties užsienio bankų veikla vis dažniau tampa mokslinių studijų objektu. Galima pastebėti, kad tyrimuose dažniausiai nagrinėjami užsienio bankų skverbimasi skatinantys veiksniai (Kladova, Parfenova ir Juščius, 2014; Hryckiewicz ir Kowalewski, 2008; Claessens bei Van Horen, 2012; Leung, Young ir Fung, 2008, Poghosyan ir Poghosyan, 2010), tiriami užsienio bankų veiklos įtaka kredito pasiūlai (Allen, Jackowicz, Kowalewski, Kozłowski, 2015; Iwanicz-Drozdowska ir Witkowski, 2016; Wu, Luca ir Jeon, 2011; Bertay, Demirgüç-Kunt ir Huizinga, 2015; Jeon, Olivero ir Wu, 2013), tarptautinių bankų plėtros poveikis vietos bankiniam sektoriui (Keskin ir Degirmen, 2012; Claessens ir Van Horen, 2012; Sáez-Fernández, Picazo-Tadeo ir Beltrán-Esteve, 2015; Ukaegbu ir Oino, 2014). Dominuojant tokioms tyrimų kryptims, išryškėja poreikis detaliau ištirti galimas antrinių bankų veiklos sukeltas rizikas bankinei sistemai – užsienio bankas, veikdamas kaip banko akcininkų priimamų sprendimų perdavimo mechanizmas, gali tapti „neramumų pernešėju“. Tad didelė priklausomybė nuo motininio banko sprendimų gali turėti ne tik teigiamą efektą, bet ir atnešti neigiamų padarinių šalies ūkiui, ypač jei patronuojančio banko priimami sprendimai neįvertina priimančiosios šalies (angl. *host country*) situacijos. Tad keliama *problema*, ar motininio banko išorinėje ir vidinėje aplinkoje vykstantys pokyčiai iš tiesų daro įtaką dukterinių bankų veiklai ir kaip šis poveikis pasireiškia.

Baigiamojo magistro darbo objektas – patronuojantys bankai ir jų antriniai bankai, vykstantys veiklą Vidurio ir Rytų Europos šalyse.

Baigiamojo magistro darbo tikslas – įvertinti patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksmų poveikį antrinių bankų veiklai Vidurio ir Rytų Europos šalyse.

Tikslui pasiekti, keliami tokie *uždaviniai*:

1. Įvertinti užsienio kapitalo bankų vaidmenį Vidurio ir Rytų Europos šalyse bei pagrįsti temos aktualumą
2. Nustatyti užsienio bankininkystės plėtrą skatinančius veiksnius
3. Išanalizuoti teigiamus ir neigiamus užsienio bankininkystės aspektus
4. Ištirti patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksnių poveikį antrinių bankų veiklai

Baigiamojo magistro darbo tyrimo metodai: mokslinių publikacijų bei empirinių tyrimų analizė, sisteminimas ir lyginimas, statistiniai metodai: panelinė regresija, panelinė vektorinė autoregresija ir impulso atsako analizė.

1. UŽSIENIO KAPITALO BANKŲ VEIKLOS POVEIKIO VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS VALSTYBĖMS PROBLEMATIKA

1.1 Užsienio bankininkystės plėtra Vidurio ir Rytų Europos valstybėse

Intensyvi pasaulinė ekonomikos globalizacija – neišvengiamas ir jau nieko nebestebinantis pastarojo meto reiškinys, glaudžiai susijęs su finansų rinkų liberalizacija, atnešusia ženklų pokyčių daugelio šalių bankiniame sektoriuje. Vienas svarbiausių – internacionalizacija – bankų veiklos plėtimas užsienyje pereinant iš šalies verslo aplinkos į tarptautines rinkas.

Dėl didėjančių tarptautinių kapitalo srautų bankų internacionalizacijos procesai suintensyvėjo jau 7-ajame XX a. dešimtmetyje, kuomet aktyviai pradėjo plėtotis tarptautinė bankininkystė. Kiek vėliau, 1989 m., kaip pasaulyje vykstančių politinių pokyčių pasekmė, Vidurio ir Rytų Europos (VRE) vyriausybės didžiausiu prioritetu tapo efektyvios finansų sistemos sukūrimas. Nuo valstybinių bankų, veikusių pagal taip vadinamą vieno banko (angl. *monobank*) politiką (komercinių ir centrinių bankų veiklą vykdė tas pats subjektas), siekta pereiti prie į rinką orientuotos bankinės sistemos (žr. 1 pav.), tad finansų sistemoje iškilo esminių pokyčių būtinybė. Bankų industrija VRE šalyse buvo vienas pirmųjų ekonomikos sektorių, patyrusių esminę transformaciją. (Hryckiewicz ir Kowalewski, 2008)

1 pav. Bankinio sektoriaus transformacija pereinamosios ekonomikos šalyse (sudaryta pagal Hryckiewicz ir Kowalewski, 2008)

Besivystančių rinkų šalyse tarptautiniai bankai veiklą pradėjo tik nuo 1990 m. – aktyviai vykstant privatizacijos procesams, liberalizavus finansų rinkas ir pašalinus patekimo į rinką kliūtis. Todėl aktyvus užsienio kapitalo bankų skverbimasis pastaruosius dešimtmečius buvo viena pagrindinių ir ryškiausių tarptautinės finansų plėtros tendencijų. Vykstant rinkų liberalizacijos procesams užsienio bankus itin domino naujai besiformuojančios bankų rinkos Azijos, Lotynų Amerikos, Centrinės bei Rytų Europos ir ypač buvusios Tarybų Sąjungos šalyse. Magistro baigiamajame darbe bus analizuojamas užsienio kapitalo bankų svarba VRE šalyse, kuriose buvo stebimas didžiausias pasaulyje tiesioginių užsienio investicijų srautas į bankų sektorių, o augantis tarptautinių kredito įstaigų vaidmuo šiose šalyse ženkliai prisidėjo prie šalių finansų sistemos plėtros.

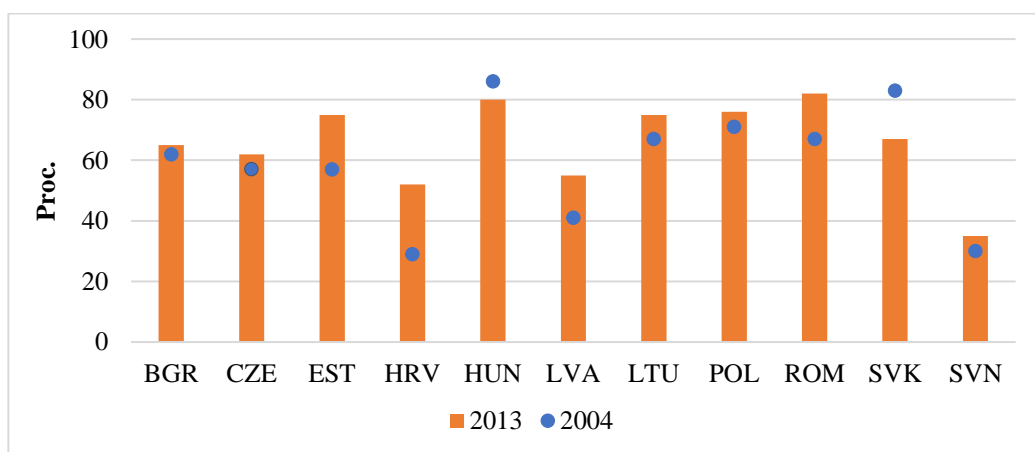
1990 m. visose VRE šalyse prasidėjo gili bankininkystės krizė, kurią sąlygojo ne tik ankstesnės ekonominės sistemos palikimas, bet ir bankininkystės žinių trūkumas – bankai nebuvo pratę veikti naujoje, radikaliai pasikeitusioje aplinkoje. Pasibaigus bankų krizei VRE šalys, norėdamos stabilizuoti

savo bankinį sektorių, turėjo pasitikėti strateginiais užsienio investuotojais. Šių šalių vyriausybės suprato, kad tik atverdamos rinką užsienio bankams galės sukurti efektyvią bankų sistemą, atitinkančią tarptautinius standartus. Temesvary ir Banai (2015) pastebi, kad užsienio investuotojų antplūdis buvo ypač svarbus dėl jų turimų profesinių kompetencijų, būtinų užtikrinti ilgalaikį stabilumą.

Kai kurias VRE šalis (Vengriją ir Estiją) bankinės sistemos krizės ištiko 1992-1993 m. laikotarpiu, o po kelerių metų jos sulaukė užsienio investuotojų į bankų sektorių. Kitose šalyse, tokiose kaip Lenkija, Čekija, Slovakija, Rumunija ir Bulgarija, dėl reikšmingų struktūrinių ekonominių problemų užsienio bankų skverbimasis prasidėjo kiek vėliau – XX a. 10-ojo dešimtmečio pabaigoje. Latvijoje ir Lietuvoje silpnas bankinio sektoriaus reguliavimas nulėmė greitą bankinės sistemos plėtrą ir kūrimąsi, kurio pasekmė – bankininkystės krizės, todėl tvaraus bankinio sektoriaus formavimasis prasidėjo tik XX a. 10-ojo dešimtmečio pabaigoje. Kroatijoje dėl esminių politinių problemų XX a. 10-ajame dešimtmetyje bankinio sektoriaus vystymasis iki šiuolaikinės formos, pasižyminčios užsienio bankų viešpatavimu, tęsėsi iki XXI a. 1-ojo dešimtmečio pradžios.

Siekiant ištirti užsienio bankų vaidmenį VRE šalių finansinėje sistemoje, Naaborg (2007) siūlo naudoti du rodiklius: 1) *užsienio bankų santykį su visais šalyje veikiančiais bankais*; 2) *užsienio bankų turto santykį su viso bankinio sektoriaus turtu*. Kaip pastebi autorė, santykinę užsienio bankų dalį naudinga skaičiuoti tuo atveju, jei vietos ir užsienio bankų skaičius lemia konkurencijos sąlygas. Taip nutinka tais atvejais, kai vietos bankai vos pasirodžius užsienio investuotojams ima keisti, tobulinti savo veiklą, siūlyti naujus produktus, siekdami apsaugoti ir užsitikrinti, kad naujieji rinkos dalyviai neužimtų pernelyg didelės rinkos dalies.

2 paveiksle matyti, kad užsienio bankų skaičius VRE šalių bankų sektoriuje keitėsi laipsniškai ir 2013 m., lyginant su 2004 m., visose regiono šalyse galima pastebėti ženkliai išaugusį užsienio kapitalo bankų skaičių. Išimtimi galima laikyti tik Vengriją, kurioje 2013 m., palyginus su 2004 m., užsienio kapitalo bankų dalis nukrito 6 proc. punktais, bei Slovakiją, kurioje nuosmukis sudarė 16 proc. punktų.

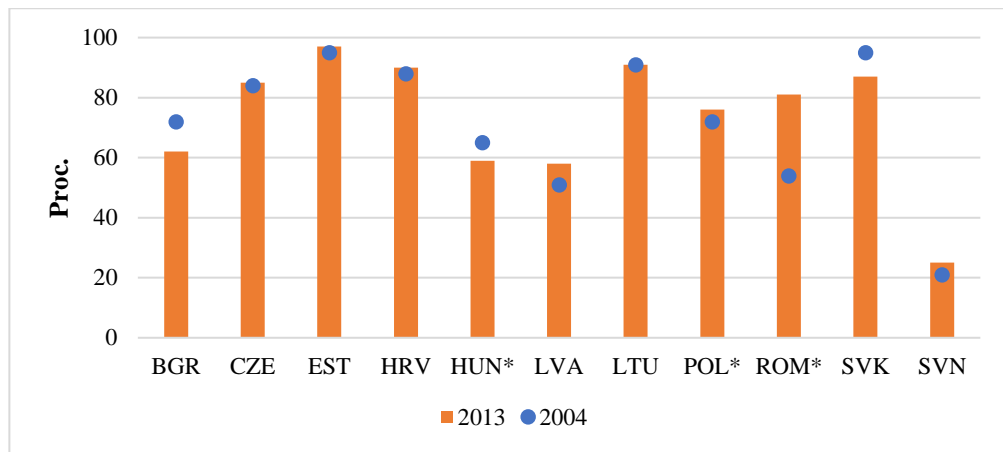
2 pav. Užsienio kapitalo bankų santykis su visais šalyje veikiančiais bankais (sudaryta pagal World Bank duomenis)

Detaliau analizuojant užsienio bankų skaičiaus dinamiką 2004-2013 m. (žr. 1 priedą), vėl derėtų atkreipti dėmesį į Vengriją, kurioje jau nuo 2004 m. užsienio kapitalo bankai pagal skaičių užėmė dominuojančią poziciją (86 proc.). Šiuo ankstyvu laikotarpiu užsienio bankai sudarė ženklų bankinio sektoriaus dalį ir Slovakijoje (83 proc.) bei Lenkijoje (71 proc.). Svarbu pažymėti, kad 2009 m., visą pasaulį sukrėtusios krizės akivaizdoje, kai kuriose VRE regiono šalyse – Kroatijoje, Vengrijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje – užsienio bankų dalis bendroje bankinio sektoriaus struktūroje sumažėjo. Didžiausi pokyčiai įvyko Vengrijoje, kurioje užsienio kapitalo bankų lyginamasis svoris sumažėjo 5 proc. punktais (nuo 87 proc. iki 82 proc.), tuo tarpu Kroatijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje – tik 2 proc. punktais. Tad vertinant World Bank pateikiamus paskutiniųjų metų duomenis matyti, kad visose nagrinėjamose VRE šalyse (išskyrus Slovėniją) užsienio kapitalo bankai užima bent 50 proc. bankinio sektoriaus, o labiausiai užsienio bankai dominuoja Estijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Rumunijoje.

Tiriant užsienio kapitalo bankų vaidmenį VRE valstybėse labai svarbu neapsiriboti vien tik jų užimama rinkos dalimi. Ne ką mažiau reikšmingas rodiklis – užsienio bankų turto lyginamasis svoris bendrame bankinės sistemos turte, parodantis bankų vykdomos veiklos mastą ir apimtį. Vertinant šį rodiklį galima pastebėti, jog tai, kad užsienio bankai savo skaičiumi ženkliai nedominuoja bankiniame sektoriuje, ne visada reiškia ir menką tokių kredito įstaigų vaidmenį.

Kaip matyti 1 priede, Kroatijoje paskutiniuosius penkerius metus tiek užsienio bankų, tiek vietos bankų skaičius yra panašus, tačiau užsienio kapitalo bankų valdomo turto dalis sudaro net 90 proc. (žr. 3 pav.). Priešinga situacija pastebima Vengrijoje, kurioje užsienio bankų skaičius yra vienas didžiausių VRE regione. Tačiau vertinant pagal užsienio bankams tenkančio turto dalį, Vengrija lenkia tik žemiausioje pozicijoje esančią Slovėniją (šiuo atveju vertinami 2012 m. duomenys, kadangi World Bank statistinėje duomenų bazėje vėlesnių laikotarpių rodiklis nepateiktas).

Analizuojant 3 paveikslą galima pastebėti, kad 2013 m., palyginus su 2004 m., beveik visose analizuojamose VRE šalyse užsienio kapitalo bankų įtaka pagal valdomo turto dalį augo. Paminėtina, kad tokiose šalyse kaip Čekija, Estija, Kroatija ir Slovėnija užsienio bankų vaidmuo išaugo nežymiai – 1-4 proc. punktais. Ryškiausias užsienio kapitalo bankų veiklos apimtį padidėjimas matomas Rumunijoje, kurioje jų įtaka bendroje šalies bankinėje sistemoje šoktelėjo nuo 54 proc. iki 81 proc.

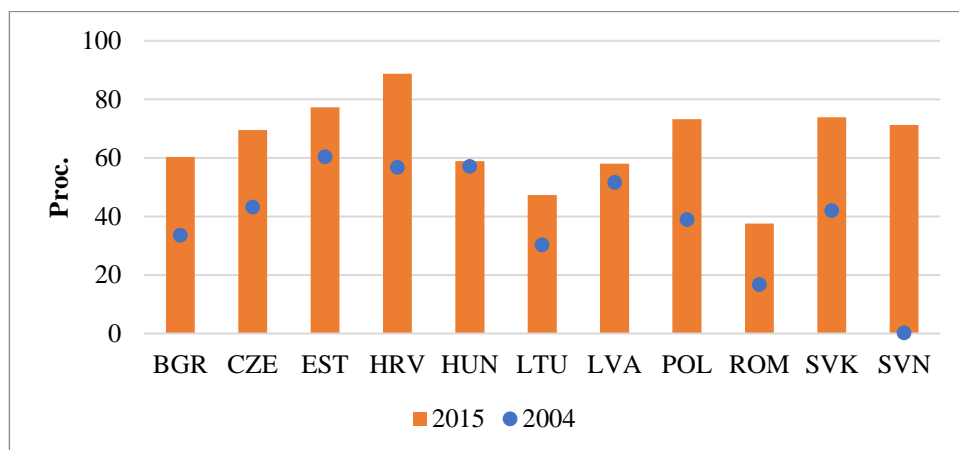

3 pav. Užsienio kapitalo bankų valdomo turto santykis su viso bankinio sektoriaus turtu (sudaryta pagal World Bank duomenis)

*2012 m. metų duomenys

Įvertinus užsienio kapitalo bankų vykdomos veiklos apimtį ir svarbą tiriamų VRE šalių bankiniame sektoriuje matyti, kad reikšmingiausią vaidmenį užsienio bankai vaidina Čekijoje, Estijoje, Kroatijoje, Lietuvoje bei Slovakijoje.

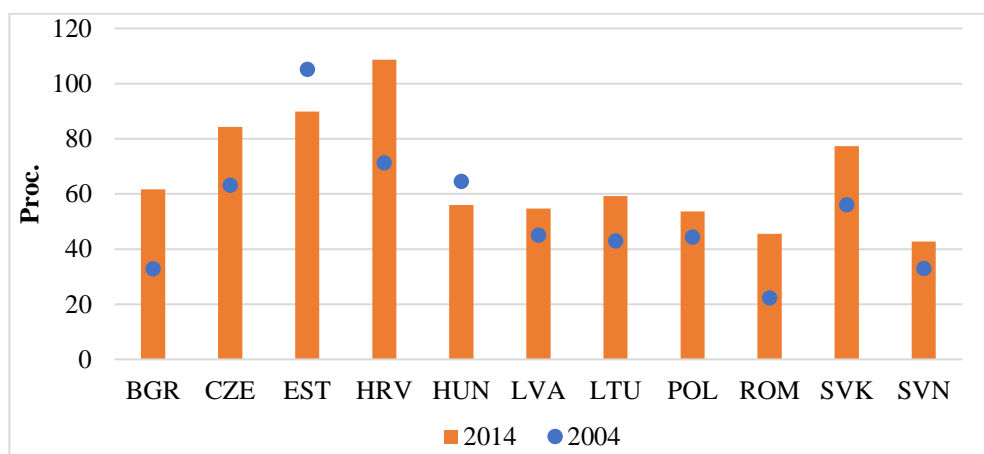
Dar didesnę užsienio bankų internacionalizacijos svarbą šalių ekonomikai galima pagrįsti įvertinus bendrą finansinio sektoriaus išduotų paskolų santykį su BVP (žr. 4 pav.). Šis rodiklis leidžia įvertinti finansinio sektoriaus svarbą visoje šalies ekonomikoje. Pasak Uiboupin'o (2005), jei šis santykis yra aukštas, vadinasi, šalyje yra sąlyginai mažai apribojimų bankininkystės veiklai.

4 pav. Finansinio sektoriaus išduotų paskolų ir BVP santykis (sudaryta pagal World Bank duomenis)

VRE regione bankai vaidina itin reikšmingą vaidmenį šalių ekonomikoje, kuris, palyginus su 2004 m., visose analizuojamose valstybėse (išskyrus Vengrijoje ir Latvijoje) ženkliai išaugo. Pateiktas 4 grafikas nurodo, kad daugelyje šalių (išskyrus Lietuvoje ir Rumunijoje) finansinio sektoriaus išduodamos paskolos sudaro bent 50 proc. BVP. Tai leidžia teigti, kad VRE regiono šalių finansinė sistema yra grindžiama bankine veikla, o jų išduodamos paskolos yra itin svarbus išorės finansavimo šaltinis, įnešantis svarų indėlį ekonomikos augimui.

Nustačius bankinio sektoriaus vaidmenį tiriamose valstybėse, tikslinga įvertinti tik užsienio kapitalo bankų suteiktų paskolų bei BVP santykį – dar vieną svarbų rodiklį, padedantį nustatyti būtent šių kredito įstaigų vaidmenį visoje šalies ekonomikoje. Kuo bankų suteiktų paskolų ir BVP santykis didesnis, tuo jų įtaka bendroje ekonomikoje reikšmingesnė. Paminėtina, kad World Bank duomenų bazėje skaičiuojant pastarąjį rodiklį įtraukiamos tiek užsienio kapitalo bankų suteiktos paskolos, tiek vietos bankų suteiktos paskolos užsienio valiuta. Tačiau įvertinus 2 paveiksle pateiktus rezultatus, iš kurių nustatyta, kad VRE regione užsienio bankų turtas sudaro didžiąją dalį bankinės sistemos turto, rodiklis interpretuojamas kaip užsienio kapitalo bankų suteiktų paskolų santykis su BVP.

5 pav. Užsienio kapitalo bankų paskolų ir BVP santykis ¹
(sudaryta pagal World Bank duomenis)

5 paveiksle matyti, kad tiriamu laikotarpiu visame VRE regione, išskyrus Estijoje ir Vengrijoje, užsienio kapitalo bankų įtaka šalių ekonomikai didėjo. Taip pat galima pastebėti, kad labiausiai užsienio bankų vaidmuo didėjo Kroatijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje, tuo tarpu Lenkijoje, Latvijoje ir Slovėnijoje tokių kredito įstaigų įtaka pakito mažiausiai, t.y. išaugo tik 9-10 proc. punkto. Analizuojant grafiką taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo metu iš visų VRE šalių užsienio kapitalo bankai didžiausią įtaką daro Čekijos bei Kroatijos ekonomikai, kadangi šiose šalyse suteiktų paskolų ir BVP santykis atitinkamai sudaro 84 ir 109 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad 1990 m. prasidėjusi užsienio bankininkystės plėtra yra vienas ryškiausių pastarojo meto bankinės sistemos pokyčių Europoje. Pagal naujausius duomenis, VRE regiono valstybėse užsienio bankams vidutiniškai tenka apie 85 proc. viso bankinės sistemos turto – nuo 25 proc. Slovėnijoje iki 97 proc. Estijoje. Palyginimui tarp EU-15 šalių tik Suomijoje ir Liuksemburge daugiau nei 50 proc. bankinio sektoriaus kontroliuoja užsienio bankai. Tokie rezultatai leidžia teigti, kad VRE regiono valstybėse dėl didelės užsienio kapitalo bankų įtakos bankinė aplinka reikšmingai skiriasi

¹ Skaičiuojant rodiklį įtraukiamos užsienio kapitalo bankų suteiktos paskolos bei vietos bankų suteiktos paskolos užsienio valiuta

nuo kitų Europos šalių. Atsižvelgiant į tai, kad VRE šalių finansų sistema yra orientuota į bankus, o kapitalo rinkų (ypač akcijų rinkos segmento) išsivystymo lygis yra labai žemas, galima teigti, kad VRE regione pagrindinis išorinio finansavimo šaltinis yra bankų teikiamos paskolos, o tai dar labiau patvirtina reikšmingą jų indėlį prisidedant prie atskirų šalių ekonomikos plėtros.

1.2 Užsienio bankininkystės ypatumai ir keliamos rizikos Vidurio ir Rytų Europos regione

Nors mokslinėje literatūroje pastebimas vis didėjantis mokslininkų susidomėjimas užsienio bankininkystės klausimais, pasigendama mokslinių studijų, skirtų užsienio bankininkystės poveikio analizei VRE regione.

Dėl pastaraisiais dešimtmečiais suaktyvėjusių finansinės internacionalizacijos procesų kyla poreikis suprasti užsienio bankų įžengimo į naujas rinkas motyvus bei įtaką, kurią jie daro atskirų šalių finansiniam sektoriui bei jo stabilumui. Finansinė krizė aiškiai parodė, kad nors užsienio bankai vaidina svarbų vaidmenį tiek pasaulinės, tiek atskirų šalių finansų sistemos mastu, sudaro sąlygas gauti prieigą prie įvairiapusių finansinių paslaugų, daugelis jų veiklos aspektų dar nėra iki galo suprasti ir ištirti.

Galima pastebėti, kad nemaža dalis mokslinių studijų apima tik trumpus laikotarpius (Allen, Jackowicz, Kowalewski ir Kozłowski, 2015; Pawłowska, Serwa ir Zajączkowski, 2014; Schwaiger ir Liebeg, 2008) ir ribotą šalių skaičių (Jeon, Olivero ir Wu, 2013; Ongore ir Kusa, 2013), nors į šiuos kriterijus ypač svarbu atkreipti dėmesį. Ilgas laikotarpis yra būtinas siekiant tinkamai atskirti ciklinius ir struktūrinius pokyčius, o platus į tyrimą įtrauktų šalių spektras sumažina tikimybę gauti netinkamas išvadas, kadangi užsienio bankų įtaka gali skirtis priklausomai nuo priimančiosios šalies verslo plėtros ir institucinės aplinkos. Taigi nors jau atlikta nemažai tyrimų, vis dar lieka neatsakytų klausimų, o tai skatina toliau gilintis į užsienio bankininkystės plėtros ypatumus. Išanalizavus mokslinę literatūrą, tiriančią bankų internacionalizacijos procesus, dažniausios mokslininkų pasirenkamos tyrimų kryptys vaizduojamos 6 paveiksle.

Užsienio bankų skverbimąsi skatinantys veiksniai	Užsienio bankų veiklos įtaka kredito pasiūlai	Užsienio bankų steigimosi poveikis vietos bankiniam sektoriui	Užsienio bankų ir vietos kredito įstaigų veiklos palyginimas
<ul style="list-style-type: none"> • Claessens ir Van Horen, 2012 • Focarelli ir Pozzolo, 2001 • Hryckiewicz ir Kowalewski, 2008 • Kládova, Parfenova ir Juščius, 2014 • Leung, Young ir Fung, 2008 • Poghosyan ir Poghosyan, 2010 	<ul style="list-style-type: none"> • Allen, Jackowicz, Kowalewski ir Kozłowski, 2015 • Bertay, Demirgüç-Kunt ir Huizinga, 2015 • Iwanicz-Drozdowska ir Witkowski, 2016 • Jeon, Olivero ir Wu, 2013 • Wu, Luca ir Jeon, 2011 	<ul style="list-style-type: none"> • Claessens ir Van Horen, 2012 • Keskin ir Degirmen, 2012 • Liao, 2010 • Sáez-Fernández, Picazo-Tadeo ir Beltrán-Esteve, 2015 • Schoenmaker ir Wagner, 2011 • Ukaegbu ir Oino, 2014 	<ul style="list-style-type: none"> • Chen ir Liao, 2011 • García-Herrero ir Navia, 2003 • Magri, Mori ir Rossi, 2005

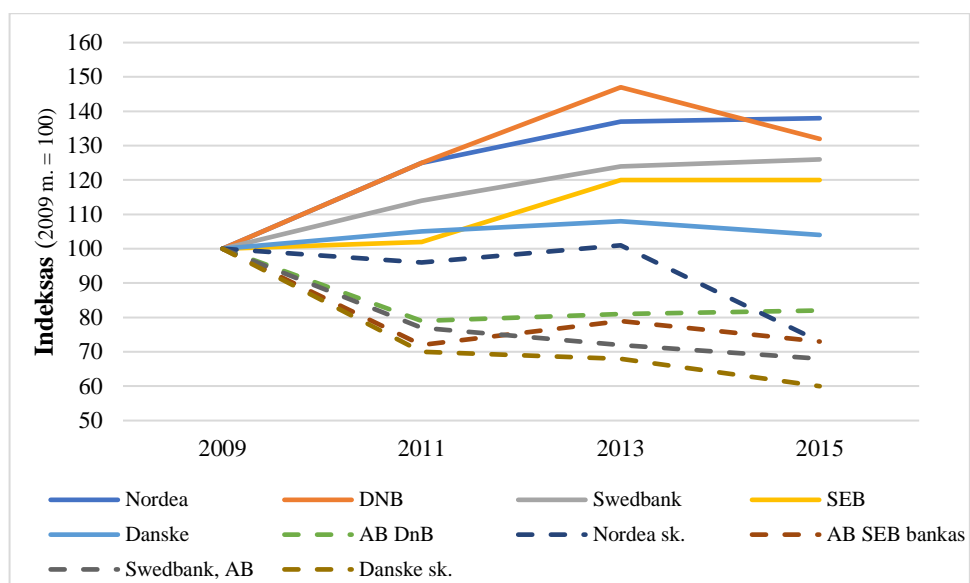
6 pav. Dažniausios mokslinių tyrimų kryptys bankų internacionalizacijos tema

Taigi atsižvelgiant į vyraujančias tyrimų kryptis užsienio bankininkystės srityje, matyti, kad esama įvairių tyrimų krypčių įvairovės. Tačiau stiprėjant bankininkystės internacionalizacijos procesams, užsienio kapitalo antrinių bendrovių veiklai ir jų poveikiui užsienio šalių bankiniam sektoriui skiriama vis daugiau dėmesio. Paminėtina, kad tokie moksliniai tyrimai dažniausiai apsiriboja bankų efektyvumo pokyčių analize, įtaka priežiūros institucijų veiklos kokybei, rizikos valdymo metodams, poveikiu konkurencinei bankinio sektoriaus aplinkai.

Dominuojant tokioms mokslinių tyrimų kryptims, išryškėja poreikis detaliau ištirti galimas užsienio kapitalo bankų antrinių bendrovių veiklos keliamas rizikas bankinei sistemai, kadangi bankų priežiūros institucijos vis dažniau ima kalbėti apie tai, kad aktyvus užsienio bankų skverbimasis neretai gali būti siejamas su sisteminio pobūdžio rizikos pavojumi. Šį teiginį galima pagrįsti Lietuvos banko ekonomistų Lietuvos banko finansinio stabilumo apžvalgoje (2016) pateikiamomis išvargomis. Lietuvos banko ekonomistai pažymi, kad nekilnojamo turto rinkų ir įsiskolinimo disbalansai Šiaurės šalyse gali tapti viena iš pagrindinių rizikų valstybių, kuriose ryškus Skandinavijos šalių bankų dominavimas, finansų sistemoms. Lietuvos banko analitikai atkreipia dėmesį, kad šioms šalims patyrus reikšmingų finansinio stabilumo ar ekonomikos sukrėtimų, antriniams bankams gali būti perduota plataus masto neigiama įtaka.

Svarbu paminėti, kad užsienio bankų šalims patiriant finansinių neramumų ar šokų, pavyzdžiui, sparčiai kritus nekilnojamo turto kainoms, šių valstybių bankai gali priimti sprendimą grupės mastu prisiimti mažesnę riziką. Toks sprendimas sumažintų skolinimosi apimtį ne tik užsienio bankų, bet ir šių bankų antrinių bendrovių šalyse. Dėl šios priežasties galima teigti, kad VRE regione veikiančios užsienio kapitalo bankų kontroliuojamieji bankai yra priklausomi nuo strateginių sprendimų, priimamų visos bankų grupės mastu.

Patronuojančių bankų šalių ekonominės aplinkos poveikio įtaką kredito rinkos pokyčiams rodo Danske banko pavyzdys. 2007 m. I-ąjį ketvirtį–2012 m. II-ąjį ketvirtį būsto kainos Danijoje sumažėjo 28,2 proc., o tuo tarpu kitose Šiaurės šalyse nekilnojamojo turto kainos augo. Kaip nurodoma Lietuvos banko finansinio stabilumo ataskaitoje (2016), tokia situacija, tikėtina, reikšmingai prisidėjo prie Danske banko kreditavimo apimčių kritimo Lietuvoje. Per 2010-2014 m. šio banko paskolų portfelis visos grupės mastu padidėjo tik 1,1 proc., nors visų kitų pagrindinių Šiaurės šalių bankų paskolų portfeliai augo daugiau nei 10 proc. (žr. 7 pav.). Neigiamos būsto kainų tendencijos Danijoje ir didelė neveiksnių paskolų dalis galėjo daryti įtaką ir Danske banko filialo, veikiančio Lietuvoje, veiklai. Kaip matyti 7 paveiksle, nors 2009-2015 m. laikotarpiu visų Lietuvoje veikiančių Šiaurės šalių kapitalo bankų paskolų portfeliai sumažėjo, Danske banko paskolų portfelio kritimas buvo sparčiausias. Remiantis Lietuvos pavyzdžiu, galima teigti, kad patronuojančių bankų šalyse pasireiškiant finansiniam nestabilumui ar ekonominiams neramumams, panašūs neigiami scenarijai tikėtini ir kitose VRE regiono valstybėse.

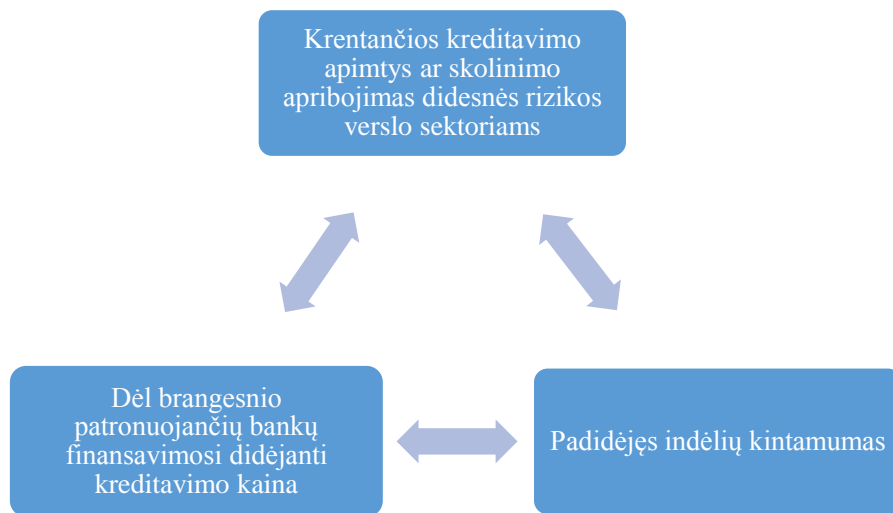

7 pav. Skandinavijos šalių bankų paskolų portfelių apimties pokyčių palyginimas 2009 m. I ketv.-2015 m. IV ketv. (sudaryta pagal Lietuvos banko duomenis)

Detaliau analizuojant patronuojančių bankų įtaką kreditavimo sąlygoms antriniuose bankuose būtina atsižvelgti į tai, kad jei patronuojantieji bankai patirtų reikšmingų nuostolių ir susidurtų su kylančia finansavimo kaina, susidariusios aplinkybės nulemtų spartesnę likvidumo rezervų naudojimą. Tikėtina, kad tuomet antriniams bankams tektų ieškoti alternatyvių finansavimo šaltinių, o toks skolinimasis, tikėtina, būtų brangesnis. Ypač svarbu pažymėti, kad dėl šios priežasties brangtų ir ūkio subjektams teikiamos paskolos.

Apibendrinant užsienio kapitalo bankų šalyse vykstančių makroekonominės aplinkos pokyčių įtaką, 8 paveiksle išskiriami pagrindiniai kanalai, per kuriuos tiesiogiai gali pasireikšti neigiamas patronuojančių bankų šalių makroekonominės aplinkos poveikis. Svarbu paminėti, kad 8 paveiksle pateiktų rizikų pasireiškimo tikimybė mažėja, esant stabiliai patronuojančių bankų šalių ekonominei padėčiai.

Bankams, kurie iš patronuojančių finansinių institucijų yra pasiskolinę mažiau, aktualesnė yra rizika, sietina su visuomenės pasitikėjimo mažėjimu. Visuomenėje plintant informacijai apie sunkumus patiriančius motininius bankus, gali išaugti patronuojamų bankų šalyse laikomų indėlių kaina ir padidėti šio finansavimo šaltinio kintamumas.

8 pav. Pagrindiniai patrunuojančių bankų šalių neigiamos įtakos kanalai (sudaryta pagal Lietuvos banko finansinio stabilumo ataskaitą, 2016)

Finansų sistemų jautrumą nepalankiems pokyčiams didina ir bankų polinkis skolintis užsienio valiuta. Pavyzdžiui, tuo atveju, jei ekonomikos augimas sulėtėtų, dalis privačiojo sektoriaus skolininkų nebegalėtų laiku grąžinti anksčiau prisiimtų finansinių įsipareigojimų, todėl bankinis sektorius patirtų nuostolių. Tai padidintų bankų rizikingumą bei, labai tikėtina, nulemtų ir veiklos finansavimo pabrangimą. Skandinavijos bankai, kaip nurodo Lietuvos banko analitikai (2015), yra linkę išnaudoti skolinimosi finansų rinkose galimybes. 2014 m. pabaigoje tokio finansavimosi dalis sudarė 44,1 proc. įsipareigojimų. Paminėtina, kad 2014 m. pabaigoje apie pusę finansavimosi ne indėliais vertės sudarė finansavimasis užsienio valiutomis, dažniausiai JAV doleriais. Manoma, kad išaugus skolinimosi kaštams, šį padidėjimą bankai perkeltų savo skolininkams, įtraukiant užsienio šalyse veikiančius patrunojamuosius bankus.

Siekiant kiek įmanoma sumažinti patrunojančių bankų šalių neigiamos įtakos poveikį ir minimizuoti galimų krizių padarinius, kaip vieną reikšmingiausių priemonių Gadanez'is ir Jayaram'as (2008) išskiria visapusės šalių politikos stiprinimą. Pasak tyrėjų, šalys su stabilia makroekonominė aplinka, ypač su nuosaikiu, ne itin aukštu skolos lygiu, lanksčia darbo rinka, stipriomis finansinėmis sistemomis yra mažiau jautrios šokams bei neramumams, vykstantiems kaimyninėse valstybėse ar globaliu mastu. Gadanez'is ir Jayaram'as (2008) pastebi, kad per pastaruosius kelerius metus buvo imtasi svarbių veiksmų daugelyje sričių, tačiau norint, jog pokyčiai paveiktų kuo daugiau šalių, tobulinimo procesas turi būti tęstinis. Autoriai išskiria tokius pokyčius, kurie buvo priimti pastaruosiu metu siekiant sustiprinti ekonomiką ir sumažinti pažeidžiamumą krizių ir užkratų metu: finansų sistemų stiprinimas, mokesčių sistemos ir skolų valdymo gerinimas, geresnių sąlygų užsienio investicijoms sudarymas bei riziką ribojančių taisyklių dėl vidaus investicijų tobulinimas.

Pasak Batrancea ir Bechis (2013), sisteminių rizikų ir sisteminių krizių pasireiškimas laikomas retais reiškiniais. Vis dėlto mokslininkai pažymi, kad pastaraisiais dešimtmečiais bankų krizių ėmė daugėti, o tai ypač pastebima pereinamosios ekonomikos šalyse. Autoriai pritaria aukščiau išsakytai minčiai, jog vieno banko problemos ir sukrėtimai gali paveikti kitas bankinės sistemos institucijas ir netgi sukelti sistemine bankų krizę. Tai, pasak jų, lemia esminis bankų vaidmuo ekonomikoje, bankinės sistemos pažeidžiamumas ir globalizacija, sudariusi sąlygas laisvam kapitalo judėjimui.

Taigi atlikus mokslinėje literatūroje dominuojančių tyrimų krypčių analizę nustatyta, kad pastaruoju metu nemaža dalis užsienio bankų veiklos aspektų dar nėra iki galo suprasti ir ištirti, pasigendama studijų, nukreiptų į užsienio bankininkystės poveikio analizę VRE regione. Nors užsienio kapitalo bankų antrinių bendrovių veiklos poveikio vietos bankiniam sektoriui analizei skiriama vis daugiau dėmesio, tokie tyrimai dažniausiai apsiriboja bankų efektyvumo pokyčių analize, įtaka priežiūros institucijų veiklos kokybei, rizikos valdymo metodams, poveikiu konkurencinei bankinio sektoriaus aplinkai. Esant tokioms tyrimų kryptims, išryškėja poreikis detaliau ištirti galimas antrinių bankų veiklos sukeltas rizikas bankinei sistemai, kadangi egzistuoja didelė priklausomybė tarp visos bankų grupės mastu priimamų strateginių sprendimų ir jų dukterinių bankų veiklos. Patronuojančių bankų šalyse pasireiškiant finansiniam nestabilumui ar ekonominiams neramumams, šių reiškinių neigiamas efektas dažnai gali pasireikšti kreditavimo mažinimu (ribojimu), paskolų brangimu bei padidėjusiu indėliu kintamumu. Įvertinus tai, kad analizuojamose VRE regiono valstybėse, kurių finansinė sistema yra orientuota į bankus, užsienio kredito įstaigų vaidmuo yra labai reikšmingas (jų valdomas turtas sudaro didžiąją dalį visai bankinei sistemai tenkančio turto), galima daryti prielaidą, kad egzistuoja labai didelė tikimybė, jog patronuojančių bankų šalyse vykstantys nepalankūs makroekonominės aplinkos pokyčiai iš tikrųjų pastebimai paveiks patronuojamų bankų šalis ir jose priimamus ekonominės aplinkos sprendimus.

2. TEORINIAI UŽSIENIO BANKININKYSTĖS SPRENDIMAI

2.1 Užsienio bankininkystės plėtrą skatinantys veiksniai

2.1.1 Mikroekonominiai veiksniai

Užsienio bankų plėtra yra vienas svarbiausių veiksnių, lėmusių vis labiau didėjančią pastarųjų dešimtmečių finansinę integraciją. Ankstesniame poskyryje atlikta užsienio bankų vaidmens VRE regione analizė atskleidė augantį tokių kredito įstaigų vaidmenį, todėl tikslinga detaliau paanalizuoti priežastis, skatinančias bankus vykdyti internacionalizacijos procesus. Nors gali pasirodyti, kad svarbiausias tokios plėtros motyvas – pelno siekimas, vis dėlto, nepaisant siekio uždirbti pelno, bankų apsisprendimą plėsti savo veiklą užsienyje sąlygoja daugelis veiksnių.

Analizuojant mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad empiriniai mokslininkų tyrimai dažniausiai koncentruojasi į konkurencinio pranašumo, labiausiai sietino su informacija, tyrimus (Jeon, Olivero ir Wu, 2011; Kladova, Parfenova ir Juščius, 2014) bei efektyvumo hipotezę (Havrylchuk, 2006; Chen ir Liao, 2011), daug mažiau orientuojantis į rizikos padalijimo (angl. *risk sharing*) teoriją. Be to, literatūroje akcentuojama, kad priimant sprendimą dėl investavimo svetur nemažai dėmesio skiriama ir potencialios naudos bei kaštų vertinimui.

Kaip ir bet kokios investicijos atveju, bankas susiduria su neapibrėžtumu dėl iš investicijos laukiamo pelno bei numatomų išlaidų. Vertinant išlaidų atžvilgiu, mokslininkai García-Herrero ir Navia (2003) savo straipsnyje pristato plačiai paplitusį požiūrį, jog užsienio bankai, lyginant su vietos finansų institucijomis, patiria didesnius kaštus. Autorių teigimu, didesnės išlaidos atsiranda dėl teisinių barjerų, kultūrinių skirtumų ar padidėjusios kontrolės. Dėl šios priežasties bankai, norėdami užsienio rinkoje veikti pelningai, turi gebėti gauti naudos, kuri nepasiekama vietos konkurentams (pavyzdžiui, konkurencinis pranašumas; efektyvumas, kuris negali būti pasiektas veikiant vien tik vietos rinkoje; geografinis rizikos diversifikavimas).

Kadangi, kaip jau minėta, konkurencinis pranašumas sietinas su informacija ir jos valdymu, Kladova, Parfenova ir Juščius (2014) kaip vieną iš finansines užsienio investicijas skatinančių veiksnių įvardija „klientų vaikymosi“ (angl. *follow the customer*) hipotezę. Remiantis šia teorija, užsienio kapitalo bankų skverbimasi į naujas rinkas skatina gynybiniai motyvai – į besivystančias rinkas įeinama siekiant išlaikyti į užsienį išvykstančius verslo klientus ir tokiu būdu išsaugoti užmegztus ryšius. Kiek kitokį požiūrį į „klientų vaikymosi“ hipotezę pateikia Pohl'as (2011). Mokslininkas tyrė skirtumus tarp antrinių bankų, kurių motininiai bankai įsikūrę pramoninėse valstybėse, bei bankų, kurių patronuojantys bankai veikia besivystančiose šalyse. Autorius pastebi, kad šios finansinės institucijos tarpusavyje skiriasi priklausomai nuo pasiruošimo, patirties ir gebėjimo lygio. Pasak Pohl'o (2011), bankai iš pramoninių šalių į užsienio rinkas įžengia jau turėdami pakankamai kapitalo, pasižymėdami gera reputacija, taikydami šiuolaikines praktikas ir įsidiegę modernias technologijas. Tuo tarpu tarptautiniai bankai iš

besivystančių šalių – priešingai – turi mažiau išteklių ir įgūdžių, todėl yra linkę „sekti“ klientus iš gimtosios šalies. Hryckiewicz ir Kowalewski'is (2008), savo straipsnyje nagrinėdami internacionalizacijos motyvus, atkreipia dėmesį, jog stambesni bankai paprastai turi didesnę ir labiau tarptautiniu mastu diversifikuotą klientų ratą, o tai yra dar stipresnis stimulus „sekti“ paskui klientus jiems persikeliant į užsienį. Atsižvelgiant į tai, kad verslo subjektai, rūpindamiesi informacijos konfidencialumu, linkę bendradarbiauti su kiek įmanoma mažesniu finansinių institucijų skaičiumi, galima teigti, kad užsienio kapitalo bankai tokiu būdu naujose rinkose gali įgyti konkurencinį pranašumą. Paminėtinas ir dar vienas privalumas – užsienio bankai savo klientų poreikius pažįsta geriau nei vietos bankai, todėl net ir naujose rinkose gali juos aptarnauti geriau ir kokybiškiau. Be to, tuo pačiu metu jie gali įgyti naujų klientų užsienyje, tad patiriama rizika minimali, nes tokie bankai jau turi keletą didelių klientų.

Egzistuoja ir dar viena – eklektinė teorija – teigianti, kad „klientų vaikymosi“ hipotezė nesugeba deramai paaiškinti bankų plėtros į naujas rinkas fenomeno, todėl ją būtina praplėsti įtraukiant agresyvesnius motyvus. Tuo tarpu Šliupas (2013), cituodamas Williams'ą (1997), teigia, kad ši paradigma yra visiškai priešinga internacionalizavimo teorijai. Remiantis eklektine paradigma, bankai siekia užimti naujas rinkas ne tik vaikydamiesi savo vidaus klientus, bet ir trokšdami išplėsti savo veiklos mastą ir padidinti pelną. Anot šios paradigmos, kitaip dar vadinamos OLI teorija, užsienio investicijoms turi įtakos nuosavybė (O; angl. *ownership*), vieta (L; angl. *location*) ir internacionalizacija (I; angl. *internationalisation*). Šliupo (2013) teigimu, nuosavybės pranašumams būtų galima priskirti prieigą prie valiutos. Dažniausiai įvardijami vietos privalumai yra užimama rinkos dalis, galimybė apeiti šalies įstatymus, išnaudoti šalyje taikomus apribojimus. Internacionalizacija paprastai siejama su tinkamu informacijos valdymu. Įvertinant tai, kad banko ir kliento santykiai paremti informacijos srautais, galima teigti, kad tinkamas informacijos valdymas vaidina itin svarbų vaidmenį, nes leidžia diferencijuoti banko siūlomus produktus ir juos tinkamai pozicijuoti rinkoje.

Istoriniai ir kultūriniai veiksniai taip pat gali būti reikšmingas motyvas – jei šalyje, kurioje numatoma plėsti veiklą, kalbama ta pačia kalba, esama kultūrinių panašumų ar istorinių sąsajų, tai supaprastina internacionalizacijos procesus. Veiklos plėtimas regionuose, pasižyminčiuose panašia kultūra, mokslininko Slager'io (2006) vertinamas kaip privalumas, leidžiantis lengviau parduoti bankinius produktus. Pažymėtina, kad banko kilmė taip pat įgalina įgyti pranašumą diferencijuojant produktus, perduodant žinias bei patirtį ir netgi mažinant kapitalo kaštus. Tai įmanoma tuo atveju, jei vietiniai išteklių lengvai suteikiami dėl kultūrinio artumo (angl. *proximity*). Istorinių bei kultūrinių veiksnių įtaką įrodo ir Claessens'o bei Van Horen'o (2012) atliktas tyrimas, kurio metu buvo nustatyta, kad ta pati kalba leidžia užsienio bankams naujose rinkose sėkmingiau vykdyti savo veiklą. Gauti rezultatai patvirtino, kad esant kuo daugiau panašumų su priimančiąja šalimi (angl. *host country*), užsienio bankams lengviau gauti reikiamos informacijos bei ją pasidalinti su savo valdyba. Panašius

rezultatus gavo ir Magris, Moris bei Rossis (2005). Mokslininkų atlikta studija atskleidė, kad užsienio bankų aktyvumo lygį tarptautinėse rinkose lemia ir kultūriniai neatitikimai – nustatyta, kad didesni skirtumai gali būti viena iš priežasčių, sukeliančių problemas vykdant bankinę veiklą.

Vertinant efektyvumo aspektu, mokslininkų (Boubacar, 2012; Magri, Mori ir Rossi, 2005) teigimu, banko dydis – svarbus veiksnys, lemiantis jo apsisprendimą plėsti veiklą užsienyje. Didelis dydis įgalina banką perkelti savo veiklos efektyvumą patiriant palyginti žemus kaštus ir konkuruoti su vietinėmis finansų institucijomis netgi atsižvelgiant į papildomai patiriamas išlaidas. Focarelli ir Pozzolo (2001), atlikę 2168 bankų iš 29 šalių, priklausančių Tarptautinei ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai, tyrimą nustatė, kad banko dydis yra lemiamas veiksnys priimant sprendimą plėstis į užsienį. Toks rezultatas suderinamas su nuomone, kad didesni bankai turi stipresnių paskatų ieškoti papildomų pelno galimybių užsienyje. Be to, rezultatai parodė, kad kredito įstaigos, didesnę pajamų dalį gaunančios iš nepalūkaninės veiklos, labiau linkusios vykdyti internacionalizacijos procesus. Manoma, kad tai lemia jų novatoriškos ir agresyvios strategijos.

Paminėtina, jog tarptautinė patirtis, matuojama atsižvelgiant į šalių, kuriose bankas vykdo veiklą, skaičių bei turimą veiklos vykdymo patirtį, taip pat reikšmingas veiksnys siekiant plėsti veiklos mastą. Galima teigti, kad su tarptautine patirtimi glaudžiai susijęs ir internacionalizacijos laipsnis, kadangi bankai, turintys didelę ir geografiškai diversifikuotą klientų bazę gali sumažinti transakcijos kaštus. Leung'as, Young'as ir Fung'as (2008), naudodami trukmės modelį (angl. *duration model*) tyrė veiksnius, skatinančius užsienio bankus plėsti savo veiklą Honkonge. Mokslininkai tyrime naudojo 157 kredito įstaigų duomenis ir nustatė, kad bankai, turintys daugiau patirties, t.y. platesnę rinką tarptautiniu mastu, greičiau ir lengviau įžengia bei įsitvirtina Honkongo bankiniame sektoriuje.

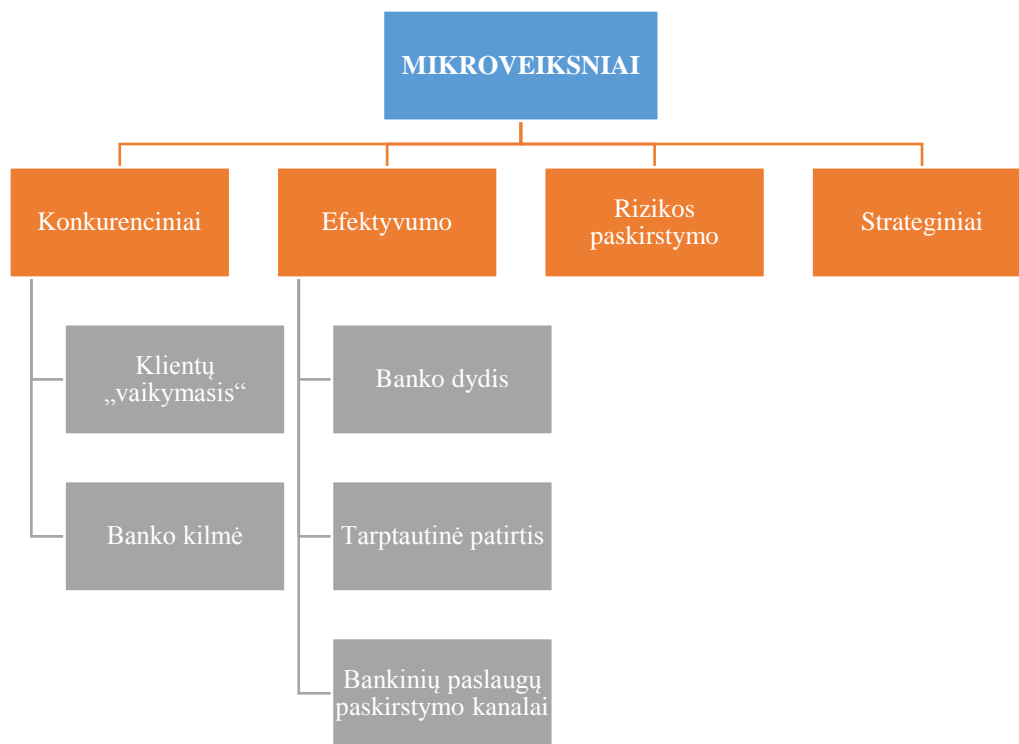
Dar vienas efektyvumo šaltinis, pasak García-Herrero ir Navia (2003), yra bankinių paslaugų paskirstymo kanalai. Autoriai, savo straipsnyje nagrinėdami užsienio bankų efektyvumo klausimus, pateikia dvejopą poziciją. Viena vertus, pasak mokslininkų, tarptautiniai bankai dažniau būna linkę plėstis į šalis, pasižyminčias ne tokia efektyvia bankine sistema. Kita vertus, sprendimas investuoti valstybėse su labiau išsivysčiusia bankine sistema sudaro sąlygas pagerinti savo siūlomus produktus ir paskirstymo kanalus. Tuo tarpu Uiboupin'as (2005) teigia, kad bankų norą plėstis labiausiai skatina efektyvumo atotrūkis. Pasak tyrėjo, kartais besivystančiose šalyse egzistuoja neatitikimas tarp realiosios paklausos ir bankų siūlomų paslaugų – kitaip tariant, konkrečioje šalyje veikiančios kredito įstaigos nesugeba patenkinti augančių savo klientų poreikių ir suteikti norimų bankinių paslaugų. Šis atotrūkis sudaro puikias galimybes užsienio bankams plėstis į nepakankamai išvystytas rinkas ir jose įgyti konkurencinį pranašumą. Vis dėlto, vertinant bankų plėtrą į šalis su silpniau išsivysčiusia bankine sistema, Liao (2010) atliktas Taivane veikiančių bankų tyrimas 2002-2006 m. parodė, kad užsienio bankai aukštesnį produktyvumo lygį pasiekia tik pirminėje stadijoje, vėliau, laikui bėgant, vietos kredito

įstaigos perima jų valdymo patirtį ir įgūdžius. Tokiu būdu pagerėja vietos bankų efektyvumas, o užsienio bankų pranašumas palaipsniui ima silpnėti.

García-Herrero ir Navia (2003) pateikia dar vieną svarbų motyvą, skatinantį finansines tiesiogines užsienio investicijas – tai rizikos diversifikavimas. Bankai, veikdami užsienio šalyje, gali diversifikuoti savo pajamų bazę ir gauti naudos priklausomai nuo pasirinkto rizikos-gražos profilio. Autoriai išskiria keletą faktorių, apibūdinančių, kaip bankai diversifikuoja pajamų bazę vykdydami veiklą užsienyje – tai verslo ciklas, palūkanų normų struktūra, valiutos kursas. Rizikos ir gražos diversifikavimą savo straipsnyje mini ir Mulder'is bei Slager'is (2008). Mokslininkų teigimu, geografinio rizikos/gražos diversifikavimo dėka galima pasiekti papildomo pelningumo. Standartinė portfelio teorija teigia, kad tarptautinė diversifikacija investuotojams atneša naudos, kadangi tokiu būdu investuotojai turi galimybę formuoti savo portfelius iš įvairesnių turto vienetų. Žema koreliacija tarp vietos ir užsienio turto vienetų mažina tarptautinio portfelio riziką ir suteikia geresnę galimybę pasiekti laukiamą rizikos-gražos derinį. Dėl šios priežasties bankams palankiau turėti turto užsienyje ir tokiu būdu gauti prieigą prie veiklų, galinčių generuoti didesnę gražą nei vidaus rinkoje su panašiomis rizikos charakteristikomis. Kadangi bankininkystėje finansinių sunkumų (angl. *financial distress*) kaštai yra aukšti, pagerintas diversifikacijos lygis sukurtų didesnę vertę.

Kitos mikroekonominės finansinių užsienio investicijų teorijos orientuojasi į strateginės elgsenos modelį. Literatūroje teigiama, kad internacionalizacijos sprendimus neretai lemia konkurencinga aplinka vietos bankų rinkoje. Keliamą hipotezę, kad jei bankas pradeda internacionalizacijos procesus, jo konkurentai vietinėje rinkoje gali pradėti daryti tą patį. Jie patys pasirenka, ar plėsti savo veiklą toje pačioje šalyje kaip bankas-lyderis arba, priešingai, vengia pradėti veiklą ten, kur jau įsikūrė konkurentas (García-Herrero ir Navia, 2006). Dulupcu ir Demirel'is (2009) savo straipsnyje papildoma García-Herrero ir Navia (2006) išsakyta mintis. Pasak autorių, bankai vengia tiek pavojų, tiek rizikos, todėl prieš investuodami jie pirmiausiai palaukia, kokios reakcijos ir atsako susilauks „banko-lyderio“ investicija ir tik tada jie priima sprendimą, ar taip pat investuoti toje pačioje šalyje. Dėl šios priežasties pastaroji teorija neretai vadinama lyderio sekimo teorija (angl. *follow-the-leader*).

Apibendrinta bankų internacionalizacijos procesus skatinančių mikroveiksnių apžvalga pateikiama 9 paveiksle.

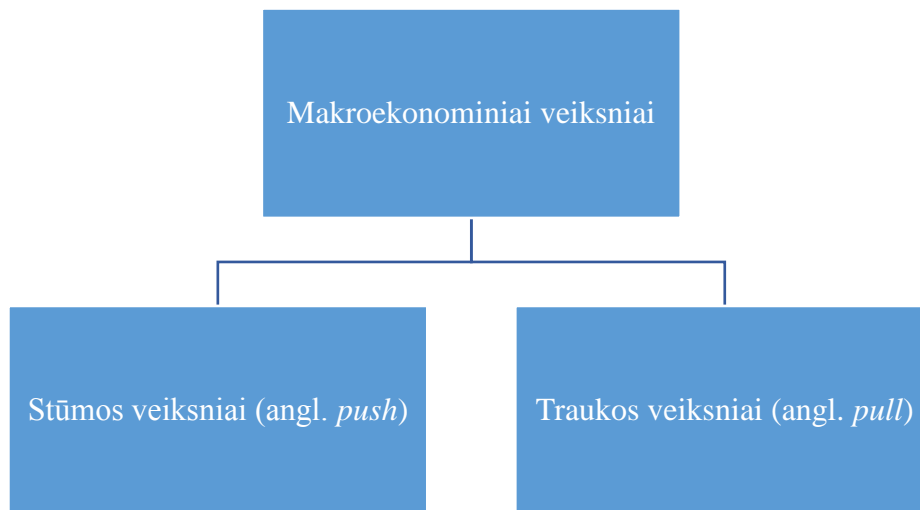

9 pav. Užsienio kapitalo bankų atėjimą skatinantys mikroveiksniai

Taigi nors dažniausiai nagrinėjami bankų internacionalizaciją skatinantys konkurenciniai ir efektyvumo veiksniai, atlikta literatūros analizė atskleidė, kad bankų plėtrą lemiantys mikroekonominiai motyvai paprastai skirstomi plačiau: į konkurencinius, strateginius, sietinus su efektyvumu bei su rizikos paskirstymu. Vis dėlto svarbu nepamiršti, kad kiekvienu individualiu atveju bankų veiklos plėtrą lemia skirtingi faktoriai.

2.1.2 Makroekonominiai veiksniai

Vertinant finansines užsienio investicijas makroekonominiu aspektu, García-Herrero ir Navia (2006) pastebi, kad makroekonominių teorijų, apimančių finansines tiesiogines užsienio investicijas, trūkumas paaiškina ir empirinių tyrimų stygių. Dėl šios priežasties finansines tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai neretai apjungiami kartu su bendraisiais užsienio investicijas skatinančiais veiksniais. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pastarieji veiksniai paprastai klasifikuojami į dvi grupes (žr. 10 pav.).

10 pav. Makroveiksnių klasifikacija (sudaryta pagal García-Herrero ir Navia, 2006)

Kaip pastebi García-Herrero ir Navia (2006), stūmos (angl. *push*) veiksniai literatūroje kitaip dar vadinami šalies, iš kurios bankai kilę, veiksniais (angl. *home-country related*), o traukos veiksniai (angl. *pull*) sietini su priimančios šalies veiksniais (angl. *host country related*). Pateikdami makroveiksnių klasifikaciją, mokslininkai taip pat atkreipia dėmesį, kad literatūroje stumiančiųjų veiksmių, sietinų su finansinėmis užsienio investicijomis, nėra daug.

Palūkanų normų lygis patronuojančių bankų šalyje dažnai įvardijamas kaip svarbus stūmos veiksnys. Paprastai yra manoma, kad aukšta realioji palūkanų norma riboja užsienio investicijas. Albuquerque'o, Loayza'os and Serven'o (2002) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė stiprų neigiamą ryšį tarp JAV išdo vekselių pelningumo ir tiesioginių užsienio investicijų ir tai buvo būdinga tiek pramoninėms, tiek besivystančioms šalims. Tokio pat rezultato galima tikėtis ir esant žemai palūkanų normai motininio banko šalyje – tai lems žemesnę palūkanų normos maržą ir paskatins banko norą plėsti savo veiklą užsienyje, ypač į besivystančias šalis, kur būdinga aukštesnė grąža.

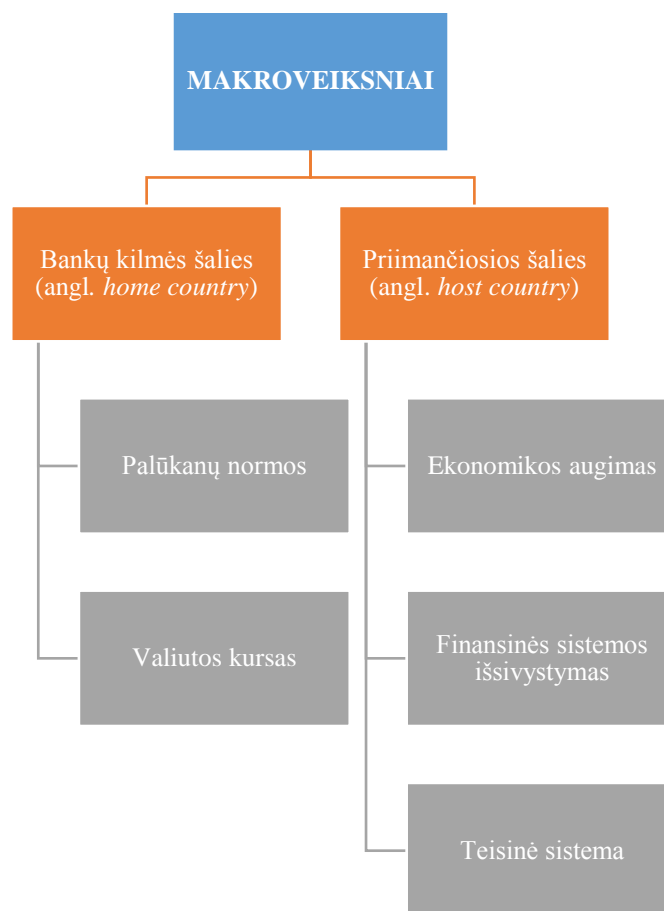
Kaip teigia García-Herrero ir Navia (2006), finansinės sąlygos ir aplinka taip pat lemia apsisprendimą vykdyti investicijas į užsienį. Vienas iš plačiai literatūroje analizuojamų veiksmių, priklausančių šiai grupei, – valiutos kurso įtaka. García-Herrero ir Navia (2006), remdamiesi mokslininkų Blonigen'o (1997) bei Reinhart'o ir Reinhart'o (2003) atliktais tyrimais, pateikia pavyzdį, kad jenos kurso kilimas paskatino Japonijos įmones vykdyti užsienio investicijas, tuo tarpu laukiamas JAV dolerio vertės kilimas atitolino investicijas nuo JAV kompanijų. Minėti mokslininkai mini ir dar vieną veiksnį – tai kreditavimo galimybės. Kreditavimo svarbą autoriai iliustruoja pateikdami Japonijos pavyzdį, kai suprastėjusi prieiga prie išorės finansavimo sąlygojo tiesioginių užsienio investicijų kritimą.

Traukos veiksniais, sietiniems su finansinėmis investicijomis, priešingai nei stūmos veiksniais, literatūroje skiriama daugiau dėmesio. Šalies, į kurią ketinama plėsti savo veiklą, (laukiamas) ekonomikos augimas paprastai laikomas tarptautinės bankininkystės varomąja jėga. Hryckiewicz ir Kowalewski'is (2010) atliko tyrimą, kuriuo buvo identifikuoti ekonominiai veiksniai, darantys įtaką

bankų sprendimui plėsti savo veiklą užsienyje. Nustatyta, kad ekonomikos ciklui pasiekus plėtros stadiją, bankai, plėsdami savo veiklą, renkasi labiau išsivysčiusias šalis, o tai lemia konkretūs vietos ir nuosavybės veiksniai. Kai šie veiksniai patenkinami, bankai gali pasiekti aukštesnį pelningumo lygį. Pavyzdžiui, jei tam tikra rinka yra žinoma kaip finansų centras, tai paskatina užsienio bankus siekti naujų kontaktų ir plėtoti savo veiklą. Kitas susijęs kintamasis – priimančiosios šalies (angl. *host country*), finansinės sistemos išsivystymo lygis. Focarelli'is ir Pozzolo (2001), atlikę beveik 2500 bankų tyrimą, nustatė, kad užsienio bankai, vykdydami internacionalizacijos procesus, pirmenybę teikia santykinai išsivysčiusioms šalims su nekoncentruota finansine sistema. Tai, kad priimančiosios šalies bankinės sistemos būklė yra reikšmingas veiksnys, įrodo ir Bran'o ir Lahet'o (2015) atliktas tyrimas. Kaip parodė autorių atliktos studijos rezultatai, reikšmingiausias veiksnys, lemiantis užsienio bankų apsisprendimą plėsti savo veiklą į konkrečią šalį, yra bankinės sistemos išsivystymo lygis bei atvirumas konkurentams.

Slager'io (2006) teigimu, šalies, į kurią bankai ketina plėsti savo veiklą, teisinė sistema, ypač kreditorių interesų apsauga ir bankroto procedūrų kokybė, – dar vienas labai svarbus traukos veiksnys. Egzistuojantys teisės aktai ir liberalesnė teisinė aplinka gali paskatinti bankus vykdyti internacionalizacijos procesus, ypač jei bankai susiduria su stipria konkurencija ir ribotomis augimo galimybėmis vietos rinkose. García-Herrero ir Navia (2006), savo straipsnyje analizuodami traukos veiksnius, detaliau įvertina teisinės sistemos faktorius, išskirdami palankesnę mokesstinę aplinką bei galimas mokesčių lengvatas. Minėtus aspektus akcentuoja ir mokslininkai Magri, Mori bei Rossi (2005), pažymėdami, kad reguliavimo ir apmokestinimo politikos skirtumai įgalina užsienio bankus uždirbti didesnę pelną. Lin'as, Barth'as ir Jahera bei Yost'as (2013) pritaria aukščiau išsakytoms tyrėjų mintims ir teigia, kad griežti atskirų šalių bankinės sistemos suvaržymai riboja užsienio kredito įstaigų plėtrą. Kaip dažniausiai pasitaikančias kliūtis autoriai išskiria teisės aktus, ribojančius tarptautinių bankų steigimąsi, ir tarpvalstybinį teisinės sistemos bei reguliavimo praktikos nesuderinamumą.

Apibendrinta bankų internacionalizacijos procesus skatinančių makroveiksnių apžvalga pateikiama 11 paveiksle.

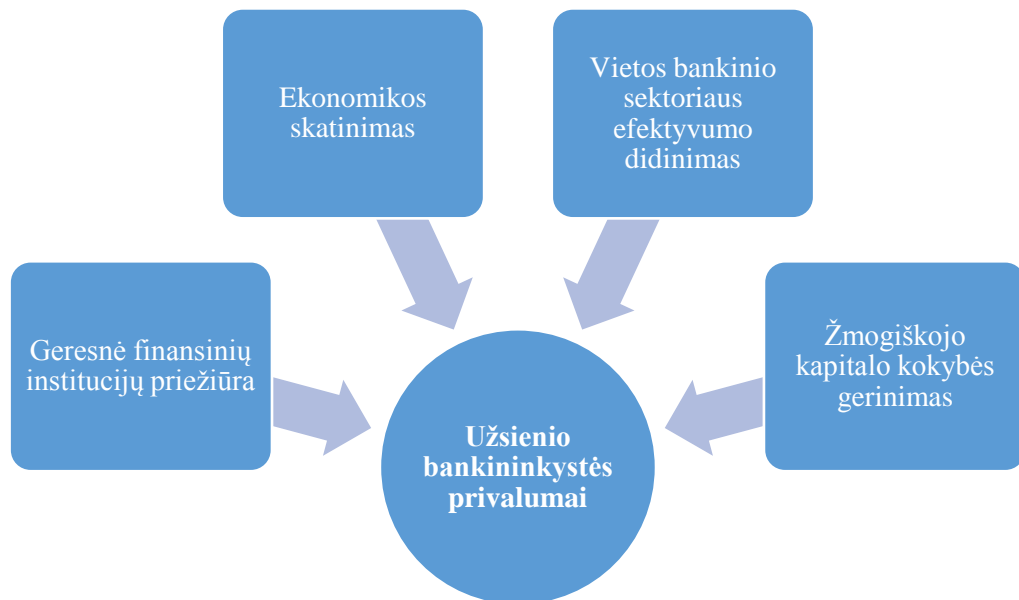
11 pav. Užsienio kapitalo bankų atėjimą skatinantys makroveiksniai

Taigi bankų internacionalizaciją skatinantys makroveiksniai gali būti dvejopi – nulemti motyvų, sietinų su motininių bankų šalimi, bei motyvų, kylančių dėl priimančiosios šalies aplinkos ypatybių. Galima pastebėti, kad dažniausiai akcentuojami stūmos veiksniai sietini su finansinėmis sąlygomis ir aplinka, o vienas svarbiausių traukos faktorių yra ekonomikos augimas priimančiojoje šalyje.

2.2 Teigiami užsienio bankininkystės aspektai

Siekiant išsamiau ištirti užsienio kapitalo bankų įtaką vietiniam finansų sektoriui, tikslinga paanalizuoti jų veiklos antrinių bankų rinkose privalumus.

Šalies finansų sektoriaus atvėrimas užsienio kapitalo bankams dažnai vertinamas kaip svarus indėlis skatinant vietos finansinių institucijų stabilumą ir efektyvumą, o literatūroje įvairūs autoriai išskiria ir daugiau užsienio bankininkystės privalumų. Pagrindiniai iš jų pateikiami 12 paveiksle ir aptariami tolimesnėje darbo dalyje.

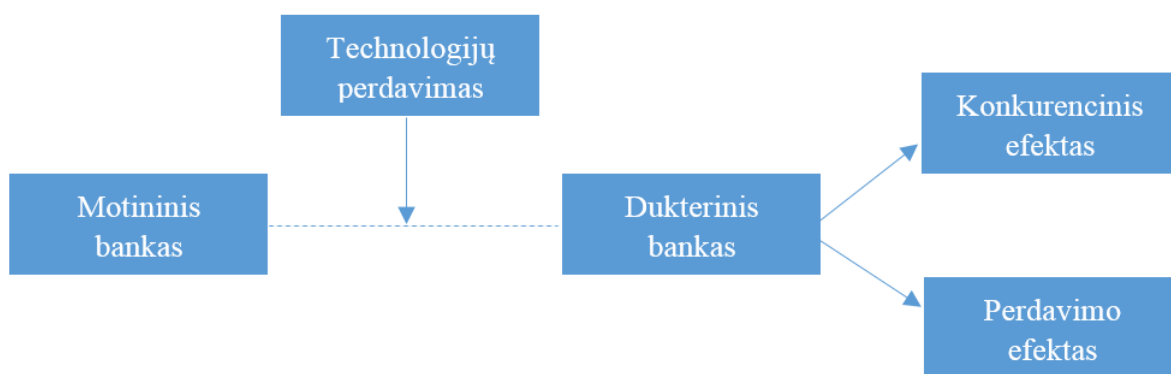
12 pav. Užsienio bankininkystės privalumai

Užsienio kapitalo bankų įžengimo į vietines rinkas šalininkai kaip vieną didžiausių šio reiškinio privalumų įvardija vietos bankinio sektoriaus efektyvumo augimą. Teigiama, kad užsienio kapitalo bankų skatinama konkurencija verčia vietos bankus gerinti veiklos efektyvumą ir didinti siūlomų finansinių paslaugų įvairovę. Sáez-Fernández’as, Picazo-Tadeo ir Beltrán-Esteve’as (2015) pastebi, kad išaugęs tarpbankinės konkurencijos lygis skatina modernių technologijų diegimą, naujų produktų ir paslaugų kūrimą. Be to, vietos bankai, siekdami neprarasti savo pozicijų konkurencinėje kovoje, ima ypač daug dėmesio skirti teikiamų paslaugų kokybei. Pasak minėtų mokslininkų, užsienio bankai, įsikurdami vietinėse rinkose, taip pat gali skleisti naujus ir modernius bankininkystės verslo metodus, kuriuos vietos bankai gali siekti atkartoti ir pradėti taikyti savo veikloje. Panašų požiūrį bei konkurencijos įtaką akcentuoja ir Pohl’as (2011). Autoriaus teigimu, tarptautinių bankų įžengimas į rinką dėl sukeliama konkurencinio spaudimo vietos bankus skatina veikti dar efektyviau. Efektyvumo lygis gali būti padidintas ir diegiant naujas modernias technologijas. Claessens’as ir Van Horen’as (2012), 1999-2006 metų laikotarpiu nagrinėję užsienio kapitalo ir vietinių finansų institucijų veiklą, nustatė, kad antriniai bankai pasiekia geresnių rezultatų tuo atveju, kai jų kapitalo kilmė yra iš aukštas pajamas gaunančios šalies, o veikiančioje šalyje būdinga silpna reguliavimo sistema. Taip pat iš tyrimo nustatyta, kad egzistuoja tiesioginis ryšys tarp patrunuojamų bankų užimamos rinkos dalies ir jų veiklos efektyvumo.

Uiboupin’as (2005) savo disertacijoje teigia, kad tarptautinių bankų daromas poveikis itin priklauso nuo atskirų šalių bankinės sistemos išsivystymo lygio. Mokslininkas užsienio bankininkystės įtaką aiškina tiesioginių užsienio investicijų požiūriu. Pasak Uiboupin’o (2005), fenomenas, įvardijamas kaip technologinio atotrūkio hipotezė (angl. *technology gap hypothesis*), patvirtina, kad teigiama užsienio bankų įtaka atsiranda tuomet, kai technologinis atotrūkis (produktų, procesų, paskirstymo

technologijos, valdymo bei marketingo įgūdžiai) nuo vietos bankų nėra itin didelis ir kai šalis turi pakankamai žmogiškojo kapitalo. Paminėtina, kad motininio banko pažangiosios patirties (angl. *know-how*) pasidalijimas su dukteriniu banku turi dvejopą poveikį: konkurencinį bei perdavimo (žr. 13 pav.). Antrinis bankas, perėmęs šiuolaikinę bankinę patirtį iš patronuojančio banko, pranoksta kitas vietos kredito įstaigas. Tačiau, kita vertus, pasireiškia teigiamo šalutinio poveikio efektas – vietos bankai gali pasimokyti iš užsienio bankų. Šiuo atveju yra dvi galimybės:

- vietos bankai įsisavina ir perima patirtį, tapdami efektyvesniais;
- esant pernelyg dideliame technologiniam atotrūkiui, kai vietos bankai nebepajėgūs varžytis su naujais rinkos dalyviais, užsienio bankai labai lengvai padidina savo rinkos dalį.

13 pav. Technologijų perdavimas vietos bankiniam sektoriui (Uiboupin, 2005)

Pažymėtina, kad labiau išsivysčiusiose rinkose užsienio bankų įžengimo efektas nėra toks pastebimas dėl mažesnio potencialo mokytis ir perimti žinias iš tarptautinių kredito įstaigų. Taigi galima teigti, kad technologinių žinių perdavimas ir vietinių kredito įstaigų reakcija į užsienio bankų atėjimą visiškai priklauso nuo antrinių bankų šalių finansinio sektoriaus išsivystymo lygio.

Schoenmaker'io ir Wagner'io (2011) teigimu, pačių užsienio bankų veikla dažnai gali būti efektyvesnė nei vietos rinkoje veikiančių kredito įstaigų (pavyzdžiui, tam gali turėti įtakos geresnės rizikos valdymo sistemos ar labiau savo darbą išmanantys darbuotojai). Bankų valdymo principų ypatumų svarbą savo straipsnyje mini ir Ukaegbu bei Oino (2014). Autorių nuomone, užsienio bankai gali reikšmingai prisidėti prie žmogiškojo kapitalo kokybės gerinimo perkeldami aukštą kompetencijos lygį turinčius vadovus ar darbuotojus į antrinius bankus kitose valstybėse, taip suteikiant jiems galimybę turimomis žiniomis dalintis su vietos darbo jėga. Kitas būdas prisidėti prie žmogiškojo kapitalo gerinimo ir darbuotojų kompetencijų kėlimo – tai investicijos į vietinių darbuotojų mokymus. Tad minėti metodai padeda stiprinti vietinės rinkos darbuotojų žinias, ugdyti jų gebėjimus, taigi prisideda prie efektyvesnės vietos bankų sistemos. Derėtų pažymėti, kad išlaidų mažinimo efektas pasireiškia ilguoju laikotarpiu, kadangi pirminėje stadijoje bankai patiria dideles išlaidas įdiegdami naujus valdymo metodus, įvesdami naujas paslaugas, gerindami teikiamų paslaugų kokybę.

Užsienio bankų atėjimas į vietos rinkas gali paskatinti finansinės infrastruktūros gerinimą (apskaitą ir skaidrumą), finansų rinkų priežiūrą bei reguliavimą, kadangi užsienio kredito įstaigų veikla paprastai pasižymi kitokia verslo praktika, kuri nebūdinga priimančiojoje šalyje. Dėl šios priežasties, pasak Aburime (2008), iš pradžių vietos reguliavimo institucijoms tarptautinių bankų priežiūra ir reguliavimas gali sukelti sunkumų, tačiau laikui bėgant priimami nauji įstatymai ir bankų priežiūros sistema pritaikoma atsižvelgiant į pokyčius. Tad galima teigti, kad užsienio bankų atėjimas sąlygoja priimančiosios šalies bankų priežiūros sistemos plėtrą, o toks vietos bankų sektoriaus reguliavimo ir priežiūros stiprinimas prisideda prie ekonomikos vystymosi. Tai ne tik mažina sisteminės rizikos, galinčios kilti dėl bankų žlugimo, tikimybę, bet ir skatina visos finansinės sistemos stabilumą. Paminėtina, jog užsienio bankų įžengimas gali padėti finansinėms institucijoms efektyviai matuoti ir valdyti riziką. Aburime'o (2008) teigimu, vien tik faktas, kad užsienio bankai vykdo veiklą šalyje, skatina visuomenės pasitikėjimą bankiniu sektoriumi. Be to, būtina atkreipti dėmesį, kad užsienio kapitalo bankai iš savo šalies gali perduoti svarbios ir naudingos patirties, susijusios su finansinių institucijų priežiūra. Nors šie tikslai gali būti pasiekti ir be užsienio kapitalo kredito įstaigų pagalbos, jų buvimas bankiniame sektoriuje sudaro sąlygas ženkliai paspartinti minėtus procesus. (Ukaegbu ir Oino, 2014)

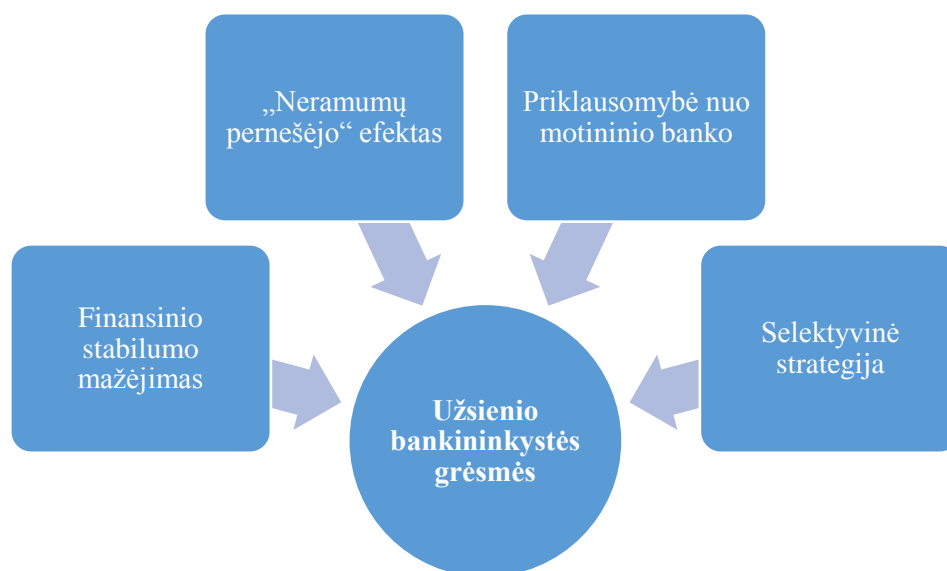
Dar vienas užsienio bankininkystės teikiamas privalumas gali būti siejamas su ekonomikos skatinimu vietos rinkoje. Šis privalumas, kaip pastebi Goldberg'as, Dages'as ir Kinn'is (2000), paprastai laikomas tradiciniu kapitalo rinkų liberalizacijos šalininkų argumentu. Teigiama, kad užsienio bankų steigimasis palengvina prieigą prie finansavimo šaltinių, tokiu būdu prisidedant ir prie ekonomikos augimo skatinimo. Mokslininkai taip pat pažymi, kad užsienio kapitalo bankai, būdami stabiliais kredito teikėjais, vaidina itin svarbų vaidmenį gerindami bendrą šalies, kurioje jie veikia, bankinės sistemos stabilumą. Šiuo atveju svarbu yra tai, kad užsienio kapitalo bankai, lyginant su vietinėmis kredito institucijomis, turi labiau diversifikuotus portfelius – tokiu būdu užsienio bankų skolinimas mažiau priklausomas nuo neramumų vietinėse rinkose. Aburime'as (2008) pastebi, kad apribojimų, taikomų užsienio bankų įžengimui, mažinimas prisideda prie šalies ekonominių sąlygų gerinimo. Kaip pastebi autorius, užsienio bankų veikla gali pastebimai sustiprinti ekonomiką bei sumažinti verslo ciklo svyravimus, ypač besivystančiose rinkose. Claessens'as ir Van Horen'as (2013) savo straipsnyje taip pat akcentuoja užsienio bankų vaidmenį absorbuojant šokus, kylančius vietos rinkose, ir teigia, kad tokiais atvejais šie bankai nemažina kredito pasiūlos. Be to, kontroliuojami bankai, patirdami sunkumų, visada gali prašyti motininių bankų pagalbos. Mokslininkas Altmann'as (2006) savo publikacijoje aprašo Vengrijos nacionalinio banko atliktą studiją, kuria siekta iširti užsienio bankų veiklos poveikį kredito stabilumui VRE regione. Naudojant išsamią šio regiono valstybių duomenų bazę buvo nustatyta, kad nėra jokių įrodymų, galinčių patvirtinti apie tarptautinių bankų daromą poveikį destabilizacijai. Priešingai – rezultatai parodė, kad kriziniu laikotarpiu vietos bankai paprastai riboja paskolų teikimą ir

indėlių priėmimą, kai tuo tarpu užsienio bankų veikloje tokios tendencijos nepastebimos. Dėl šios priežasties galima teigti, kad tarptautiniai bankai, skolindami neramumų laikais, ne tik stabilizuoja vietos bankams būdingą procikliškumą taip prisideddami prie bendro šalies stabilumo, bet ir padeda palaikyti ekonomiką. Panašią nuomonę savo straipsnyje išsako ir Jočienė (2015). Autorė, remdamasi Skandinavijos bankų dominavimo Lietuvoje pavyzdžiu, teigia, kad užsienio kapitalo bankų dominavimas bankiniame sektoriuje yra naudingas, nes garantuoja kapitalo ir likvidumo poreikių užtikrinimą (ypač netikėtose „šoku“ situacijose).

Tad ištyrus teigiamus bankų internacionalizacijos aspektus nustatyta, kad paprastai kaip vienas reikšmingiausių užsienio bankininkystės privalumų išskiriamas vietos bankinio sektoriaus efektyvumo augimas, kadangi užsienio kapitalo bankų skatinama konkurencija verčia vietos kredito įstaigas gerinti veiklos efektyvumą ir didinti siūlomų finansinių paslaugų įvairovę. Užsienio bankų atėjimas į vietos rinkas gali paskatinti finansinės infrastruktūros gerinimą (apskaitą ir skaidrumą), geresnę finansų rinkų priežiūrą bei reguliavimą, kadangi užsienio kredito įstaigų veikla paprastai pasižymi kitokia verslo praktika. Be to, užsienio bankų veikla dėl sukuriamos geresnės prieigos prie finansavimo šaltinių dažnai siejama su ekonomikos skatinimu vietos rinkoje.

2.3 Neigiami užsienio bankininkystės aspektai

Nors dažnai akcentuojama užsienio bankininkystės nauda ir atnešami privalumai atskirų šalių ekonomikoms, vis dėlto šių bankų veiklos ypatumus derėtų įvertinti iš skirtingų pozicijų bei išanalizuoti tikėtinus pavojus. Apibendrintos užsienio bankininkystės keliamos grėsmės pateikiamos 14 paveiksle.

14 pav. Užsienio bankininkystės keliamos grėsmės

Užsienio bankininkystės verslo sklaida vietos rinkoje neretai siejama su finansinio stabilumo problemomis. Pasak Cardenas'o, Graf'o ir O'Dogherty (2003), finansinio stabilumo problema kyla

tuomet, kai motininiai bankai nusprendžia nutraukti arba apriboti finansavimą antriniam bankams. Nors autoriai pripažįsta, kad kontroliuojami bankai patiria naudą turėdami platesnę ir pigesnę prieigą prie finansinių išteklių, vis dėlto minėti mokslininkai atkreipia dėmesį, kad nėra garantijos, jog neramumų laikais motininiai bankai ir toliau teiks finansavimą patronuojantiems bankams. Tokiu atveju turto diversifikacijos stoka susilpnins užsienio banko poziciją paliekant jį be tarptautinio finansavimo. Jočienė (2015), tirdama Skandinavijos bankų verslo modelius, pastebi, kad sprendimai, kuriuos priima patronuojantys bankai, ne visada tinkamai atsižvelgia į antrinių bankų situaciją. Autorės teigimu, ankstesnių metų patirtis rodo, kad tam tikra motininių finansinių institucijų elgsena tiek Baltijos šalių ekonomikos pakilimo laikotarpiu (kai buvo taikoma agresyvi skolinimo politika), tiek ekonomikos nuosmukio periodu (kai buvo reikšmingai mažinamos skolinimo apimtys, taikomi pernelyg konservatyvūs kredito rizikos vertinimo metodai) buvo netinkamai pritaikyta Baltijos šalyse veikiančioms bankams. Claessens'as ir Van Horen'as (2008) taip pat pažymi, kad tarpbankiniai ryšiai gali būti dar žalingesni, kai šalyje dominuoja kredito įstaigos, kurių motininiai bankai kilę tik iš tam tikros užsienio valstybės. Tokiu atveju toje valstybėje vykstantys nepalankūs smūgiai gali lengvai išplisti ir apimti šalies-šeimininkės ekonomiką. Kitaip tariant, sukrėtimai vienoje šalyje gali sukelti neramumus finansų rinkose ir per esamus šalių tarpusavio ryšius išplisti į kitas valstybes. Dėl šios priežasties užsienio kapitalo bankų viešpatavimas vidaus rinkoje gali atnešti problemų – užsienio bankas, veikdamas kaip banko akcininkų priimamų sprendimų perdavimo mechanizmas, gali tapti neramumų pernešėju. Tačiau, kita vertus, didelė priklausomybė nuo patronuojančių bankų gali turėti neigiamų pasekmių šalies finansiniam stabilumui ir ekonomikai.

Motininio banko paramos užtikrinimas – itin dažnai svarstomas klausimas, vertinant užsienio kapitalo bankų veiklą vietinėse rinkose bei poveikį joms. Kaip jau minėta, vyrauja tradicinis požiūris, pagal kurį užsienio kapitalo bankai laikomi stabilesnėmis ir patikimesnėmis kredito įstaigomis, galinčiomis užtikrinti geresnę apsaugą indėlininkams lyginant su vietos kapitalo bankais, kadangi jiems gali būti teikiamos motininio banko kapitalo injekcijos. Apie tai savo straipsnyje rašo Veljanovska (2011). Pasak mokslininkės, jei užsienio finansų įstaigos patiria sunkumų ar artėja prie žlugimo ribos, manoma, kad motininis bankas, siekdamas išlaikyti reputaciją, visais įmanomais būdais stengsis išlaikyti patronuojamo mokumą. Tokie patronuojančio banko veiksmai turėtų būti suprantami kaip jo teisėta ir netgi privaloma pareiga. Paminėtina, kad kontroliuojantieji bankai dažnai pateikia garantinius raštus (angl. *comfort letter*), siekdami užtikrinti kreditorius, valdžios organus ir priežiūros institucijas, kad jie suteiks paramą antriniam susidūrus su sunkumais. Tačiau autorė pastebi, kad tokių finansinių įsipareigojimų sutarčių patikimumas įtampos laikais yra labai abejotinas ir garantinius raštus įvardija esant „nieko daugiau kaip tik moralinį įsipareigojimą“. Tokiu būdu vertinant užsienio kapitalo bankų stabilumą ir patikimumą, būtina atsižvelgti į tai, kad motininio banko parama gali būti ir neužtikrinama. Vietos reguliuotojai turi žinoti, kad užsienio investuotojo sprendimas – suteikti paramą antriniam bankui

ar ne – bus priimtas atsižvelgiant į būsimos naudos ir išlaidų balansą, įvertinant ir reputacijos kaštus. Dėl šios priežasties užsienio investuotojams priklausanti nuosavybė neturėtų būti laikoma amžina – visada lieka užsienio kapitalo investicijų mažinimo (angl. *disinvestment*) tikimybė, ypač vykstant krizėms vidaus rinkoje arba tada, kai motininis bankas nusprendžia keisti savo verslo strategiją.

Kai kurie aktyviai savo veiklą tarptautiniu mastu vykduojantys bankai, siekdami minimizuoti reputacijos kaštus, atsirandančius nutraukiant savo kontroliuojamą veiklą, rado išeitį – pradėjo manipuliuoti naudodami skirtingus bankų pavadinimus. Cardenas'as, Graf'as ir O'Dogherty (2003) išskiria ir dar vieną užsienio kapitalo bankų taikomą strategiją, skirtą išvengti ar bent jau sumažinti reputacijos kaštus – tai antrinių bankų pardavimas žema kaina arba netgi primokant investuotojams už įsigijimą, užuot leidus jiems žlugti.

Dar vienas užsienio bankininkystės trūkumas – selektyvinės strategijos taikymas savo veikloje (angl. *cherry pick*), taip paliekant rizikingesnius ir ne tokius pelningus klientus vietiniams bankams. Pastarosios situacijos pasekmė – mažesnis vietos bankų turto efektyvumas ir konkurencingumas (Sáez-Fernández, Picazo-Tadeo ir Beltrán-Esteve, 2015). Šį mokslininkų požiūrį plačiau savo straipsnyje aptaria Cardenas'as, Graf'as ir O'Dogherty (2003), selektyvinę užsienio bankų taktiką vertindami mažų ir vidutinių įmonių (MVI) skolinimo aspektu. Pasak tyrėjų, užsienio bankai paprastai nelinkę skolinti MVI ir, siekdami kuo mažesnės rizikos, mieliau teikia pirmenybę dideliems bei stabiliems klientams. Kiti autoriai tokį kredito įstaigų elgesį grindžia tuo, kad užsienio kredito įstaigos, veikiančios besivystančiose rinkose, susiduria su ribotu informacijos prieinamumu, todėl teikdamos paskolas paprastai orientuojasi į dideles įmones, apie kurias pateikiama informacija yra plačiai prieinama. Konservatyvią užsienio bankų elgseną iliustruoja ir Claessens'o ir Van Horen'o (2011) studija. Autoriai, siekdami įvertinti užsienio bankų įtaką šalių finansinei plėtrai ir stabilumui, atliko 137 šalyse veikiančių bankų veiklos 1995-2006 metų laikotarpiu tyrimą. Nustatyta, kad užsienio kapitalo bankams paprastai būdingas aukštesnis kapitalo pakankamumo rodiklis bei didesnis likvidumo lygis. Viena vertus, tai rodo, kad užsienio bankai, palyginus su vietos finansinėmis institucijomis, veikia konservatyviau. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad likvidumo matas įtraukia ir parduoti skirtus vertybinius popierius, galima teigti, kad antriniams bankams būdinga aktyvesnė veikla kapitalo rinkose. Tačiau tyrėjai pastebi, kad kontroliuojami bankai santykinai rečiau įsitraukia į tradicinę skolinimo veiklą – jų paskolų ir turto santykis lyginant su vietos bankais yra žemesnis. Vis dėlto autoriai, susumavę visų į tyrimą įtrauktų užsienio ir vietos bankų rezultatus, nustatė, kad vidutinėje besivystančioje šalyje užsienio kapitalo bankams bendroje struktūroje tenka 41 proc. suteiktų paskolų, 40 proc. priimtų indėlių ir 42 proc. pelno. Tai leidžia teigti, kad patronuojami bankai vaidina svarbų vaidmenį atliekant finansinio tarpininkavimo funkcijas. Vertinant veiklos pelningumo aspektu, taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad užsienio kapitalo bankai pastebimai nusileidžia vietos bankams. Pasak autorių, žemesnį pelningumą labiausiai sąlygoja

bankų veiklos skirtumai, tokie kaip faktas, kad užsienio bankams būdingas konservatyvesnis paskolų portfelis.

Išanalizavus neigiamus užsienio bankininkystės aspektus paaiškėjo, kad tarptautinių bankų sklaida vietos rinkoje neretai siejama su finansinio stabilumo problemomis, galinčiomis kilti tuomet, kai patronuojantys bankai nusprendžia nutraukti arba apriboti finansavimą antriniams bankams. Užsienio kredito įstaigos kelia pavojų ir dėl galimo „neramumų pernešėjo“ efekto, kadangi jų veikla pagrįsta akcininkų priimamais sprendimais, kurie gali būti priimami neatsižvelgiant į priimančiosios šalies aplinką. Be to, tarptautiniai bankai dažnai kritikuojami ir dėl selektyvinės strategijos taikymo, prisidedančios prie vietos bankų efektyvumo ir konkurencingumo mažėjimo.

2.4 Patronuojančių bankų aplinkos pokyčių poveikio antriniams bankams tyrimų apžvalga

Kaip parodė teigiamų ir neigiamų užsienio bankininkystės aspektų analizė, antrinių bankų veikla glaudžiai susijusi su motininių bankų aplinkos pokyčiais ir akcininkų priimamais sprendimais. Dėl šios priežasties tikslinga panagrinėti, kaip dažniausiai pasireiškia motininių bankų aplinkos pokyčių poveikis.

Užsienio kapitalo bankų veiklos ypatumus ir jų ryšį su patronuojančių bankų sprendimais nagrinėjo De Haas'as ir Van Lelyveld'as (2010). Autoriai, taikydami panelinės regresijos modelius, siekė nustatyti, kaip motininio ir dukterinio banko šalies makroekonominės sąlygos paveikia kontroliuojamo banko skolinimo politiką. Mokslininkai savo tyrime rėmėsi tarptautinio Didžiosios Britanijos žurnalo *The Banker* 150-ies pagal turto dydį sureitinguotų bankų, turinčių daugiau nei vieną kontroliuojamą banką, duomenimis. Atlikta studija atskleidė, kad patronuojantys bankai pastebimai prisideda prie dukterinių bankų veiklos rezultatų. Tyrimas parodė, kad užsienio bankai, turinys aukštą grynąją palūkanų maržą, linkę plėstis greičiau, tačiau visiškai priešinga tendencija pastebėta aukštu likvidumo lygiu pasižyminčiuose antriniuose bankuose – pastarųjų augimas yra lėtesnis. Atlikto tyrimo metu taip pat nustatyta, kad jeigu kitų to paties motininio banko kontroliuojamų kredito įstaigų veikla yra pelninga, tokia situacija daro teigiamą įtaką konkrečiau kontroliuojamo banko skolinimo galimybėms – pelninga jų veikla įgalina patronuojantį banką aprūpinti kapitalu tą dukterinį banką, kuriam kapitalo trūksta. Be to, tyrėjų atliktos studijos rezultatai leido identifikuoti itin reikšmingą užsienio kapitalo bankų ir vietos bankų skirtumą – antriniai bankai nelinkę mažinti paskolų pasiūlos esant sudėtingai ekonominei situacijai priimančiojoje šalyje. Vis dėlto straipsnyje pažymima, kad jeigu patronuojantys bankai patiria problemų su lėšų pritraukimu, jie, labai tikėtina, gali liautis finansavę ir savo dukterines kredito įstaigas. Be to, tyrėjai nustatė, kad tarp motininio ir dukterinio banko šalių esama makroekonominių ryšių. BVP augimas kontroliuojančio banko šalyje daro neigiamą įtaką dukterinių bendrovių kredito augimui – BVP augant, kredito pasiūla mažėja, tuo tarpu dukterinio banko šalies

ekonomikos augimas lemia ir paskolų išdavimo masto augimą. De Haas ir Van Lelyveld (2010) teigia, kad daugiašalių bankų įsteigimas gali atnešti nemažai naudos priimančiosioms šalims. Įvairovė bankų nuosavybės tipo atžvilgiu užtikrina kredito stabilumą, leidžia įmonėms optimizuoti investicijas, o namų ūkiams – pernelyg neriboti vartojimo. Tačiau mokslininkai taip pat pabrėžia, kad tarptautinių kredito įstaigų dominavimas šalies finansų sektoriuje kartu reiškia ir didelę riziką bei priklausomybę nuo užsienio valstybių ekonomikos ypatumų.

Pawłowska, Serwa ir Zajączkowski'is (2014), besiremdamos 84 Lenkijoje veikiančių komercinių bankų duomenimis 2007 m. IV ketvirčio-2013 m. II ketvirčio laikotarpiu, atliko studiją, kuria siekė iširti, kaip bankiniame sektoriuje kylančios finansavimo problemos gali būti perduodamos tarpvalstybiniu mastu tarp patronuojančių bankų ir jų dukterinių kredito įstaigų. Autorės analizavo, kaip likvidumo sukrėtimai patronuojančio užsienio banko balanse gali paveikti antrinių bankų Lenkijoje veiklą. Empiriniu tyrimu buvo siekiama nustatyti, kokių būdu pastarieji sukrėtimai daro įtaką finansavimo, kurį motininiai bankai teikia savo dukteriniams bankams, pasiūlai bei skolinimo sąlygoms. Be to, autorės taip pat tyrė, ar bankai neramumų laikotarpiu turi galimybę gauti finansavimą iš savo patronuojančių institucijų. Gauti rezultatai atskleidė, kad pasaulinės finansų krizės laikotarpiu 2008-2012 m. likvidumo šokai iš tarptautinių patronuojančių finansinių institucijų buvo perduoti antriniams bankams, o pirmasis krizės etapas buvo susijęs su „Lehman Brothers“ žlugimu. Nustatyta, kad kredito įstaigos, turinčios didesnę indėlių bazę, šiuo laikotarpiu buvo linkusios skolinti daugiau. Publikacijoje mokslininkės pateikia išvadą, kad eurozonos krizė sąlygojo Lenkijos antrinių bankų balanso pokyčius, kai tuo tarpu vietos bankuose jokių pokyčių nebuvo pastebėta.

Jeon'as, Oliver'as ir Wu (2013), naudodami bankų lygmens 1994-2008 m. 368 antrinių bankų duomenis iš 68 patronuojančių bankų, nustatė, kad tarpbankiniai ryšiai prisideda prie finansinių neramumų perdavimo iš patronuojančio banko šalies į antrinių bankų šalis. Tyrimas parodė, kad dukterinių bankų paskolų išdavimo mastai yra glaudžiai susiję su motininio banko finansine padėtimi. Dukterinės kredito įstaigos savo paskolų portfelį plečia sparčiau ir agresyviau, kai motininis bankas turi gausius pinigų srautus. Įvertinus koeficientus nustatyta, kad kontroliuojamų bankų paskolų augimas yra jautresnis patronuojančio, o ne kontroliuojamo banko pinigų srautams. Tuo tarpu nerasta jokių įrodymų, leidžiančių teigti, kad patronuojančių finansinių įstaigų kapitalizacija lemia antrinių bankų paskolų augimą. Mokslininkų teigimu, rinkos perduoda tiek palankius, tiek nepalankius sukrėtimus, tokiu būdu paveikiant dukterinių bankų veiklą. Jeon'as, Oliver'as ir Wu (2013) publikacijoje išskiria ir tam tikras sąlygas, kurioms esant patronuojančių finansinių institucijų poveikis pasireiškia dar stipriau:

- 1) kai antriniai bankai savo veikloje labiau remiasi motininių bankų lėšomis, o ne vidaus (angl. *domestic*) indėliais;
- 2) kai priimančioji šalis pasižymi didesniu finansiniu atvirumu;
- 3) kai antriniai bankai veiklą vykdo mažiau koncentruotose ir konkurencingesnėse rinkose.

Autoriai taip pat pažymi, kad šis tarptautinis sukrėtimų perdavimo mechanizmas priklauso nuo laikotarpio, t.y. per krizes jo veikimas būna aktyvesnis. Be to, nustatyta, kad pastaraisiais metais jis stipriausiai reiškiasi kontroliuojamuose bankuose, veikiančiuose Centrinėje ir Rytų Europoje, Azijos ir Lotynų Amerikos šalyse.

Mokslininkai De Haas'as ir Van Lelyveld'as (2006) savo straipsnyje siekia išsiaiškinti, ar užsienio ir vietos bankai Centrinės ir Rytų Europos regione skirtingai reaguoja į verslo ciklus ir bankines krizes. Autoriai publikacijoje pateikia įžvalgas, kad pablogėjusios sąlygos motininio šalyje gali paskatinti ne tik motininio, bet ir dukterinio banko kapitalo suvaržymus. Pastebima, kad užsienio operacijos būna vienos pirmųjų, kurios sumažinamos. Tad autoriai pastebi, kad pernelyg didelis užsienio bankų dominavimas gali kelti susirūpinimą, nes šių kredito įstaigų išduodamoms paskoloms būdingas nepastovumas, ypač finansų krizių ar ekonomikos nuosmukio laikotarpiu (tiek kontroliuojančių, tiek kontroliuojamų bankų šalyse). Kita vertus, kai patronuojančio banko šalyje ekonominės sąlygos pablogėja, patronuojantis bankas sutelks dar didesnes pastangas tam, kad išplėstų savo veiklą užsienyje, nes jo šalyje investavimo galimybės yra ribotos. Priešingai, kai patronuojančio banko šalyje sąlygos ima gerėti, dėl skolinimo ribojimo išauga alternatyviosios sąnaudos (angl. *opportunity costs*), todėl bankai gali skirti mažiau kapitalo savo dukterinėms kredito įstaigoms. Taigi šiuo atveju atsiranda neigiamas ryšys tarp patronuojančio banko šalies verslo ciklo ir antrinio banko kredito pasiūlos. Pastarasis atvejis labiau tikėtinas tada, kai patronuojantis bankas yra finansiškai stiprus ir banko kapitalas gali generuoti didžiausią grąžą.

Wu, Luca ir Jeon'as (2011) savo straipsnyje siekė nustatyti užsienio bankų skverbimosi pereinamosios ekonomikos šalyse poveikį kontroliuojamų bankų skolinimo sąlygoms bei įvertinti, ar patronuojančių bankų šalyse vykstantys pasikeitimai paveikia antrinių bankų elgseną. Empirinio tyrimo imtį sudarė 1273 bankai, veikiantys pereinamosios ekonomikos šalyse Azijoje, Lotynų Amerikoje, Vidurio ir Rytų Europoje, o tyrimas apėmė 1996-2003 m. laikotarpį. Autoriai taikė jungtinių mažiausių kvadratų (angl. *pooled OLS*), apibendrintą momentų metodą (angl. *Generalized Method of Moments, GMM*) bei panelinės autoregresijos metodus. Straipsnyje pažymima, kad monetarinė politika daro įtaką bankams, o tai ypač atsiskleidžia skolinimo procesuose. Užsienio bankų kontroliuojamos kredito įstaigos silpniau reaguoja į monetarinės politikos sukrėtimus priimančiojoje šalyje. Rezultatai rodo, kad antrinės kredito įstaigos mažina paskolų portfelių ir didina palūkanų normas ne taip ženkliai kaip vietos bankai. Dėl šios priežasties, tyrėjų teigimu, užsienio bankai gali vaidinti reikšmingą vaidmenį stabilizavimo procese. Taip pat nustatyta, kad motininių bankų šalies aplinkos pokyčiai nedaro jokios įtakos nustatant palūkanų normas dukteriniuose bankuose, tačiau indėlių bazės pasikeitimai motininių bankų šalyse – svarbus veiksnys, lemiantys antrinių bankų paskolų išdavimą. Todėl mokslininkai atkreipia dėmesį, kad monetarinės politikos ar bankinės sistemos sukrėtimai, atsiradę svetur, per tarptautinės bankininkystės tinklus gali būti perduoti kontroliuojamiems bankams.

1 lentelė. Mokslinių tyrimų, nagrinėjančių patronuojančių bankų aplinkos pokyčių poveikį antriniams bankams, rezultatų apibendrinimas

Autorius	Tyrimo imtis	Laikotarpis	Tyrimo tikslas	Metodika	Pagrindiniai rezultatai
De Haas ir Van Lelyveld (2010)	150 didžiausių pagal turtą <i>The Banker</i> sureitinguotų antrinių bankų ir 45 motininiai bankai	1991-2004 m.	Nustatyti, kaip motininio ir dukterinio banko šalies makroekonominės sąlygos paveikia dukterinio banko skolinimo politiką.	Panelinės regresijos modelis	Sisteminių bankų krizių metu tarptautiniai bankai, priešingai nei vietos bankai, pernelyg neriboja kredito pasiūlos; BVP didėjimas motininio banko šalyje dukterinių institucijų kredito augimą veikia priešinga kryptimi, tuo tarpu dukterinio banko šalies ekonomikos augimas lemia ir paskolų išdavimo masto augimą.
Wu, Luca ir Jeon (2011)	1273 bankai, veikiantys pereinamosios ekonomikos šalyse Azijoje, Lotynų Amerikoje, Vidurio ir Rytų Europoje	1996-2003 m.	Ištirti augančio užsienio bankų skverbimosi pereinamosios ekonomikos šalyse poveikį kontroliuojamų bankų skolinimo sąlygoms; nustatyti, ar patronuojančių bankų šalyje vykstantys pasikeitimai paveikia antrinių bankų elgseną.	Jungtinių mažiausių kvadratų (angl. <i>pooled OLS</i>) metodas, apibendrintas momentų metodas (angl. <i>Generalized Method of Movements, GMM</i>), panelinis autoregresijos metodas	Užsienio bankų kontroliuojamos kredito įstaigos silpniau reaguoja į monetarinės politikos sukrėtimus priimančiojoje šalyje. Taip pat nustatyta, kad motininis bankų šalies aplinkos pokyčiai nedaro jokios įtakos nustatant palūkanų normas dukteriniuose bankuose. Tačiau antrinių bankų paskolų išdavimą lemia indėlių bazės pasikeitimai motininis bankų šalyse.
Pawlowska, Serwa ir Zajączkowski (2014)	86 Lenkijoje veikiantys komerciniai bankai	2007 m. IV ketvirtis-2013 m. II ketvirtis	Nustatyti, kaip likvidumo šokai motininuose bankuose koreguoja finansavimo sprendimus dukteriniams bankams ir kaip tai paveikia Lenkijoje veikiančių antrinių bankų skolinimo veiklą bei sąlygas.	Dinaminis panelinės regresijos modelis su fiksuotu skerspjūvio efektu	Pasaulinės finansų krizės laikotarpiu 2008-2012 m. likvidumo šokai iš tarptautinių patronuojančių finansinių institucijų buvo perduoti antriniams bankams. Nustatyta, kad kredito įstaigos, turinčios didesnę indėlių bazę, šiuo laikotarpiu buvo linkusios skolinti daugiau.
De Haas Van Lelyveld (2006)	250 Vidurio ir Rytų Europoje veikiančių bankų	1993-2000 m.	Nustatyti, ar vietos kredito įstaigos ir užsienio kapitalo bankai pasižymi skirtinga elgsena verslo ciklą bei bankinių krizių metu	Panelinės regresijos modelis	Motininis bankų šalių aplinka turi įtakos jų dukterinių bankų augimui; pastebėtas reikšmingas neigiamas ryšys tarp patronuojančių bankų šalių ekonomikos augimo ir antrinių bankų teikiamo kredito.
Jeon, Olivero ir Wu (2013)	368 antrinių kredito įstaigų duomenys iš 68 patronuojančių bankų	1994-2008 m.	Ištirti, ar tarpbankiniai ryšiai prisideda prie finansinių neramumų perdavimo iš patronuojančio banko šalies į antrinių bankų šalis	Dinaminis panelinės regresijos modelis	Dukterinių bankų paskolų išdavimo mastai yra glaudžiai susiję su motininio banko finansine padėtimi. Antrinės kredito įstaigos savo paskolų portfelį plečia sparčiau ir agresyviau, kai motininis bankas turi gausius pinigų srautus. Nerasta jokių įrodymų, leidžiančių teigti, kad patronuojančių finansinių įstaigų kapitalizacija lemia antrinių bankų paskolų augimą.

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Allen, Jackowicz, Kowalewski ir Kozłowski (2015)	416 vietos ir užsienio bankų, veikiančių 11 Vidurio ir Rytų Europos valstybių	1994-2010 m.	Ištirti bankų skolinimo dinamikos, nuosavybės struktūros ir krizės reiškinį sąveiką Vidurio ir Rytų Europos bankiniame sektoriuje.	Panelinės regresijos modelis	Kriziniu laikotarpiu egzistuoja ryšys tarp banko nuosavybės ir kredito augimo. Vykstant bankinėms krizėms priimančiojoje šalyje, užsienio bankų kredito pasiūla išlieka stabili, tuo tarpu pasaulinės finansų krizės laikotarpiu skolinimo mastai sumažėjo. Aiškinant kredito augimą, bankų lygmens charakteristikos yra reikšmingesnės nei nuosavybės kilmė.
Fungáčová ir Poghosyan, (2011)	1110 bankų	1999-2007 m.	Ištirti bankų nuosavybės struktūros įtaką palūkanų normoms Rusijos bankiniame sektoriuje	Panelinės regresijos modelis	Dažniausiai naudojamų veiksnių (rinkos struktūra, kredito rizika, likvidumas, veiklos vykdymo mastai) įtaka palūkanų normoms skiriasi priklausomai nuo banko kapitalo kilmės. Tyrimas dalinai patvirtina plačiai teorijoje paplitusį požiūrį, kad palūkanų maržos yra didesnės tose šalyse, kuriose yra aukštesnis bankinės koncentracijos lygis – tokie rezultatai gauti tik užsienio kapitalo bankuose.
Schwaiger ir Liebeg (2008)	402 bankai iš Vidurio ir Rytų Europos šalių	2000-2005 m.	Nustatyti, kiek bankų palūkanų marža priklauso nuo bankinės rizikos, identifikuoti bankų nuosavybės struktūros poveikį palūkanų maržai bei ištirti, kokią įtaką bankų palūkanų normoms daro aplinkos faktoriai	Pastovaus efekto modelis kartu su platinimo modeliu (angl. <i>dealership model</i>)	Kredito rizika yra svarbiausias veiksnys, darantis įtaką palūkanų maržai Vidurio ir Rytų Europos valstybėse. Nustatyta, kad žemesnės veiklos sąnaudos, augantis efektyvumas, ekonominė plėtra lemia žemesnę grynąją palūkanų maržą. Užsienio nuosavybė daro teigiamą poveikį palūkanų maržoms, kai tuo tarpu valstybinė nuosavybė nesukelia jokių pokyčių.
Ongore ir Kusa (2013)	37 Kenijoje veikiantys komerciniai bankai	2001-2010 m.	Ištirti, ar nuosavybės tipas turi reikšmingos įtakos komercinių bankų finansinei veiklai	Tiesinis daugianarės regresijos modelis ir apibendrintas mažiausių kvadratų metodas	Nustatyta neigiama BVP koreliacija su grynąja palūkanų marža, tačiau teigiama – su nuosavo kapitalo grąža, tačiau gauti ryšiai nebuvo statistiškai reikšmingi. Tuo tarpu infliacija, lyginant su BVP, turėjo santykinai stiprią neigiamą koreliaciją.
Iwanicz-Drozdowska, ir Witkowski (2016)	56 antriniai bankai, priklausantys globaliai sistemaiškai svarbiems (angl. <i>global systemically important banks</i>) motininiam bankams, ir 56 bankai, priklausantys kitiems tarptautiniams bankams	2000-2014 m.	Ištirti motininių bankų įtaką kredito augimui Vidurio, Rytų ir Pietryčių Europos užsienio bankuose	Panelinės regresijos modeliai	Po pasaulinės krizės pastebėta, kad motininių bankų įtaka antrinėms finansų institucijoms išaugo. Nustatyta, kad globaliai sistemaiškai svarbūs bankai daro didesnę įtaką savo dukteriniams bankams. Antrinės kredito įstaigos, vykdančios veiklą ES priklausančiose šalyse, yra labiau veikiamos motininių bankų. BVP augimas motininio banko šalyje daro teigiamą įtaką antrinio banko kredito pasiūlai. Padaryta išvada, kad pinigų politikos atpalaidavimas skatina kredito augimą, tačiau tik tuo atveju, jei tai vyksta motininio banko aplinkoje.
Claeys ir Vander Venet (2008)	1130 bankų iš 31 Vakarų ir Rytų Europos valstybės	1994-2001 m.	Ištirti bankų palūkanų maržą lemiančius veiksnius	Panelinės regresijos modeliai	Tiek Vakarų, tiek Rytų Europoje svarbiausi palūkanų normą lemiantys veiksniai yra koncentracija, veiklos efektyvumas, kapitalo pakankamumas. Taip pat nustatyta, kad užsienio bankai padidino konkurencingumą Vidurio ir Rytų Europoje.

Allen'as, Jackowicz, Kowalewski'is ir Kozłowski'is (2015) atliko studiją Vidurio ir Rytų Europos šalyse, kuria siekė iširti sąveiką tarp bankų skolinimo, nuosavybės struktūros ir krizės apraiškų. Naudodami daugiau nei 400 bankų 1994-2010 m. panelinius duomenis, autoriai padarė išvadą, kad nuosavybės struktūros įtaka skolinimo sąlygoms priklauso nuo krizės pobūdžio, t.y. ar krizė pasireiškia tik vietos mastu, ar kyla patronuojančių bankų šalyje, ar pasauliniu mastu. Kita vertus, tyrimo rezultatai atskleidė, kad, nepriklausomai nuo krizės tipo, specifiniai bankų lygmens rodikliai, tokie kaip indėlių augimas, pelningumo rodikliai yra reikšmingi kredito augimą sąlygojantys veiksniai tiek įprastu ekonominiu laikotarpiu, tiek kriziniu periodu. Tad daroma išvada, kad bankų lygmens charakteristikos yra reikšmingesnės nei nuosavybės kilmė. Taip pat nustatyta, kad vykstant bankinėms krizėms priimančiojoje šalyje, užsienio bankų kredito pasiūla išlieka stabili, tuo tarpu pasaulinės finansų krizės laikotarpiu antrinių bankų skolinimo mastai mažėja. Vertinant tyrime naudotų makroekonominių kintamųjų poveikį gauta, kad ekonomikos augimas teigiamai ir reikšmingai koreliuoja su kredito apimčių didėjimu, esant 1 proc. patikimumo lygmeniui, tuo tarpu infliacijos koeficientas, nors ir statistiškai reikšmingas, tačiau neigiamas. Mokslinėje publikacijoje tyrėjai pateikia nuomonę, kad tie bankiniai sektoriai, kurie yra diversifikuoti pagal užsienio bankų kilmę, gali užtikrinti stabilesnį ir patikimesnį aprūpinimą kreditu. Pastarąjį teiginį autoriai iliustruoja remdamiesi Lenkijos pavyzdžiu – šalyje esantis žemas bankų koncentracijos lygis ir itin diversifikuotas tarptautinių bankų tinklas, teigiama, padėjo atlaikyti finansų krizę geriau nei kitose regiono valstybėse.

Fungáčová ir Poghosyan'as (2011) tyrė palūkanų maržą veikiančius veiksnius Rusijos bankiniame sektoriuje, ypatingą dėmesį skiriant nuosavybės struktūrai. Autoriai, naudodami bankų lygmens duomenis 1999-2007 m. laikotarpiu, nustatė, kad dažniausiai naudojamų veiksnių (rinkos struktūra, kredito rizika, likvidumas, veiklos vykdymo mastai) įtaka palūkanų maržai skiriasi ir tai lemia banko kapitalo kilmė. Tyrimas dalinai patvirtina plačiai teorijoje paplitusį požiūrį, kad palūkanų maržos yra didesnės tose šalyse, kuriose yra aukštesnis bankinės koncentracijos lygis – tokie rezultatai gauti tik užsienio kapitalo bankuose. Fungáčová ir Poghosyan (2011), įvertinę gautus rezultatus, atkreipia dėmesį, kad šalių vyriausybės, siekdamos prisidėti prie konkurencingos aplinkos skatinimo, turėtų stengtis palengvinti užsienio bankų atėjimą.

Schwaiger'is ir Liebeg'as (2008), panašiai kaip ir Fungáčová ir Poghosyan'as (2011), savo straipsnyje siekė identifikuoti bankų nuosavybės struktūros poveikį palūkanų maržai, tačiau autorių studija apėmė ir daugiau probleminių klausimų – siekta nustatyti, kiek bankų palūkanų marža priklauso nuo bankinės rizikos bei iširti, kokią įtaką bankų palūkanų normoms daro aplinkos faktoriai. Tyrėjai naudojo 402 bankų iš Vidurio ir Rytų Europos duomenis, surinktus 2000-2005 m. laikotarpiu. Rezultatai atskleidė, kad kredito rizika yra svarbiausias veiksnys, darantis įtaką palūkanų maržai Vidurio ir Rytų Europos valstybėse. Nustatyta, kad žemesnės veiklos sąnaudos, augantis efektyvumas, ekonominė plėtra lemia mažesnę grynąją palūkanų maržą. Vertinant mikroekonominių veiksnių atžvilgiu, rizikos

vengimas bei didesnė konkurencija taip pat reikšmingai, tačiau kiek silpniau prisideda prie palūkanų maržos mažėjimo. Užsienio nuosavybė daro teigiamą poveikį palūkanų maržoms, kai tuo tarpu valstybinė nuosavybė nesukelia jokių pokyčių.

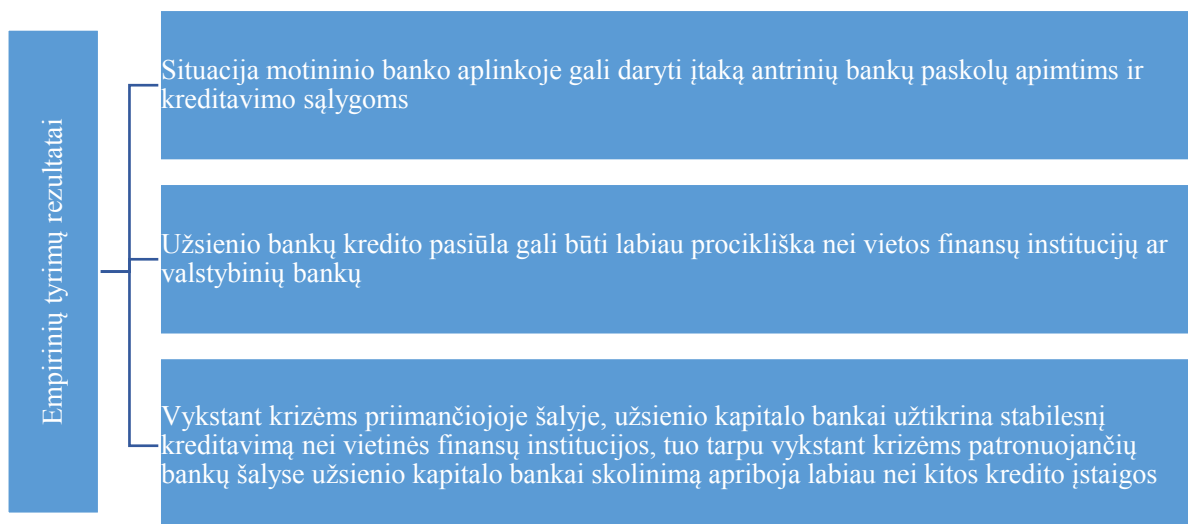
Su bankų nuosavybės struktūros ypatumais sietina ir Ongore'o ir Kusa (2013) publikacija. Autoriai atliko 37 Kenijoje veikiančių komercinių bankų studiją 2001-2010 m. laikotarpiu ir siekė iširti, ar nuosavybės tipas turi reikšmingos įtakos komercinių bankų finansinei veiklai. Šiam tikslui autoriai naudojo specifinius bankų lygmens kintamuosius (kapitalo pakankamumo, turto kokybės, valdymo efektyvumo, likvidumo) bei makroekonominius rodiklius (BVP, infliaciją). Nustatyta neigiama BVP koreliacija su grynąja palūkanų marža, tačiau teigiama – su nuosavo kapitalo grąža, tačiau gauti ryšiai nebuvo statistiškai reikšmingi. Tuo tarpu infliacija, lyginant su BVP, turėjo santykinai stiprią neigiamą koreliaciją.

Claeys'as ir Vander Vennet (2008) tyrė 1130 bankų, veikiančių 31 valstybėje Vakarų ir Rytų Europoje 1994-2001 m. laikotarpio duomenis. Mokslininkai, siekdami nustatyti grynąją palūkanų maržą lemiančius veiksnius, modeliavo panelinės regresijos lygtis, sudarytas iš dviejų tipų nepriklausomų kintamųjų – specifinių bankų lygmens ir makroekonominių. Rezultatai parodė, kad tiek Vakarų, tiek Rytų Europoje koncentracijos koeficientas yra teigiamas ir statistiškai reikšmingas, tad tai reiškia, jog kuo aukštesnis bankinės rinkos koncentracijos lygis, tuo didesnė ir grynoji palūkanų marža. Be to, nustatyta, kad didesnis veiklos efektyvumas taip pat daro įtaką grynajai palūkanų maržai tiek Rytų Europoje, tiek Vakarų Europoje. Šį rezultatą tyrėjai aiškina remdamiesi tuo, kad aukštesnis veiklos efektyvumo lygis skatina bankus sumažinti klientams tenkančią našą, tokiu būdu nustatant žemesnes paskolų palūkanų normas ir/ar didinant palūkanas, mokamas už indėlius, o tai lemia grynosios palūkanų maržos mažėjimą.

Iwanicz-Drozdowska ir Witkowski'is (2016), naudodami 2000-2014 m. Vidurio, Rytų ir Pietryčių Europoje veikiančių užsienio bankų duomenis, atliko tyrimą, siekdami iširti motininių bankų įtaką kredito augimui užsienio bankuose. Studijos rezultatai leido identifikuoti, kad po pasaulinės krizės motininių bankų įtaka antrinėms finansų institucijoms išaugo. Taip pat nustatyta, jog antrinės kredito įstaigos, vykdančios veiklą ES priklausančiose šalyse, yra labiau veikiamos motininių bankų. Vertinant makroekonominių kintamųjų aspektu, straipsnyje akcentuojama teigiama motininio banko šalies BVP augimo įtaka kredito pasiūlai kontroliuojamoje kredito įstaigoje, kai tuo tarpu tarp priimančiosios šalies BVP pokyčio ir kredito augimo egzistuoja neigiamas ryšys. Pasak autorių, tai turėtų būti susiję su tiesiogine priklausomybe tarp motininio banko šalies BVP ir paskolų augimu joje. Kitaip tariant, tokios tendencijos rodo, kad situacija patronuojančio banko šalyje nulemia kredito politiką visos grupės mastu, o į padėtį priimančiojoje šalyje nėra labai atsižvelgiama. Tad tyrimo rezultatai patvirtina motininio banko BVP, kaip makroekonominio kintamojo, svarbą, nors ir antrinio banko šalies narystė ES taip pat

vaidina reikšmingą vaidmenį. Straipsnyje taip pat minima, kad pinigų politikos atpalaidavimas skatina kredito augimą, tačiau tik tuo atveju, jei tai vyksta motininio banko aplinkoje.

Atlikta mokslinių straipsnių apžvalga (žr. 1 lent.) leidžia daryti išvagas apie svarbiausius empirinių tyrimų rezultatus (žr. 15 pav.).

15 pav. Pagrindiniai empirinių tyrimų rezultatai

Svarbu paminėti, kad mokslinių straipsnių analizė parodė, jog empiriniai tyrimai daugiausiai orientuojasi į patronuojančių bankų poveikį antrinių bankų kredito augimui bei priimančiosios šalies finansiniam stabilumui, beveik neskiriant dėmesio kitiems veiksniams, tokiems kaip kontroliuojamų bankų grynoji palūkanų marža bei išduodamų paskolų palūkanų normos.

3. PATRONUOJANČIŲ BANKŲ IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO ANTRINIŲ BANKŲ VEIKLAI VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS ŠALYSE TYRIMO METODOLOGIJA

Ankstesniame skyriuje atlikta mokslinių publikacijų apžvalga atskleidė empirinių tyrimų, platesniu mastu analizuojančių motininių bankų poveikį dukterinėms finansų institucijoms, stygių. Pastebėta, kad patronuojančių bankų poveikio antriniams bankams kontekste, didžioji dalis studijų tiria monetarinės politikos ir dukterinių kredito įstaigų paskolų apimties augimo sąsajas. Siekiant užpildyti šią spragą, atliekant tyrimą bus koncentruojamasi į *išorinių ir vidinių pokyčių, vykstančių motininių bankų šalyse, poveikį antrinių bankų kreditavimo politikai ir skolinimosi sąlygoms*. Dėl šios priežasties kaip vienas priklausomų kintamųjų pasirinkta grynoji palūkanų marža. Pastarasis kintamasis pasirinktas darant prielaidą, kad priimančiosios šalies paskolų suteikimo ir indėlių pritraukimo palūkanų normą gali paveikti tam tikra motininių bankų elgsena, paskatinta makroekonominių sąlygų patronuojančių bankų šalyje arba vidinių patronuojančių bankų veiksmų. Antrasis priklausomas kintamasis – paskolų pajamingumas (palūkanų, gautų už suteiktas paskolas, ir visų suteiktų paskolų santykis) – kontroliuojančių bankų aplinkos poveikį dukteriniams bankams leis įvertinti iš siauresnės perspektyvos, t.y. atsižvelgiant tik į banko išduodamų paskolų palūkanų normą. Šis veiksnys pasirinktas siekiant nustatyti, ar vidinės ir išorinės aplinkos pasikeitimai patronuojančių bankų šalyse daro įtaką nustatant paskolų kainą antriniuose bankuose.

Empiriniam tyrimui bus naudojami 11 VRE regiono valstybių – Bulgarijos, Čekijos, Estijos, Kroatijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Rumunijos, Slovakijos ir Slovėnijos – 114 antrinių bankų bei jų motininių bankų metiniai duomenys. Svarbu pažymėti, kad, atsižvelgiant į dažniausiai literatūroje taikomą kriterijų, bankas laikomas užsienio kredito įstaiga, jei mažiausiai 50 proc. jo akcijų priklauso užsienio subjektui. Tyrimo laikotarpis – 2004-2014 metai.

Siekiant įgyvendinti išsikeltą tikslą ir atsižvelgiant į mokslininkų atliktų tyrimų metodologiją (žr. 1 lent.) darbe bus taikomi tokie ekonometriniai metodai:

- panelinės regresijos modelis;
- panelinis vektorinės autoregresijos (VAR) modelis ir impulso atsako analizė (angl. *impulse response analysis*).

Kiekvieną iš šių metodų derėtų aptarti detaliau. Analizuojant panelinius duomenis svarbu žinoti, kad juos sudaro dvi duomenų grupės: laiko eilutės (konkreto stebimo objekto kitimas laike) ir skerspjūvio (angl. *cross-section*) duomenys. Tad stebimų objektų reikšmės fiksuojamos konkrečiu laiko momentu.

Tyrimo bus analizuojami paprastieji paneliniai duomenys, sudaryti iš kelių kintamųjų. Bendroju atveju panelinės regresijos modelį galima išreikšti formule (Baltagi, 2008):

$$Y_{i,t} = \alpha + \beta_{i,t} X'_{i,t} + \delta_i + \gamma_t + \varepsilon_{i,t}, \quad (1)$$

Čia α – modelio konstanta;

$Y_{i,t}$ – priklausomas kintamasis i antrinio banko šalyje ($i = 1, 2, \dots, N$) t laikotarpiu ($t = 1, 2, \dots, T$);

$X_{i,t}$ – k -matis regresorių vektorius, rodantis pasirinktus kintamuosius motininių ir antrinių bankų šalyse;

$\varepsilon_{i,t}$ – modelio liekanos;

δ_i – specifinis skerspjūvio kintamasis (angl. *cross-section*);

γ_t – koeficientas, kintantis tarp laikotarpių (angl. *period specific*);

Kitas tyrime taikytinas metodas – panelinė vektorinė autoregresija (VAR) – padeda įvertinti, kaip pasirinkti nepriklausomi kintamieji paveikia priklausomus kintamuosius ir yra naudingi siekiant įvertinti, po kurio laiko tokie neramumai atsispindi modelyje. Paminėtina, kad VAR modelyje autoregresijos terminas vartojamas dėl laginių kintamųjų reikšmių, o vektorinis – nes aprašomas laiko eilučių vektorius. (Boguslauskas, 2007) Svarbu pažymėti, kad panelinis VAR modelis kuriamas remiantis tokia pačia logika kaip ir įprastinis VAR modelis, tačiau skirtumas tas, kad įtraukiama skerspjūvio duomenų dimensija – dėl to jis sudaro sąlygas atkreipti dėmesį į svarbiausius tyrime keliamus klausimus, susijusius su neramumų perdavimu tarpvalstybiniu mastu. Panelinis VAR modelis išreiškiamas formule (Canova ir Ciccarelli, 2013):

$$Y_{i,t} = A_{0i}(t) + A_i(l)Y_{i,t-1} + u_{it}, \quad u_{i,t} \sim WN(0, \Sigma_\varepsilon) \quad (2)$$

Čia $Y_{i,t}$ – endogeninių kintamųjų vektorius kiekvienai antrinio banko šaliai i ($i = 1, 2, \dots, N$) t laikotarpiu ($t = 1, 2, \dots, T$);

$u_{i,t}$ – baltojo triukšmo (WN) paklaidos vektorius;

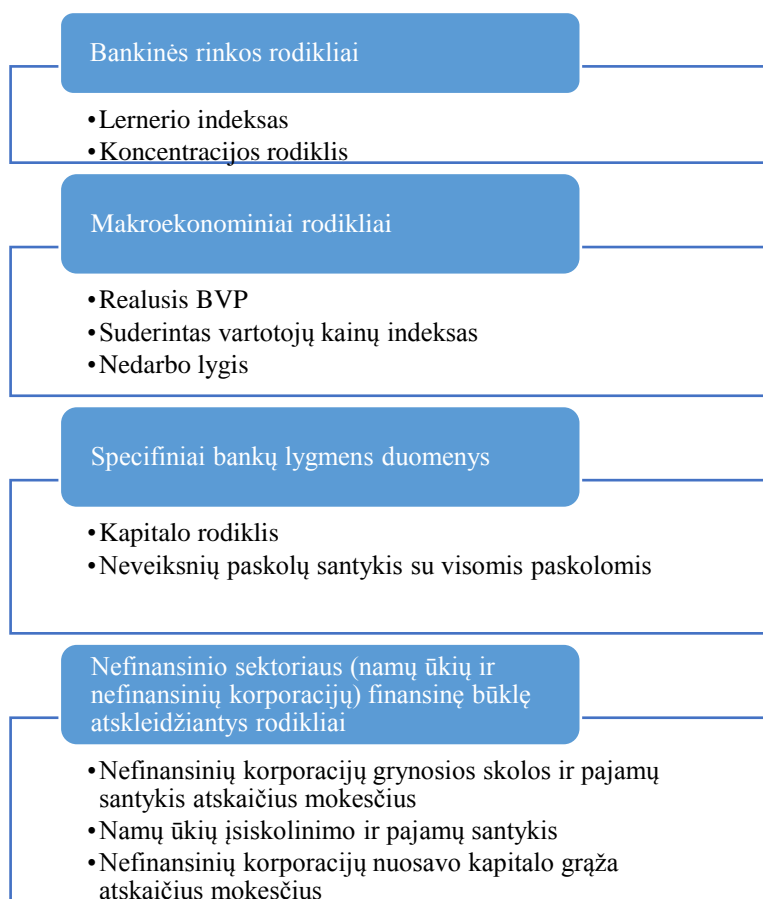
$A_{0i}(t)$ – konstantų matavimų vektorius;

A_i – $n \times n$ matavimų koeficientų prie kintamųjų matrica.

Iš analizuotų mokslinių publikacijų pastebėta, kad tiriant patronuojančių ir antrinių bankų tarpusavio ryšius kaip nepriklausomi kintamieji dažniausiai pasirenkami makroekonominiai rodikliai: BVP (De Haas ir Van Lelyveld, 2010; Iwanicz-Drozowska ir Witkowski, 2016; Ongore ir Kusa, 2013), nedarbo lygis (Jeon, Olivero ir Wu, 2013; De Haas ir Van Lelyveld, 2010), infliacija (Iwanicz-Drozowska ir Witkowski, 2016), rečiau – bankinės rinkos padėtį atskleidžiantys rodikliai, tokie kaip koncentracijos lygis (Jeon, Olivero ir Wu, 2013, Fungáčová ir Poghosyan, 2011, Claeys ir Vander Vennet, 2008), užimama rinkos dalis (Claeys ir Vander Vennet, 2008), konkurencija (Schwaiger ir

Liebeg, 2008) ar specifiniai bankų lygmens rodikliai – kapitalo rodiklis (Claeys ir Vander Vennet, 2008), neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis (Iwanicz-Drozdowska ir Witkowski, 2016). Tad įvertinus tokią mokslininkų studijose taikomą metodologiją, planuojant tyrimą nuspręsta papildyti dažniausiai naudojamus regresorius ir įtraukti įvairesnių kintamųjų, galinčių padėti identifikuoti motininių bankų įtaką dukteriniams bankams. Dėl šios priežasties į nepriklausomų kintamųjų sąrašą įtraukti nefinansinio sektoriaus (namų ūkių ir nefinansinių korporacijų) finansinę būklę atskleidžiantys rodikliai: nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius, namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis, nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Pagrindinė priežastis, lėmusi sprendimą įtraukti šios grupės kintamuosius, yra ta, kad nefinansiniam sektoriui priklausantys subjektai sudaro didžiąją dalį bankų klientų. Tad nefinansinio sektoriaus padėtis yra glaudžiai susijusi ne tik su išduodamų paskolų apimtimis, bet ir su banko galimybėmis pritraukti indėlius.

Į tyrimą įtraukiamų nepriklausomų kintamųjų grupės pateikiamos 16 paveiksle.

16 pav. Empirinio tyrimo kintamųjų grupės

Reikiami statistiniai duomenys surinkti naudojantis Bankscope, World Bank ir Eurostat duomenų bazėmis. Kintamieji, jų paaiškinimai ir tyrime naudoti sutrumpinimai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Tyrime naudoti kintamieji (Eurostat, World Bank, Bankscope)

Kintamasis	Pavadinimas / formulė	Apibūdinimas	Šaltinis
Δ NIM	Grynoji palūkanų marža (angl. <i>Net Interest Margin</i>)	Grynoji palūkanų marža – tai skirtumas tarp banko skolinimo ir skolinimosi palūkanų normų, padalintas iš vidutinio palūkanas uždirbančio turto.	Bankscope
Δ IILAGL	Palūkanų pajamų ir visų paskolų vidurkio santykis (angl. <i>Interest Income on Loans / Average Gross Loans</i>), %	Palūkanų pajamų ir visų paskolų vidurkio santykis leidžia nustatyti vidutinę grąžą, kurią generuoja banko išduotos paskolos.	Bankscope
Δ TCR	Kapitalo rodiklis (angl. <i>Total Capital Ratio</i>), %	Kapitalo rodiklis apskaičiuojamas kaip privalomojo bankų kapitalo (angl. <i>regulatory capital</i>) santykis su pagal riziką įvertintu turto.	Bankscope
Δ NPLSGL	Neveiksnių paskolų (angl. <i>non-performing loans</i>) santykis su visomis paskolomis (angl. <i>Impaired Loans (NPLs) / Gross Loans</i>), %	Neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis parodo banko valdomo turto kokybę ir leidžia identifikuoti problemas, susijusias su paskolų portfelio valdymu.	Bankscope
COMP	Lernerio indeksas	Lernerio indeksas parodo rinkos galią bankiniame sektoriuje. Kylanti indekso reikšmė signalizuoja apie mažėjančią bankų tarpusavio konkurenciją.	World Bank
CONC	Koncentracijos rodiklis, %	Koncentracijos rodiklis matuoja bankinio sektoriaus koncentraciją įvertinant trijų didžiausių komercinių bankų turto santykį su visų komercinių bankų turto.	World Bank
RGDP	Realusis BVP (angl. <i>Real GDP growth rate – volume</i>), %	Realiojo BVP augimo norma išreiškia procentinį pokytį lyginant su praėjusiais metais – visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų per metus, suma, apskaičiuojama praėjusių metų kainomis.	Eurostat
HICP	Suderintas vartotojų kainų indeksas (angl. <i>Harmonized Index of Consumer Prices</i>), %	Suderintas vartotojų kainų indeksas nusako vidutinį namų ūkių įsigytų prekių kainų pokytį per tam tikrą laikotarpį.	Eurostat
Δ UNEMP	Nedarbo lygis, %	Nedarbo lygis išreiškiamas kaip bedarbių ir visų darbingo amžiaus asmenų (tiek dirbančių, tiek nedirbančių) santykis.	Eurostat
Δ NDTINONF	Nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius (angl. <i>Net debt-to-income ratio, after taxes, of non-financial corporations</i>), %	Nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius yra apibrėžiamas kaip pagrindinių finansinių įsipareigojimų santykis su grynosiomis pajamomis (angl. <i>net entrepreneurial income</i>), sumažintomis mokesčiais.	Eurostat
Δ GDTIH	Namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis (angl. <i>Gross debt-to-income ratio of households and components</i>), %	Namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis apskaičiuojamas kaip paskolų ir kitų įsipareigojimų suma, padalinta iš bendrųjų disponuojamų pajamų, pakoreguotų grynosiomis pensijų išmokomis.	Eurostat
Δ NROENONF	Nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius, %	Nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius apskaičiuojama kaip grynyjų pajamų (angl. <i>net entrepreneurial income</i>) po mokesčių santykis su nuosavu kapitalu, investicinių fondų vienetais ir įsipareigojimais.	Eurostat

Paminėtina, kad motininių ir patronuojamų bankų kintamųjų trumpiniai tarpusavyje skiriasi vieneto simboliu (pvz., Δ NIM1 – patronuojančio banko grynoji palūkanų marža, Δ NIM – antrinio banko grynoji palūkanų marža).

Prieš pradėdant tyrimą EViews programa, surinkti statistiniai duomenys buvo transformuojami į panelinius.

4. PATRONUOJANČIŲ BANKŲ IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO ANTRINIŲ BANKŲ VEIKLAI VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS ŠALYSE TYRIMO REZULTATAI

4.1 Patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksmų poveikio antrinių bankų veiklai tyrimo rezultatai, taikant panelinės regresijos modelį

Siekiant tinkamai įvertinti tyrimui atrinktų nepriklausomų kintamųjų galimą įtaką priklausomiems kintamiesiems – grynajai palūkanų maržai (Δ NIM) ir paskolų palūkanų normai (Δ IILAGL) – formuojamiems paneliniams modeliams buvo keliami tam tikri reikalavimai ir išsikelta būtina sąlyga: kadangi visos į tyrimą įtrauktos regresorių grupės yra labai svarbios nustatant jų poveikį priklausomiems kintamiesiems, kiekviename modelyje turi būti bent po vieną kintamąjį iš kiekvienos aukščiau paminėtos grupės.

Prieš pradėdant analizuoti panelinius duomenis, svarbu atsižvelgti į tai, kad paprastieji paneliniai duomenys skirstomi į pastovios (bendros) konstantos (laisvojo nario), fiksuoto poveikio (efekto) ir atsitiktinio poveikio (efekto) modelius. Baltagi (2008) pastebi, kad dažniausiai atliekant empirines studijas kyla abejonių dėl fiksuoto arba atsitiktinio efekto modelių parinkimo. Dėl šios priežasties tyrimo pradžioje labai svarbu pasirinkti tinkamą modelį, leisiantį deramai įvertinti priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų tarpusavio ryšį. Siekiant nuspręsti, kuris modelis turimiems paneliniams duomenims tinkamesnis, taikomas Hausman testas, tikrinantis nulinę hipotezę apie paklaidos ir koreliacijos tarp nepriklausomų kintamųjų egzistavimą (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Hausman testo interpretavimas

	H ₀ priimama	H ₁ priimama
Atsitiktinio poveikio (efekto) modelis	X	
Fiksuoto poveikio (efekto) modelis		X

Nulinė hipotezė patvirtinama ir taikomas atsitiktinio efekto modelis, kai Chi-Sq statistikos χ^2 p reikšmė būna didesnė už 0,05. Gauti rezultatai atlikus Hausman testą pateikiami 17 paveiksle.

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	31.772533	19	0.0331

17 pav. Hausman testo rezultatai

Analizuojant Hausman testo rezultatus matyti, kad gauta p reikšmė lygi 0,0331 ir yra mažesnė už 0,05, todėl iškelta nulinė hipotezė atmetama ir priimama alternatyvi H₁ hipotezė – tolimesniame tyrime turimiems paneliniams duomenims bus taikomas fiksuoto efekto modelis.

4.1.1 Išorinių ir vidinių veiksnių poveikis antrinių bankų paskolų palūkanų normoms

Atlikus Hausman testą ir nustačius, kad paneliniams duomenims turi būti naudojamas fiksuoto efekto modelis, EViews programa buvo atliekamas lygčių modeliavimas siekiant nustatyti tyrimui pasirinktų nepriklausomų kintamųjų daromą įtaką priklausomam kintamajam – antrinių bankų paskolų palūkanų normoms. Kaip jau minėta, svarbiausias kriterijus sudarant lygtis – jose turi būti bent po vieną kintamąjį iš bankinės rinkos rodiklių, makroekonominių rodiklių, specifinių bankų lygmens rodiklių ir nefinansinio sektoriaus (namų ūkių ir nefinansinių korporacijų) finansinę būklę atskleidžiančių rodiklių. Svarbu pažymėti, kad didžioji dalis lygčių buvo modeliuojama į jas vienu metu įtraukiant tiek patronuojamų, tiek patronuojančių bankų nepriklausomus kintamuosius. Tai buvo daroma siekiant įvertinti, kurioje – antrinių ar motininių bankų – šalyje tam tikri kintamieji įgauna statistinį reikšmingumą arba kurioje iš jų statistinis reikšmingumas yra didesnis. Vis dėlto, modeliuojant kai kurias lygtis (žr. 9 ir 10 modelį), tam tikri kintamieji buvo įtraukti tik iš patronuojančių bankų – tokiu būdu galima nustatyti, kurie tik patronuojančių bankų regresoriai pasižymi statistiškai reikšminga įtaka priklausomam kintamajam. Gauti suformuotų panelinių modelių rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

Sudarant pirmąjį modelį buvo siekiama įvertinti antrinio banko paskolų palūkanų normų ir pasirinktų nepriklausomų kintamųjų – kapitalo rodiklio, Lernerio indekso, vartotojų kainų indekso, nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykio po mokesčių – tarpusavio priklausomybę. Atkreiptinas dėmesys, kad visi šie regresoriai buvo įtraukiami tiek motininių, tiek dukterinių bankų. Determinacijos koeficiento, parodančio, ar matematinis modelis adekvačiai įvertina modeliuojamą procesą, rezultatas, lygus 0,816883, leidžia teigti, kad gautas modelis labai gerai aprašo duomenis. Kitaip tariant, į lygtį įtraukti regresoriai paaiškina beveik 82 proc. priklausomojo kintamojo – antrinių bankų paskolų palūkanų normų – variacijos. Vertinant atskirų kintamųjų tinkamumą, galima išskirti du statistiškai reikšmingus regresorius – tai kapitalo rodiklis ($\Delta TCR1$) ir infliacijos (HICP1) lygis. Gauta p reikšmė prie kintamojo $\Delta TCR1$ lygi 0,0872, vadinasi, šis regresorius yra statistiškai reikšmingas esant 10 proc. reikšmingumo lygmeniui. Tuo tarpu HICP1 kintamojo $p=0,0009$, tad ir infliacija patronuojančių bankų šalyse daro reikšmingą įtaką paskolų palūkanų normoms antriniuose bankuose (reikšmingumo lygmuo – 1 proc.). Pastarojo regresoriaus koeficientas yra teigiamas, vadinasi, nepriklausomojo ir priklausomojo kintamojo reikšmės judės viena kryptimi. Tokį tiesioginį kintamųjų tarpusavio sąryšį galima paaiškinti remiantis ekonomine logika. Didėjant infliacijai, patronuojančio banko šalies vyriausybė gali pradėti taikyti ribojančią monetarinę politiką ir tokiu būdu mažinti pinigų pasiūlą, o tai sąlygotų palūkanų normų augimą. Taigi šios politikos realizavimo pasekmės gali būti perkeltos ir į antrines kredito įstaigas.

4 lentelė. Panelinės regresijos rezultatai (priklusomas kintamasis – antrinių bankų paskolų palūkanų norma, IILAGL)

Kintamieji	Modelis1	Modelis2	Modelis3	Modelis4	Modelis5	Modelis6	Modelis7	Modelis8	Modelis9
C	-25,13916** (12,04116)	-21,95782*** (12,02616)	-1,914635 (20,41283)	-6,080486 (5,665409)	-24,38633 (17,00132)	14,83369 (24,23960)	-17,00774* (6,213738)	6,389708 (10,92988)	-11,34157 (16,93309)
Δ TCR	0,001700 (0,086748)	0,031066 (0,090629)	0,056347 (0,064890)	0,042961 (0,036442)					
Δ NPLSGL					0,071715 (0,055825)	0,057660** (0,025322)	0,029135*** (0,009624)		
COMP	27,29740 (35,67073)	28,80345 (37,31357)	-64,27738** (25,26119)	-8,392376 (14,56076)	42,23038 (51,88275)	-28,63351 (29,22031)	-6,329762 (16,05908)		-1,364383 (25,58960)
CONC			0,240787 (0,237637)			-0,294389 (0,277825)			-0,156528 (0,258410)
RGDP		-0,937313 (0,3505)	1,069211 (0,735166)	1,195086*** (0,361678)		0,826564 (0,846832)	1,028381** (0,405308)	0,682291 (0,443150)	
HICP	0,913757 (1,361484)	2,730442 (1,764031)	-0,171621 (0,664055)	0,427696 (0,404848)	0,310556 (2,007808)	-0,368663 (0,812978)	0,653027 (0,487308)	0,669587 (0,510935)	
Δ UNEMP			0,007095 (0,092917)	-0,028559 (0,049516)			-0,088736* (0,0831)	-0,078158 (0,062455)	
Δ NDTINONF	-0,035416 (0,3468)	-0,033901 (0,043991)			-0,087883 (0,057669)				0,025525 (0,047263)
Δ GDTIH			0,100272 (0,137306)			0,156294 (0,159069)			
Δ NROENONF			-0,166251*** (0,056838)			-0,125035* (0,069441)			
Δ TCR1	-0,316782* (0,180458)	-0,2220006 (0,202264)	-0,004428 (0,113556)	0,066339 (0,051039)				0,149739** (0,065136)	0,113514 (0,124537)
Δ NPLSGL1					-0,079498 (0,138480)	0,028757 (0,073844)	0,006189 (0,015198)	0,007361 (0,018254)	0,012255 (0,021912)
COMP1	-18,05126 (40,85718)	-31,36535 (41,44972)	6,212975 (34,23582)	-20,52868 (20,90953)	-61,30407 (52,05799)	60,82984 (40,31599)	17,72130 (23,70842)	-25,88752 (25,05624)	
CONC1			-0,085340 (0,196207)			-0,222339 (0,251704)		-0,240095* (0,141292)	
RGDP1		2,085725* (1,170712)	-0,958597 (0,878211)	-0,907957* (0,514467)		0,002287 (1,004598)	0,286580 (0,588131)	-0,506096 (0,625567)	0,984301 (0,867163)
HICP1	6,961602*** (1,927707)	5,085315** (2,164533)	2,186773 (1,458425)	1,549424* (0,836578)	7,707427*** (2,726303)	2,818461* (1,691718)	1,696492*** (0,926683)	1,567510 (0,959914)	4,032201*** (1,518154)
Δ UNEMP1			-0,233131 (0,146319)	-0,184398* (0,094465)			-0,000966 (0,11755)	-0,204934* (0,115935)	-0,296393* (0,158542)
Δ NDTINONF1	-0,084142 (0,119989)	-0,088928 (0,124484)			0,019309 (0,164373)				
Δ GDTIH1			-0,332619 (0,338283)			0,158663 (0,391053)			
Δ NROENONF1			0,032630 (0,057695)			0,07244 (0,069351)			
Fiksuoto efekto modelis šalies atžvilgiu	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Fiksuoto efekto modelis metų atžvilgiu	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Stebinių skaičius	171	156	184	370	171	197	374	495	182
R ²	0,816883	0,832004	0,445166	0,503473	0,660040	0,532470	0,505994	0,420084	0,517211

Pastaba: lentelėje nurodytos koeficientų reikšmės, skliausteliuose pateiktos standartinės paklaidos. *** p<0,01, ** p<0,05, * p<0,1

Modeliuojant antrąją lygtį, kaip ir pirmuoju atveju, buvo įtrauktas kapitalo rodiklis, Lernerio indeksas, vartotojų kainų indeksas, nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis po mokesčių, tačiau modelis buvo papildytas dar vienu makroekonominių rodiklių grupės kintamuoju – realiuoju BVP. Kaip ir pirmajame modelyje, buvo įtraukiami tiek motininių, tiek antrinių bankų regresoriai. Šiuo atveju gautas dar stipresnis ryšys tarp kintamųjų (determinacijos koeficientas 0,832004) – vadinasi, į lygtį įtraukti kintamieji paaiškina 83 proc. priklausomojo kintamojo – paskolų palūkanų normų – kitimo. Pažymėtina, kad ir antrasis modelis atskleidė statistiškai reikšmingą infliacijos lygio (HICP1) motininio banko šalyje įtaką antrinių bankų paskolų palūkanų normoms ($p = 0,0244$, esant 5 proc. reikšmingumo lygmeniui). Sudaryto modelio rezultatai leido identifikuoti ir dar vieną statistiškai reikšmingą kintamąjį – patronuojančio banko šalies realųjį BVP (RGDP1). Šio kintamojo $p = 0,0833$, todėl jis laikomas statistiškai reikšmingu su 10 proc. patikimumo lygmeniu. Kadangi RGDP1 regresoriaus esantis nuolydžio koeficientas yra teigiamas, galima teigti, kad patronuojančio banko šalyje padidėjus (sumažėjus) realiajam BVP, padidės (sumažės) ir paskolų palūkanų normos patronuojamame banke.

Trečiojoje lygtyje modeliuojant nepriklausomus kintamuosius buvo pasirinktas kapitalo rodiklis, vartotojų kainų indeksas, realusis BVP. Atkreiptinas dėmesys, kad iš makroekonominių rodiklių grupės taip pat įtrauktas ir nedarbo lygis. Be to, šiuo atveju lygtis sudaryta iš abiejų bankinės rinkos rodiklių – tiek konkurencijos lygį parodančio Lernerio indekso, tiek koncentracijos rodiklio. Į modelį taip pat įtraukti ir du tyrime naudojami nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiantys rodikliai – namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Analizuojant gautus rezultatus matyti, kad šiame modelyje determinacijos koeficientas yra žemesnis nei ankstesniuose modeliuose ir siekia 0,445166, kitaip tariant, kiek mažiau nei 50 proc. antrinių bankų paskolų palūkanų normų variacijos galima paaiškinti į lygtį įtrauktų regresorių kitimu. Šiame modelyje rezultatai leidžia išskirti du statistiškai reikšmingus kintamuosius – tai konkurencijos lygis (COMP) bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius (NROENONF). Svarbu paminėti, kad šiuo atveju abu statistiškai reikšmingi kintamieji atspindi patronuojamų bankų aplinką. Lernerio indekso p reikšmė yra 0,0121 (reikšmingumo lygmuo – 5 proc.), o nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąžos atskaičius mokesčius p reikšmė – 0,0040 (reikšmingumo lygmuo – 1 proc.). Vertinant rezultatus taip pat būtina atkreipti dėmesį į statistiškai reikšmingų regresorių koeficientus. COMP koeficientas yra neigiamas, o tai reiškia, kad antrinių bankų aplinkoje sumažėjus konkurencijos lygiui, paskolų palūkanų normos padidėtų, ir atvirkščiai. Neigiamas NROENONF koeficientas taip pat rodo, kad šio regresoriaus ir priklausomojo kintamojo reikšmės judėtų priešinga kryptimi. Toks rezultatas neprieštaruoja ekonominei logikai, kadangi gerėjant nefinansinių korporacijų padėčiai, mažėja jų rizikingumas, o dėl šios priežasties turėtų mažėti ir joms išduodamų kreditų kaina.

Ketvirtojoje lygtyje antrinių bankų paskolų palūkanų normos buvo susietos su kapitalo rodikliu, Lernerio indeksu, realiuoju BVP, vartotojų kainų indeksu ir nedarbo lygiu. Derėtų atkreipti dėmesį, kad šioje lygtyje nėra nei vieno nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančio rodiklio. Šiuo atveju daroma prielaida, kad minėtos regresorių grupės rodikliai, tikėtina, gali daryti mažiau reikšmingą įtaką antrinių bankų paskolų palūkanų normoms. Pagal gautus rezultatus įvertinus determinacijos koeficientą galima teigti, kad sudarytas modelis vidutiniškai aprašo turimus duomenis – įtrauktų regresorių kitimas paaiškina kiek daugiau nei 50 proc. patronuojamų bankų paskolų palūkanų normų variacijos. Iš 4 lentelės matyti, kad sudarytame modelyje esama keturių statistiškai reikšmingų kintamųjų – tai nedarbo lygis (Δ UNEMP1), infliacija (HICP1) bei realusis BVP (RGDP1 ir RGDP). Svarbu pažymėti, kad trys iš šių regresorių rodo patronuojančių bankų makroekonominę aplinką, o jų p reikšmės atitinkamai lygios 0,0519, 0,0650 ir 0,0786, esant 10 proc. reikšmingumo lygmeniui. Detaliau analizuojant kiekvieną iš jų matyti, kad infliacijos pasikeitimai motininiame banke daro didžiausią poveikį patronuojamų bankų paskolų palūkanų normoms. HICP1 koeficientas rodo, kad infliacijos lygiui pakilus vienu procentiniu punktu, paskolų palūkanų norma išsaugys 1,55 procentinio punkto.

Modeliuojant penktąją lygtį, iš specifinių bankų lygmens rodiklių grupės, kitaip nei prieš tai sudarytuose modeliuose, buvo įtrauktas neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis, Lernerio indeksas, vartotojų kainų indeksas, nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis po mokesčių. Gauta determinacijos koeficiento reikšmė, lygi 0,660040, leidžia teigti, kad tarp kintamųjų egzistuoja pakankamai stiprus ryšys – 66 proc. paskolų palūkanų normų variacijos galima paaiškinti į lygtį įtrauktų regresorių variacija. Tačiau iš rezultatų matyti, kad sudarytame modelyje statistiškai reikšmingas tik vienas kintamasis – motininių bankų infliacijos lygis (HICP1). Kadangi pastarojo kintamojo $p = 0,007$, regresorius yra statistiškai reikšmingas esant 1 proc. statistiniam reikšmingumui. Teigiamas HICP1 koeficientas parodo, kad motininio banko infliacijos pasikeitimai daro tiesioginę įtaką antrinio banko paskolų palūkanų normoms.

Sudarant šeštąjį modelį buvo įtrauktas neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis, abu bankinės rinkos rodikliai (tiek Lernerio indeksas, tiek koncentracijos rodiklis), taip pat realusis BVP, vartotojų kainų indeksas, namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Determinacijos koeficiento reikšmė sudarytame modelyje lygi 0,532470, tad 53 proc. paskolų palūkanų normų kitimo galima paaiškinti į lygtį įtrauktų regresorių variacija. Detaliau analizuojant gautus rezultatus matyti, kad modelyje yra trys statistiškai reikšmingi regresoriai – antrinių bankų neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis (Δ NPLSGL), antrinių bankų šalies nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius (Δ NROENONF) bei patronuojančios kredito įstaigos infliacija (HICP1). Vertinant šių regresorių p reikšmes galima teigti, kad Δ NROENONF ir HICP1 yra statistiškai reikšmingi su 10 proc. statistiniu reikšmingumu, o Δ NPLSGL – su 5 proc. Svarbu atkreipti dėmesį ir į nepriklausomų kintamųjų koeficientų nuolydį –

keičiantis Δ NPLSGL ir HICP1 regresoriams, paskolų palūkanų normos judės ta pačia kryptimi, o Δ NROENONF kaita paskolų palūkanų normas veiks priešinga kryptimi.

Septintąjį modelį sudarė neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis, Lernerio indeksas, realusis BVP, vartotojų kainų indeksas bei nedarbo lygis. Paminėtina, kad šiame modelyje nėra nei vieno nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančio rodiklio, kadangi daroma prielaida, kad minėtos regresorių grupės rodikliai gali daryti mažiau reikšmingą įtaką antrinių bankų paskolų palūkanų normoms. Įvertinus gautą determinacijos koeficiento reikšmę (0,505994), nustatyta, kad pasirinktų nepriklausomų kintamųjų variacija paaiškina tik pusę paskolų palūkanų normos kitimo. Svarbu pažymėti, kad šiame modelyje nustatyti net keturi statistiškai reikšmingi kintamieji – neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis (Δ NPLSGL), realusis BVP (RGDP) bei nedarbo lygis (Δ UNEMP) bei infliacija (HICP1). Pastarasis modelis nuo anksčiau sudarytų skiriasi tuo, kad jame didesnioji dalis statistiškai reikšmingų regresorių susiję su antrinio banko aplinka. Tačiau, nepaisant to, ir šiame modelyje galima išvelgti tą pačią vyraujančią tendenciją – motininio banko šalies infliacijos daromą įtaką priklausomam kintamajam. Vertinant statistiškai reikšmingų regresorių koeficientus matyti, kad nedarbo lygis patronuojamo banko šalyje paskolų palūkanų normą veikia priešinga kryptimi, kai tuo tarpu kitų statistiškai reikšmingų kintamųjų koeficiento reikšmės yra teigiamos.

Modeliuojant aštuntąjį regresijos lygtį ne visi nepriklausomi kintamieji buvo tiek iš motininio, tiek iš antrinio banko. Makroekonominių rodiklių grupės regresoriai – realusis BVP, vartotojų kainų indeksas bei nedarbo lygis – buvo įtraukti tiek patronuojančio, tiek patronuojamo banko, tačiau kiti kintamieji, tokie kaip kapitalo rodiklis, neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis bei Lernerio indeksas ir koncentracijos rodiklis atspindėjo tik patronuojančių bankų aplinką. Toks lygties formavimo principas buvo panaudotas siekiant įvertinti, ar specifiniai bankų lygmens duomenys bei bankinės rinkos rodikliai motininuose bankuose daro poveikį antrinių bankų nustatomi kredito kainai. Atsižvelgiant į determinacijos koeficiento reikšmę, lygią 0,420084 galima teigti, kad sudarytas panelinės regresijos modelis leidžia 42 proc. paskolų palūkanų normų kitimo paaiškinti pasirinktų nepriklausomų kintamųjų variacija. Pagal gautus rezultatus galima išskirti tris statistiškai reikšmingus regresorius – kapitalo rodiklis (Δ TCR1), koncentracijos rodiklis (CONC1) bei nedarbo lygis (Δ UNEMP1). Derėtų atkreipti dėmesį, kad visi regresoriai parodo patronuojančių bankų situaciją. Iš 4 lentelės matyti, kad Δ TCR1 rodiklis statistiškai reikšmingas esant 5 proc. statistiniam reikšmingumui ($p = 0,0220$), tuo tarpu CONC1 ir Δ UNEMP1 rodikliai reikšmingi esant 10 proc. statistiniam reikšmingumui (p reikšmės atitinkamai lygios 0,09 ir 0,0779).

Devintoji lygtis buvo sudaroma taip, kad joje nebūtų regresorių, rodančių tiek motininio, tiek antrinio banko padėtį – kitaip tariant, kiekvienas modelyje esantis kintamasis yra arba patronuojamo, arba patronuojančio banko. Tad lygtyje įtraukti šie dukterinio banko kintamieji: Lernerio indeksas, koncentracijos rodiklis, nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis po mokesčių.

Atsižvelgiant į tai, kad empiriniu tyrimu siekiama nustatyti patronuojančių bankų aplinkos daromą poveikį antrinių bankų veiklai, būtent patronuojančių finansinių institucijų regresorių į lygtį įtraukta daugiau. Trys iš jų priklauso makroekonominių rodiklių grupei – realusis BVP, vartotojų kainų indeksas ir infliacija. Paminėtina, kad taip pat įtrauktas ir patronuojančių bankų kapitalo rodiklis bei patronuojančių bankų neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis. Determinacijos koeficiento rezultatas ($R^2 = 0,517211$) rodo, kad lygties regresorių kaita lemia kiek daugiau nei 50 proc. paskolų palūkanų normų variacijos. Kaip matyti 4 lentelėje, modelyje gauti du statistiškai reikšmingi kintamieji (infliacija bei nedarbo lygis) ir abu regresoriai rodo motininių bankų šalių makroekonominę padėtį. Svarbu atkreipti dėmesį, kad Δ UNEMP1 ir HICP1 kintamųjų koeficientai pasižymi skirtingu nuolydžiu – motininių bankų šalyse didėjant (mažėjant) infliacijai, antrinių bankų paskolų palūkanų normos taip pat didės (mažės), tuo tarpu motininių bankų šalyse vyraujantis nedarbo lygis išduodamo kredito kainą veiks priešinga kryptimi. Šį nedarbo lygio poveikį galima paaiškinti remiantis ekonomine logika. Pavyzdžiui, didėjant nedarbui motininio banko šalyje, mažėja vartojimas ir pinigų pasiūla, tad vyriausybė, siekdama taisyti padėtį, mažina palūkanų normas. Esant tokiai padėčiai, patronuojantys bankai gali siekti kompensuoti sumažėjusias palūkanų normas didindami kredito kainą antriniuose bankuose.

Atliktos panelinės regresijos rezultatai rodo, kad antrinių bankų aplinkos regresorių pokyčiai reikšmingai prisideda prie išduodamų paskolų palūkanų normų, tačiau stipresnę įtaką daro kontroliuojamų bankų aplinka. Kaip reikšmingą kintamąjį derėtų išskirti antrinių bankų turimą neveiksnių paskolų dalį – šis kintamasis su paskolų palūkanų normomis susijęs teigiamu ryšiu – jam didėjant, kredito kaina auga. Be to, nustatyta, kad priimančiosios šalies realusis BVP ir nefinansinio sektoriaus nuosavo kapitalo grąža taip pat pasižymi reikšminga įtaka priklausomam kintamajam. Tuo tarpu patronuojančių bankų aplinkoje statistiškai reikšmingi buvo tik makroekonominiai kintamieji.

4.1.2 Išorinių ir vidinių veiksnių poveikis antrinių bankų grynajai palūkanų maržai

Vertinant tyrimui pasirinktų regresorių poveikį kitam priklausomam kintamajam – antrinių bankų grynajai palūkanų maržai – buvo sumodeliuotos 7 lygtys. Kaip ir modeliuojant regresijos modelius paskolų palūkanų normoms, ir šiuo atveju sudarant lygtis svarbiausias taikytas kriterijus – jose turi būti bent po vieną kintamąjį iš bankinės rinkos rodiklių, makroekonominių rodiklių, specifinių bankų lygmens rodiklių ir nefinansinio sektoriaus (namų ūkių ir nefinansinių korporacijų) finansinę būklę atskleidžiančių rodiklių. Paminėtina, kad didžioji dalis lygčių buvo modeliuojama į jas vienu metu įtraukiant tiek patronuojančių, tiek patronuojamų bankų nepriklausomus kintamuosius. Tačiau 6 ir 7 modelyje tam tikri kintamieji buvo įtraukti tik iš patronuojančių bankų – tokiu būdu siekta nustatyti,

kurie tik patronuojančių bankų regresoriai pasižymi statistiškai reikšminga įtaka grynajai palūkanų maržai. Gauti suformuotų panelinių modelių rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

Pirmajame modelyje antrinio banko grynoji palūkanų marža buvo susieta su tokiais nepriklausomais kintamaisiais: kapitalo rodiklis, neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis, Lernerio indeksas, koncentracijos rodiklis, vartotojų kainų indeksas, nedarbo lygis, namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis, nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Kaip matyti 5 lentelėje, suformuoto modelio determinacijos koeficiento reikšmė, lygi 0,294023, reiškia, kad pasirinkti nepriklausomi kintamieji paaiškina beveik trečdalį grynos palūkanų maržos variacijos. Detaliau analizuojant gautų skaičiavimų rezultatus matyti, kad lygtį sudaro penki statistiškai reikšmingi regresoriai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad didžioji dalis statistiškai reikšmingų kintamųjų rodo motininių bankų aplinką: kapitalo rodiklis (Δ TCR1), nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius (Δ NROENONF1) bei koncentracijos rodiklis (CONC1). Įvertinus gautas p reikšmes nustatyta, kad didžiausias statistinis patikimumas būdingas NROENONF1 regresoriui – kintamojo p = 0,0066, vadinasi, jis yra reikšmingas esant 1 proc. patikimumo lygmeniui. Analizuojant kitus regresorius taip pat atkreiptinas dėmesys, kad statistiškai reikšmingą įtaką priklausomam kintamajam daro ir priimančiosios šalies infliacijos lygis. Pastarojo regresoriaus p = 0,0976, esant 10 proc. patikimumo lygmeniui. Be to, modelio rezultatai taip pat parodė, kad ne tik kontroliuojančio, bet ir kontroliuojamo banko šalyje esantis bankinės rinkos koncentracijos lygis daro poveikį antrinio banko grynajai palūkanų maržai (p reikšmės atitinkamai lygios 0,0896 ir 0,0852). Įvertinus tai, kad CONC bei CONC1 nuolydžio koeficientai neigiami, galima teigti, kad koncentracijos lygio dinamika grynąją palūkanų maržą veikia priešinga kryptimi – koncentracijos lygiui padidėjus (sumažėjus), grynoji palūkanų marža sumažės (padidės).

Sudarant antrąjį modelį buvo naudojami tie patys regresoriai kaip ir pirmosios lygties atveju, tačiau iš specifinių bankų lygmens rodiklių grupės buvo eliminuotas kapitalo rodiklis. Kadangi Δ TCR1 pirmajame modelyje buvo identifikuotas kaip statistiškai reikšmingas kintamasis, tikslinga įvertinti, kurie kiti regresoriai darytų reikšmingą poveikį grynajai palūkanų maržai pašalinus tiek motininio, tiek dukterinio banko kapitalo rodiklį. Iš gautų rezultatų matyti, kad šiame modelyje, lyginant su antruoju, atrinktų nepriklausomų kintamųjų variacija paaiškina mažesnę dalį priklausomojo kintamojo variacijos ($R^2 = 0,272267$), nes buvo pašalintas reikšminis kintamasis. Skaičiavimai rodo, kad galima išskirti penkis statistiškai reikšmingus regresorius, du iš jų sietini su kontroliuojančių bankų aplinka. Svarbu paminėti, kad abu kintamieji rodo nefinansinio sektoriaus (namų ūkių ir nefinansinių korporacijų) finansinę būklę – tai nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius (Δ NROENONF1) bei namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis (Δ GDTIH1). Vertinant antrinių bankų aplinkos regresorius nustatyta, kad statistiškai reikšmingas yra koncentracijos rodiklis (CONC), infliacija (HICP) ir nedarbo lygis (Δ UNEMP). Įvertinus gautas p reikšmes pastebėta, kad didžiausiu

statistiniu patikimumu pasižymi NROENONF1 kintamasis ($p = 0,0029$). Pagal pastarojo regresoriaus koeficiento nuolydį matyti, kad tarp NROENONF1 ir grynosios palūkanų maržos egzistuoja tiesioginė priklausomybė: NROENONF1 kylant, augs ir NIM reikšmė. Toks rezultatas prieštarauja ekonominei logikai: gerėjant nefinansinio sektoriaus padėčiai, mažėja bendrovių rizikingumas, todėl NIM turėtų mažėti.

Trečiajame modelyje iš tyrimo metodologijoje išskirtų regresorių grupių buvo įtraukti beveik visi kintamieji, išskyrus nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius. Gauta determinacijos koeficiento reikšmė ($R^2 = 0,296731$) rodo, kad beveik trečdalį grynos palūkanų maržos variacijos galima paaiškinti į lygtį įtrauktų regresorių kitimu. Kaip matyti 5 lentelėje, nors šią lygtį, lyginant su anksčiau sumodeliuotomis, sudaro daugiausiai nepriklausomų kintamųjų, gauti tik trys statistiškai reikšmingi regresoriai – kapitalo rodiklis, koncentracijos rodiklis ir nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Atkreiptinas dėmesys, kad visi kintamieji rodo motininių bankų ir jų šalių aplinką. Iš skaičiavimų rezultatų galima pastebėti, jog statistiškai reikšmingiausią poveikį grynajai palūkanų maržai daro nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius (Δ NROENONF1) ir kapitalo rodiklis (Δ TCR1), jų p reikšmės atitinkamai lygios 0,0190 ir 0,0330. Įvertinus šių kintamųjų koeficientų nuolydžius paminėtina, kad NROENONF1 rodiklio pokyčiai NIM veiks ta pačia kryptimi, tuo tarpu TCR1 dinamika – priešinga kryptimi.

Sudarant ketvirtąją lygtį iš specifinių bankų lygmens rodiklių įtrauktas tik neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis, tačiau lygtyje panaudoti abu padėtį bankinėje rinkoje atskleidžiantys rodikliai (Lernerio indeksas ir koncentracijos rodiklis) bei visi tyrimui pasirinkti makroekonominiai rodikliai (realusis BVP, vartotojų kainų indeksas, nedarbo lygis). Iš nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančių rodiklių į lygtį įtrauktas namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Šio modelio determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,287936$) beveik nesiskiria nuo ankstesnių modelių, todėl galima teigti, kad parinkti regresoriai lemia beveik trečdalį grynos palūkanų maržos kitimo. Detaliau analizuojant rezultatus matyti, kad statistiškai reikšmingi yra du antrinių bankų aplinką nusakantys rodikliai (koncentracijos lygis bei infliacija) ir du patronuojančių bankų šalies rodikliai, parodantys nefinansinių korporacijų ir namų ūkių padėtį (nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius bei namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis). Atsižvelgiant į gautas p reikšmes nustatyta, kad antrinių bankų regresoriams būdingas šiek tiek didesnis statistinis reikšmingumas (Δ NROENONF1 ir Δ GDTIH1 p atitinkamai lygios 0,0179 ir 0,03) nei antrinių bankų regresoriams (CONC $p = 0,0303$; HICP $p = 0,0405$). Svarbu paminėti, kad antrinio banko statistiškai reikšmingi kintamieji grynąją palūkanų maržą veiks priešinga kryptimi, o motininio banko priklausomi kintamieji – ta pačia kryptimi.

5 lentelė. Panelinės regresijos rezultatai (priklausomas kintamasis – antrinių bankų grynoji palūkanų marža, NIM)

Kintamasis	Modelis1	Modelis2	Modelis3	Modelis4	Modelis5	Modelis6	Modelis7
C	281,9818** (125,3995)	262,1536** (107,5821)	293,2071** (128,5539)	275,9420** (107,6941)	-446,9445 (283,6400)	360,5657 (103,0002)	76,37771 (301,7686)
Δ TCR	-0,221631 (0,429958)		-0,175797 (0,440244)		-1,308761* (0,603567)		
Δ NPLSGL	0,076272 (0,145742)	0,050011 (0,110472)	0,061573 (0,151846)	0,051034 (0,112504)			
COMP	199,8339 (158,9230)	177,6029 (129,6543)	190,8806 (161,9612)	157,5719 (129,8229)	1365,844 (827,7739)		238,3842 (199,3665)
CONC	-2,550543* (1,468961)	-2,931660** (1,226676)	-2,489058 (1,520833)	-2,700361** (1,234347)			-2,148300 (3,574879)
RGDP			-0,662676 (5,062331)	1,474442 (3,762389)	-19,92793 (13,80346)		
HICP	-6,844286* (4,094025)	-8,427615** (3,454905)	-6,178876 (4,432322)	-7,464142** (3,611981)	12,55 (16,47038)		
Δ UNEMP	-0,586931 (0,472517)	-0,856378** (0,395049)	-0,664809 (0,598704)	-0,781125 (0,481924)	-0,179604 (1,095012)		
Δ NDTINONF					-2,853828** (1,288091)		
Δ GDTIH	0,725944 (0,901351)	0,363094 (0,690773)	0,591270 (0,961044)	0,097461 (0,706726)	5,486448* (2,919061)		
Δ NROENONF	0,467208 (0,254856)	0,252860 (0,300253)	0,517891 (0,376400)	0,355653 (0,308521)			
Δ TCR1	-1,740068** (0,678765)		-1,606790** (0,744211)		-2,200857* (1,178539)	-6,794162* (3,546743)	3,664270 (2,584159)
Δ NPLSGL1	-0,057574 (0,444916)	0,223805 (0,308123)	0,032223 (0,473920)	0,0431839 (0,328082)		0,328994 (1,836167)	-2,896919** (1,377990)
COMP1	-80,20735 (221,0431)	-165,4979 (179,2937)	-95,10267 (224,4922)	-154,2211 (179,1199)	-162,1208 (204,1296)	-197,8492** (99,1716)	
CONC1	-2,352056* (1,373768)	-1,409722 (1,092617)	-2,469500* (1,398189)	-1,833036 (1,118298)		-1,04216 (8,223179)	
RGDP1			3,825635 (5,885857)	6,717713 (4,463328)	-5,114410 (4,880123)	16,19898 (27,34756)	2,049660 (18,96103)
HICP1	1,568823 (8,291784)	1,009662 (6,747353)	-1,439143 (9,811936)	-3,024053 (7,516133)	24,40188** (10,38322)	4,231511 (4,094486)	13,97318 (26,58495)
Δ UNEMP1	0,979451 (0,908327)	0,114838 (0,713033)	1,207805 (0,989702)	0,746336 (0,792464)	0,586780 (0,698280)	-1,494310 (5,474827)	-2,049227 (3,330968)
Δ NDTINONF1					1,308752* (0,662442)	0,207313 (1,020478)	
Δ GDTIH1	3,370780 (2,007196)	4,093356** (1,652505)	3,362720 (2,100220)	3,807512** (1,737407)	-3,089621 (2,593308)		3,312819 (5,565368)
Δ NROENONF1	1,032020*** (0,373162)	0,897641*** (0,296278)	0,957166** (0,401966)	0,737443** (0,308120)			3,413060** (1,502687)
Fiksuoto efekto modelis šalies atžvilgiu	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Fiksuoto efekto modelis metų atžvilgiu	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Stebinių skaičius	156	197	156	197	150	230	391
R ²	0,294023	0,272267	0,296731	0,287936	0,660270	0,273495	0,181058

Pastaba: lentelėje nurodytos koeficientų reikšmės, skliausteliuose pateiktos standartinės paklaidos. *** p<0,01, ** p<0,05, * p<0,1

Penktojoje lygtyje iš specifinių bankų lygmens ir bankinės rinkos rodiklių grupės pasirinkta tik po vieną nepriklausomą kintamąjį – tai kapitalo rodiklis ir Lernerio indeksas, o iš makroekonominių rodiklių grupės įtraukti visi kintamieji: realusis BVP, nedarbo lygis, vartotojų kainų indeksas. Paminėtina, kad iš nefinansinio sektoriaus rodiklių modelyje panaudotas tik namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis. Įvertinus gautą determinacijos koeficientą, kuris lygus 0,660270, galima teigti, kad šis modelis geriausiai aprašo duomenis, nes į lygtį įtraukti regresoriai paaiškina daugiau nei pusę grynos palūkanų maržos variacijos. Detaliau analizuojant skaičiavimų rezultatus matyti, kad lygtyje yra šeši statistiškai reikšmingi kintamieji: po tris iš patronuojančių ir antrinių bankų aplinkos. Galima pastebėti, kad iš antrinių bankų aplinkos didžiausias statistinis patikimumas būdingas namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykiui (p reikšmė atitinkamai lygi 0,0468), tuo tarpu iš motininių – infliacijos lygis ($p = 0,0367$). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šiame modelyje du regresoriai – kapitalo lygis ir nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius – nustatyti kaip darantys statistiškai reikšmingą įtaką grynajai palūkanų maržai tiek kontroliuojamų, tiek kontroliuojančių bankų aplinkoje.

Modeliuojant šeštąją regresijos lygtį buvo įtraukiami tik patronuojančio banko regresoriai. Tokiu būdu siekta įvertinti, kurie tik kontroliuojančių bankų aplinkos nepriklausomi kintamieji daro didžiausią poveikį grynajai palūkanų maržai. Tad sudarant lygtį buvo panaudoti visi bankinės rinkos, makroekonominiai rodikliai bei specifiniai bankų lygmens kintamieji. Paminėtina, kad iš nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančių rodiklių įtrauktas tik nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius. Iš rezultatų matyti, kad ir šiame regresijos modelyje gauta determinacijos koeficiento reikšmė ($R^2 = 0,273495$) pernelyg nesiskiria nuo kituose modeliuose gautų įverčių ir leidžia daryti išvadą, kad beveik 30 proc. grynos palūkanų maržos priklauso nuo į modelį įtrauktų regresorių kitimo. Vertinant gautus rezultatus detaliau matyti, kad statistiškai reikšmingą įtaką grynajai palūkanų maržai turi motininio banko kapitalo rodiklis ir Lernerio indeksas, parodantis konkurencijos lygį. Šių regresorių p reikšmės atitinkamai lygios 0,0556 ir 0,0475. Atsižvelgiant į pastarųjų kintamųjų koeficientų nuolydžius galima teigti, kad tiek patronuojančių bankų šalių bankinėje rinkoje vyraujantis konkurencijos lygis, tiek pačių patronuojančių bankų finansinis svetas daro statistiškai reikšmingą įtaką antrinių bankų grynajai palūkanų maržai. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad su abiem kintamaisiais poveikis pasireiškia priešinga kryptimi: regresoriams augant, grynoji palūkanų marža krenta.

Formuojant septintąją regresijos lygtį, priešingai nei šeštojoje, ne visi nepriklausomi kintamieji buvo tik iš patronuojančio banko. Lygtis buvo sudaroma taip, kad joje nebūtų regresorių, rodančių tiek motininio, tiek antrinio banko padėtį – kitaip tariant, kiekvienas modelyje esantis kintamasis yra arba patronuojamo, arba patronuojančio banko. Iš kontroliuojančio banko aplinką atspindinčių kintamųjų įtraukti specifiniai bankų lygmens rodikliai (kapitalo rodiklis ir neveiksnių paskolų santykis su visomis

paskolomis), visi makroekonominiai rodikliai (realusis BVP, vartotojų kainų indeksas, nedarbo lygis). Svarbu paminėti, kad iš nefinansinio sektoriaus finansinę būklę parodančių rodiklių lygtyje nenaudotas nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius, kadangi šis regresorius buvo įtrauktas šeštame modelyje. Vietoj pastarojo kintamojo lygtyje yra namų ūkių įsiskolinimo ir pajamų santykis bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Iš antrinių bankų aplinkos regresorių įtraukti bankinės rinkos situaciją atspindintys rodikliai – Lernerio indeksas ir koncentracijos rodiklis. Kaip matyti 5 lentelėje, šioje panelinės regresijos lygtyje gauta pati mažiausia determinacijos koeficiento reikšmė ($R^2 = 0,181058$), todėl galima teigti, kad regresoriai paaiškina kiek mažiau nei penktadalį grynos palūkanų maržos kitimo. Modelyje gauti du statistiškai reikšmingi kintamieji – neveiksnių paskolų santykis su visomis paskolomis ir nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius. Pažymėtina, kad abu regresoriai rodo patronuojančių bankų aplinką. Įvertinus p reikšmes matyti, kad statistiškai reikšmingesnę įtaką grynajai palūkanų maržai daro nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius ($p = 0,0238$).

Apibendrinant atliktos panelinės regresijos rezultatus matyti, kad antrinių bankų grynajai palūkanų maržai poveikį daro pačio kontroliuojamo banko aplinka – šalyje vyraujantis bankų koncentracijos lygis bei infliacija. Skaičiavimai taip pat parodė, kad patronuojančių bankų aplinkoje reikšmingą įtaką priklausomam kintamajam turi finansinis svertas bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža.

4.2 Patronuojančių bankų išorinių ir vidinių veiksnių poveikio antrinių bankų veiklai tyrimo rezultatai, taikant panelinės vektorinės autoregresijos modelį

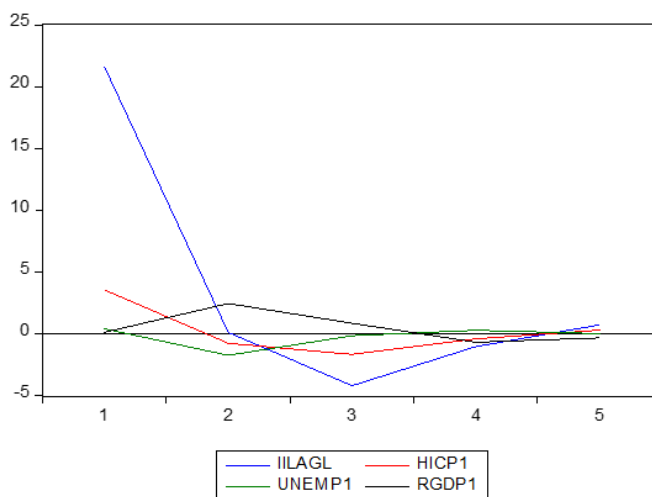
Šioje darbo dalyje turimiems duomenims bus taikomas panelinis vektorinės autoregresijos metodas, arba kitaip – priklausomų kintamųjų (antrinių bankų paskolų palūkanų normų ir grynosios palūkanų maržos) atsako į impulsus analizė. Svarbu pažymėti, kad šioje tyrimo dalyje kaip impulsai bus naudojami visi regresoriai, kurie buvo taikomi ir paneliniame modeliavime. Paminėtina, kad tyrime bus taikomas 5 vėlavimų (angl. *lag*) ilgis.

4.2.1 Išorinių ir vidinių veiksnių impulsų poveikis antrinių bankų paskolų palūkanų normoms

Kaip minėta 4.2 poskyryje, antrinių bankų paskolų palūkanų normų impulso atsako analizė bus atliekama su tais pačiais regresoriais, kurie taikyti ir paneliniame modeliavime.

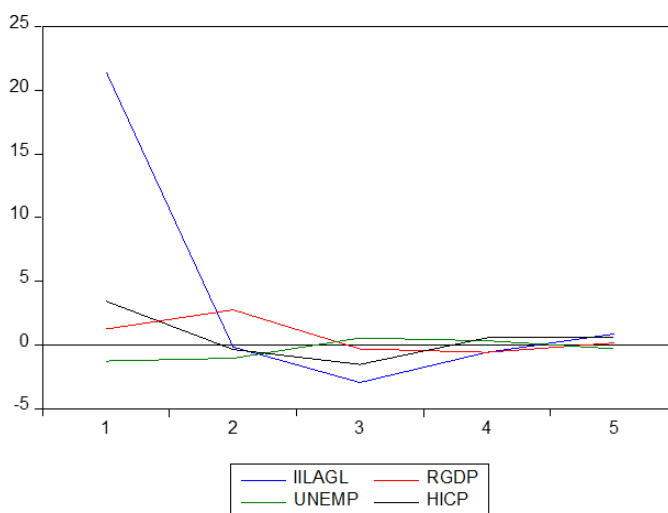
Iš 18 paveikslu matyti, kad iš patronuojančių banko šalies makroekonominių rodiklių antrinių finansinių institucijų paskolų palūkanų normos labiausiai reaguoja į infliacijos ir realiojo BVP dinamiką. Grafikas patvirtina panelinės regresijos modeliavime gautus rezultatus, jog patronuojančių bankų

infliacijos lygis daro tiesioginę įtaką kontroliuojamų kredito įstaigų paskolų palūkanų normų kitimui (tiesės juda ta pačia kryptimi). Vertinant motininių bankų šalyse vyraujančio nedarbo poveikį priklausomam kintamajam nustatyta, kad šio regresoriaus įtaka palūkanų normoms yra dar silpnesnė. Be to, labai svarbu atkreipti dėmesį, jog patronuojančio banko šalyje esančio nedarbo lygio bei realiojo BVP poveikis antrinio banko aplinkoje pasireiškia ne iš karto, o tik antraisiais metais.

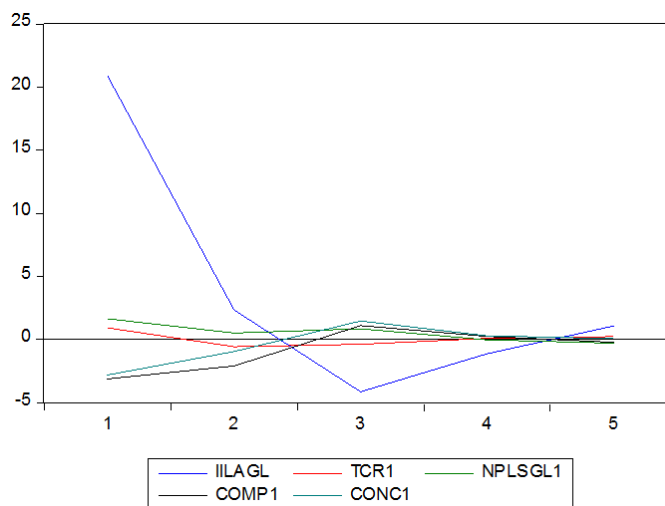
18 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į patronuojančio banko šalies makroekonominčius kintamuosius

Įvertinus priimančiosios šalies makroekonominių regresorių įtaką priklausomam kintamajam (žr. 19 pav.) galima teigti, kad paskolų palūkanų normos labiausiai reaguoja į realiojo BVP ir infliacijos kitimą. Vertinant infliacijos poveikį derėtų atkreipti dėmesį, kad šio regresoriaus kaita daro tiesioginę įtaką nustatomoms kredito kainoms – tiesės juda ta pačia kryptimi ir beveik lygiagrečiai. Nedarbo sukeltas poveikis yra itin nežymus.

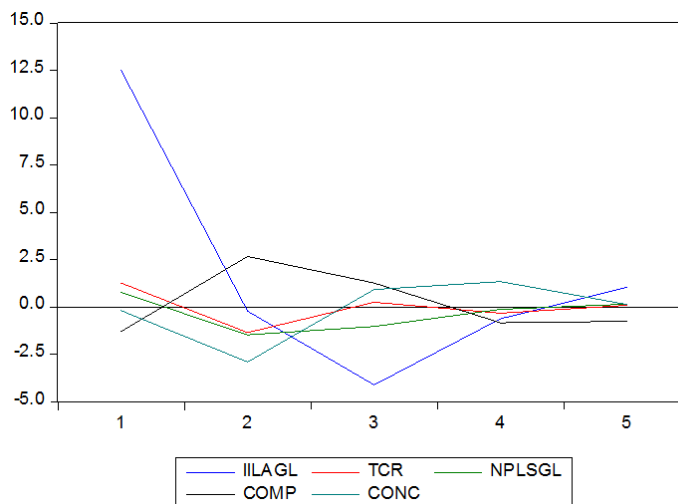
19 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į priimančiosios šalies makroekonominčius kintamuosius

20 paveiksle matyti, kad nei patronuojančių bankų kapitalo rodiklio, nei neveiksnių paskolų dalies pokyčiai nedaro beveik jokios įtakos kontroliuojamų kredito įstaigų nustatomoms paskolų palūkanų normoms. Taip pat nežymus poveikis pastebimas ir vertinant bankinės rinkos koncentracijos ir konkurencijos rodiklius.

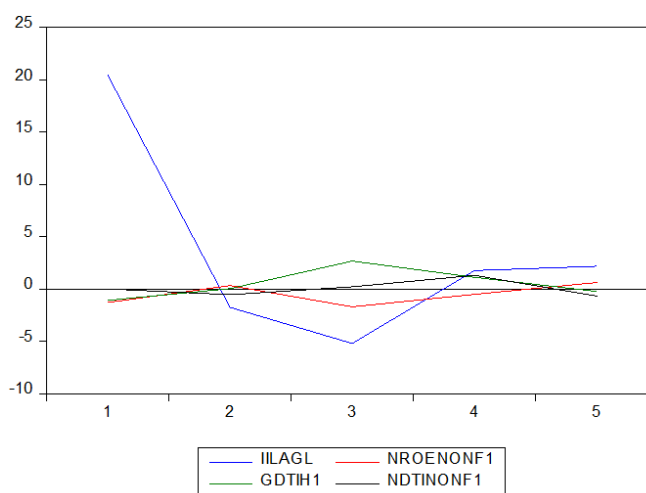
20 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į patronuojančio banko specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius

Tuo tarpu analizuojant tuos pačius nepriklausomus kintamuosius antrinių bankų aplinkoje galima pastebėti, kad jų dinamikos daromas poveikis paskolų palūkanų normoms yra didesnis (žr. 21 pav.). Labiausiai pastebima bankinės rinkos koncentracijos ir konkurencijos regresorių įtaka.

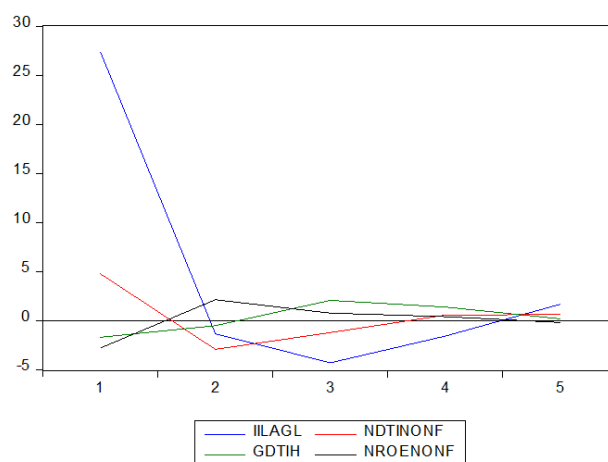
21 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius

Vertinant motininio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančių regresorių poveikį antrinių bankų nustatomi kredito kainai (žr. 22 pav.) matyti, kad šie kintamieji neprideda prie priklausomojo kintamojo pokyčių.

22 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į patronuojančio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius

Iš 23 paveikslo galima pastebėti, kad priimančiojo banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiantys regresoriai daro didesnę įtaką priklausomam kintamajam nei tie patys kintamieji motininio banko šalyje. Labiausiai iš 22 paveiksle pateiktų nepriklausomų kintamųjų paskolų palūkanų normas veikia nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža atskaičius mokesčius ir nefinansinių korporacijų grynosios skolos ir pajamų santykis atskaičius mokesčius.

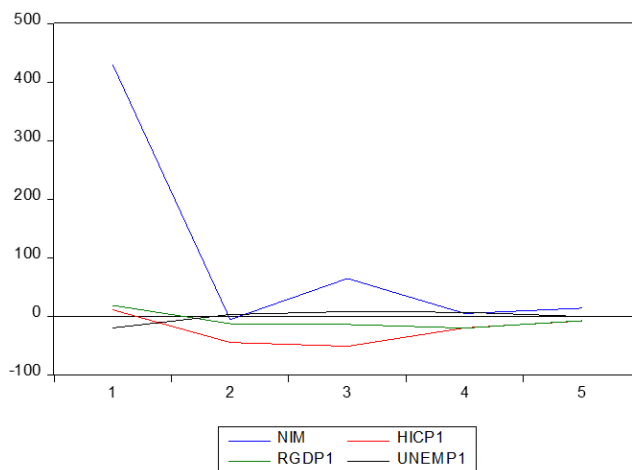
23 pav. Antrinių bankų paskolų palūkanų normų atsakas į priimančiosios šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius

Taigi įvertinus antrinių bankų nustatomoms paskolų palūkanų normoms įtaką darančius veiksnius galima teigti, kad priimančiosios šalies regresorių dinamika, lyginant su tais pačiais motininio banko regresoriais, labiau prisideda prie priklausomojo kintamojo pokyčių. Paminėtina, kad iš motininių bankų aplinkos kintamųjų pastebimą poveikį antrinių bankų kredito kainai turi tik makroekonominiai regresoriai.

4.2.2 Išorinių ir vidinių veiksnių impulsų poveikis antrinių bankų grynajai palūkanų maržai

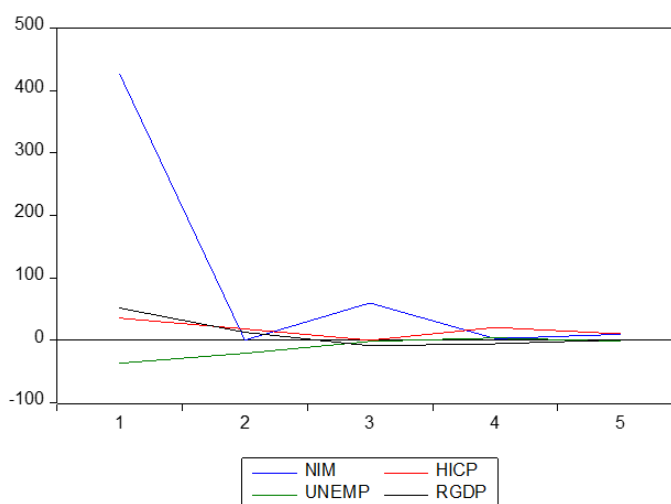
Kaip ir taikant panelinį autoregresijos modelį antrinių bankų paskolų palūkanų normoms, ir šiuo atveju grynosios palūkanų maržos atsako į impulsus analizė bus atliekama su tais pačiais regresoriais, kurie taikyti ir paneliniame modeliavime.

Analizuojant motininio banko šalies makroekonominis rodiklius nustatyta, kad šie regresoriai nedaro beveik jokios įtakos dukterinio banko grynajai palūkanų maržai. Paminėtina, kad infliacijos poveikis yra pastebimas labiausiai, tačiau jis pasireiškia ne iš karto, o tik antraisiais metais (žr. 24 pav.).

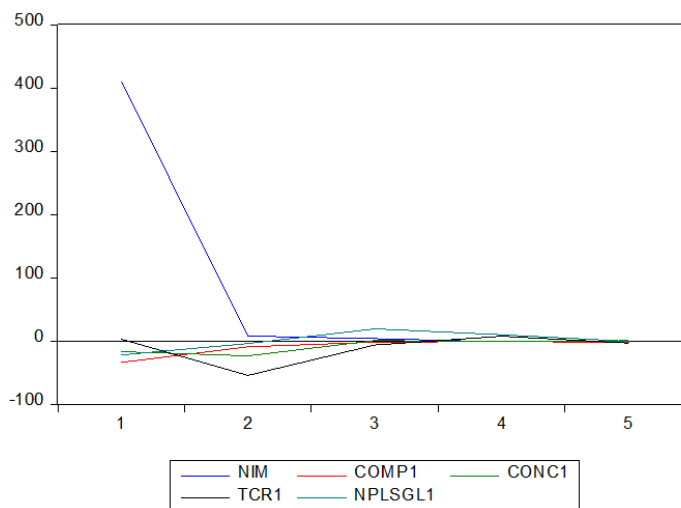
24 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į patrunuojančio banko šalies makroekonominis kintamuosius

Iš 25 paveikslo matyti, kad priimančiosios šalies makroekonominių regresorių daromas poveikis priklausomam kintamajam nėra labai ryškus. Vis dėlto iš šių regresorių derėtų išskirti infliaciją – jos dinamika labiausiai prisideda prie antrinių bankų grynosios palūkanų maržos kaitos.

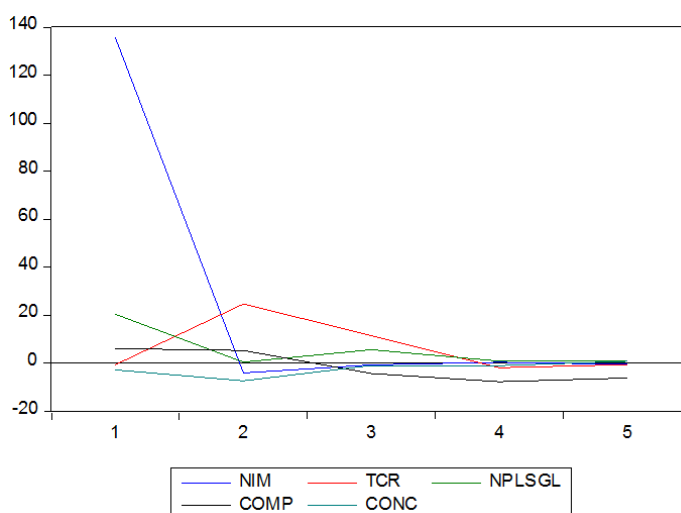
25 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į priimančiosios šalies makroekonominis kintamuosius

Įvertinus patronuojančio banko specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius galima pastebėti, kad abiejų grupių regresoriai nedaro ženklios įtakos antrinio banko grynajai palūkanų maržai. Tačiau derėtų atkreipti dėmesį į kapitalo rodiklį – šio regresoriaus poveikis priklausomam kintamajam yra pastebimas labiausiai. Pažymėtina, kad jo įtaka pasireiškia tik antraisiais metais (žr. 26 pav.).

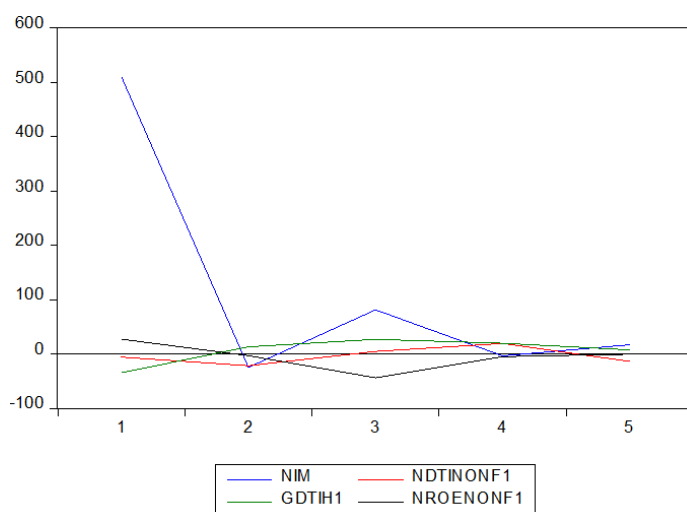
26 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į patronuojančio banko specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius

Analizuojant rezultatus, gautus vertinant priimančiosios šalies specifinių bankų lygmens kintamųjų ir bankinės rinkos rodiklių poveikį priklausomam kintamajam, nustatyta, kad reikšmingiausią įtaką grynajai palūkanų maržai daro kapitalo rodiklis (žr. 27 pav.). Svarbu atkreipti dėmesį, kad tarp pastarojo regresoriaus pokyčių ir priklausomojo kintamojo dinamikos egzistuoja atvirkštinė priklausomybė. Be to, paminėtina, kad kapitalo rodiklio įtaka išryškėja tik antraisiais metais.

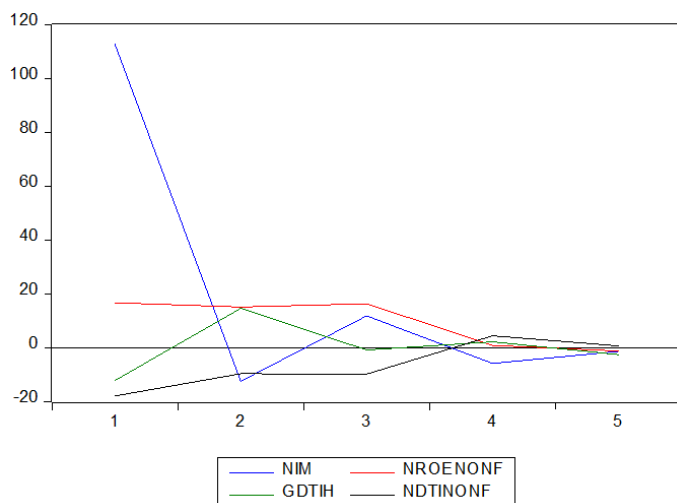
27 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į specifinius bankų lygmens kintamuosius ir bankinės rinkos rodiklius

28 paveikslas rodo, kad patronuojančio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiantys regresoriai nedaro jokios žymios įtakos antrinio banko grynajai palūkanų maržai. Kiek labiau pastebimas tik nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąžos atskaičius mokesčius poveikis.

28 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į patronuojančio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius

Įvertinus antrinio banko šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius galima teigti, kad visų regresorių dinamika pastebimai prisideda prie grynosios palūkanų maržos kaitos ir šis poveikis, lyginant su tais pačiais motininio banko aplinkos regresoriais, yra stipresnis (žr. 29 pav.).

29 pav. Antrinių bankų grynosios palūkanų maržos atsakas į priimančiosios šalies nefinansinio sektoriaus finansinę būklę atskleidžiančius kintamuosius

Tad įvertinus impulsų poveikį antrinių bankų grynajai palūkanų maržai, gauta, jog dukterinio banko aplinkos regresoriai daro didesnę įtaką priklausomam kintamajam. Iš motininio banko aplinkos regresorių išskirtinas infliacijos poveikis – šio rodiklio pokyčiai labiausiai paveikia priklausomąjį

kintamąjį. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad motininio banko infliacijos įtaka pasireiškia ne iš karto, o tik antraisiais metais. Priimančiosios šalies bankinio sektoriaus koncentracijos pokyčiai taip pat pastebimai prisideda prie grynosios palūkanų maržos kaitos.

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad tiek antrinių bankų suteikiamų paskolų palūkanų normai, tiek grynajai palūkanų maržai visi tyrime taikyti kontroliuojamų bankų aplinkos kintamieji daro didesnę įtaką. Apibendrinant antrinio banko aplinkos regresorių poveikį abiem priklausomiems kintamiesiems nustatyta reikšminga priimančiosios šalies infliacijos įtaka. Vertinant kiekvieną priklausomąjį kintamąjį atskirai, svarbu pažymėti, kad stipriausią įtaką paskolų palūkanų normoms daro kontroliuojamų bankų turima neveiksnių paskolų dalis – šis kintamasis su paskolų palūkanų normomis susijęs teigiamu ryšiu – jam didėjant, kredito kaina auga. Be to, nustatyta, kad priimančiosios šalies realusis BVP ir nefinansinio sektoriaus nuosavo kapitalo grąža taip pat pasižymi reikšminga įtaka priklausomam kintamajam. Paminėtina, kad iš patronuojančių bankų aplinkos prie priklausomojo kintamojo dinamikos prisideda tik makroekonominiai rodikliai.

Įvertinus antrinių bankų grynąją palūkanų maržą lemiančius veiksnius nustatyta, kad didesnę poveikį priklausomam kintamajam daro kontroliuojamo banko aplinka – be jau minėtos infliacijos, reikšminga įtaka pasižymi ir priimančiojoje šalyje vyraujantis bankų koncentracijos lygis. Motininų bankų aplinkoje priklausomojo kintamojo dinamiką lemia finansinis svertas bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža.

Gauti rezultatai patvirtina, kad motininio banko aplinkoje vykstantys pokyčiai daro įtaką sprendimams, priimamiems visos grupės mastu. Tad norint sumažinti priklausomybę nuo patronuojančių bankų aplinkoje vykstančių pasikeitimų, priimančiųjų šalių bankinį sektorių turėtų sudaryti iš keleto skirtingų šalių kilę bankai.

Siekiant dar tiksliau įvertinti antrinių bankų priklausomybę nuo patronuojančių bankų ir suteikti rezultatams daugiau patikimumo, tolimesnėse studijose būtų tikslinga praplėsti tyrimo laikotarpį. Tai leistų atskirti struktūrinius ir ciklinius pokyčius bei pateikti dar naudingesnes išvalgas apie užsienio bankų poveikį priimančiosioms šalims.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Įvertinus užsienio kapitalo bankų vaidmenį VRE šalyse, paaiškėjo, kad šiame regione užsienio bankams vidutiniškai tenka apie 85 proc. viso bankinės sistemos turto, todėl VRE regiono valstybėse dėl didelės užsienio kapitalo bankų įtakos bankinė aplinka reikšmingai skiriasi nuo kitų Europos šalių. VRE šalių finansų sistema yra orientuota į bankus, tad šiame regione pagrindinis išorinio finansavimo šaltinis yra bankų teikiamos paskolos, o tai patvirtina reikšmingą bankų indėlį prisidedant prie atskirų šalių ekonomikos plėtros.
2. Atlikus mokslinėje literatūroje dominuojančių tyrimų krypčių analizę nustatyta, kad pastaruoju metu nemaža dalis užsienio bankų veiklos aspektų dar nėra iki galo suprasti ir ištirti, pasigendama studijų, nukreiptų į užsienio bankininkystės poveikio analizę VRE regione. Tyrimai dažniausiai apsiriboja bankų efektyvumo pokyčių analize, įtaka priežiūros institucijų veiklos kokybei, rizikos valdymo metodams, poveikiu konkurencinei bankinio sektoriaus aplinkai. Įvertinus užsienio kredito įstaigų reikšmingą vaidmenį VRE valstybėse (jų valdomas turtas sudaro didžiąją dalį visai bankinei sistemai tenkančio turto), aiškėja, kad egzistuoja labai didelė tikimybė, jog motininių bankų šalyse vykstantys nepalankūs makroekonominės aplinkos pokyčiai paveiks patronuojančių bankų šalis ir jose priimamus ekonominės aplinkos sprendimus.
3. Bankų plėtrą lemiantys mikroekonominiai motyvai paprastai skirstomi į konkurencinius, strateginius, sietinus su efektyvumu bei su rizikos paskirstymu, o bankų internacionalizaciją skatinantys makroveiksniai gali būti dvejopi – nulemti motyvų, sietinų su motininių bankų šalimi, bei motyvų, kylančių dėl priimančiosios šalies aplinkos ypatybių. Galima pastebėti, kad dažniausiai akcentuojami stūmos veiksniai sietini su finansinėmis sąlygomis ir aplinka, o vienas svarbiausių traukos faktorių yra ekonomikos augimas priimančiojoje šalyje.
4. Išanalizavus teigiamus užsienio bankininkystės aspektus nustatyta, kad vienas reikšmingiausių užsienio bankininkystės privalumų yra vietos bankinio sektoriaus efektyvumo augimas. Užsienio bankų atėjimas į vietos rinkas taip pat gali paskatinti finansinės infrastruktūros gerinimą, geresnę finansų rinkų priežiūrą bei reguliavimą. Tarptautinių kredito įstaigų veikla dėl sukuriamos geresnės prieigos prie finansavimo šaltinių dažnai siejama su ekonomikos skatinimu vietos rinkoje.
5. Atlikus neigiamų užsienio bankininkystės aspektų analizę paaiškėjo, kad tarptautinių bankų sklaida vietos rinkoje neretai siejama su finansinio stabilumo problemomis, galinčiomis kilti tuomet, kai patronuojantys bankai nusprendžia nutraukti arba apriboti finansavimą antriniam bankams. Užsienio kredito įstaigos kelia pavojų ir dėl galimo „neramumų pernešėjo“ efekto, kadangi jų veikla pagrįsta akcininkų priimamais sprendimais, kurie gali būti priimami neatsižvelgiant į priimančiosios šalies aplinką. Tarptautiniai bankai dažnai kritikuojami ir dėl selektyvinės strategijos taikymo, prisidedančios prie vietos bankų efektyvumo ir konkurencingumo mažėjimo.

6. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad tiek antrinių bankų suteikiamų paskolų palūkanų normai, tiek grynajai palūkanų maržai visi tyrime taikyti kontroliuojamų bankų aplinkos kintamieji daro didesnę įtaką. Apibendrinant antrinio banko aplinkos regresorių poveikį abiem priklausomiems kintamiesiems nustatyta reikšminga priimančiosios šalies infliacijos įtaka. Vertinant kiekvieną priklausomąjį kintamąjį atskirai, svarbu pažymėti, kad stipriausią įtaką paskolų palūkanų normoms daro kontroliuojamų bankų turima neveiksnių paskolų dalis – šis kintamasis su paskolų palūkanų normomis susijęs teigiamu ryšiu – jam didėjant, kredito kaina auga. Be to, nustatyta, kad priimančiosios šalies realusis BVP ir nefinansinio sektoriaus nuosavo kapitalo grąža taip pat pasižymi reikšminga įtaka priklausomam kintamajam. Paminėtina, kad iš patronuojančių bankų aplinkos prie priklausomojo kintamojo dinamikos prisideda tik makroekonominiai rodikliai.
7. Įvertinus antrinių bankų grynąją palūkanų maržą lemiančius veiksnius nustatyta, kad didesnę poveikį priklausomam kintamajam daro kontroliuojamo banko aplinka – be jau minėtos infliacijos, reikšminga įtaka pasižymi ir priimančiojoje šalyje vyraujantis bankų koncentracijos lygis. Motininių bankų aplinkoje priklausomojo kintamojo dinamiką lemia finansinis svertas bei nefinansinių korporacijų nuosavo kapitalo grąža.
8. Gauti rezultatai patvirtina, kad motininio banko aplinkoje vykstantys pokyčiai daro įtaką sprendimams, priimamiems visos grupės mastu. Tad norint sumažinti priklausomybę nuo patronuojančių bankų aplinkoje vykstančių pasikeitimų, priimančiųjų šalių bankinį sektorių turėtų sudaryti iš keleto skirtingų šalių kilę bankai.
9. Siekiant dar tiksliau įvertinti antrinių bankų priklausomybę nuo patronuojančių bankų ir suteikti rezultatams daugiau patikimumo, tolimesnėse studijose būtų tikslinga praplėsti tyrimo laikotarpį. Tai leistų atskirti struktūrinius ir ciklinius pokyčius bei pateikti dar naudingesnes išvalgas apie užsienio bankų poveikį priimančiosioms šalims.

LITERATŪRA

- Aburime, T. (2008). Foreign bank penetration: an exposé of the pros and cons. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, (9), 48-56.
- Allen, F., Jackowicz, K., Kowalewski, O., & Kozłowski, Ł. (2015). Bank lending, crises, and changing ownership structure in Central and Eastern European countries. *Journal of Corporate Finance*.
- Altmann, T. C. (2006). Cross-border banking in Central and Eastern Europe. *Issues and Implications for Supervisory and Regulatory Organization on the European Level/Altmann TC—The Wharton School at the University of Pennsylvania.—2006*.
- Baltagi, B. (2008). *Econometric analysis of panel data*. John Wiley & Sons.
- Bertay, A. C., Demirgüç-Kunt, A., & Huizinga, H. (2015). Bank ownership and credit over the business cycle: Is lending by state banks less procyclical?. *Journal of Banking & Finance*, 50, 326-339.
- Boguslauskas, V. (2007). *Ekonometrika. Kaunas: Technologija*.
- Boubacar, H. (2012). An empirical study on multinational banks decision to go abroad. *Academy of Banking Studies Journal*, 11(1), 1.
- Brana, S. & Lahet, D. (2015). The push-pull determinants of cross-border bank claims on emerging countries: the role of parent banks and their subsidiaries. [žiūrėta 2017-04-23]. Prieiga per internetą <https://gdrenice2015.sciencesconf.org/54125/document>.
- Buch, C. M., Carstensen, K., & Schertler, A. (2005). *Macroeconomic shocks and foreign bank assets* (No. 1254). Kiel Working Paper.
- Canova, F., & Ciccarelli, M. (2013). Panel Vector Autoregressive Models: A Survey. In *VAR Models in Macroeconomics—New Developments and Applications: Essays in Honor of Christopher A. Sims* (pp. 205-246). Emerald Group Publishing Limited.
- Cardenas, J., Graf, J. P., & O'Dogherty, P. (2003). Foreign banks entry in emerging market economies: a host country perspective. *CGFS Working Group on FDI in the financial sector*.
- Chen, S. H., & Liao, C. C. (2011). Are foreign banks more profitable than domestic banks? Home-and host-country effects of banking market structure, governance, and supervision. *Journal of Banking & Finance*, 35(4), 819-839.
- Claeys, S., & Vander Vennet, R. (2008). Determinants of bank interest margins in Central and Eastern Europe: A comparison with the West. *Economic Systems*, 32(2), 197-216.
- Claessens, S., & Van Horen, N. (2008). Location Decisions of Foreign Banks and Institutional Competitive. [žiūrėta 2016-05-15]. Prieiga per internetą http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=904332
- Claessens, S., & Van Horen, N. (2011). Foreign banks: Trends, impact and financial stability. *De Nederlandsche Bank Working Paper No. 330*.
- Claessens, S., & Van Horen, N. (2012). Being a foreigner among domestic banks: Asset or liability? *Journal of Banking & Finance*, 36(5), 1276-1290.

- Claessens, S., & Van Horen, N. Impact of Foreign Banks (2013). *De Nederlandsche Bank Working Paper No. 370*.
- De Haas, R., & Van Lelyveld, I. (2010). Internal capital markets and lending by multinational bank subsidiaries. *Journal of Financial Intermediation*, 19(1), 1-25.
- Dragan, O. R., Batrancea, I., & Bechis, L. (2013). Systemic Risk in Banking Sector. *USV Annals of Economics & Public Administration*, 13(1).
- Eurostat statistinė duomenų bazė [žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Focarelli, D., & Pozzolo, A. F. (2001). The patterns of cross-border bank mergers and shareholdings in OECD countries. *Journal of banking & Finance*, 25(12), 2305-2337.
- Fungáčová, Z., & Poghosyan, T. (2011). Determinants of bank interest margins in Russia: Does bank ownership matter? *Economic systems*, 35(4), 481-495.
- Gadanecz, B., & Jayaram, K. (2008). Measures of financial stability—a review. *Irving Fisher Committee Bulletin*, 31, 365-383.
- García-Herrero, A., & Navia, D. (2003). Determinants and impact of financial sector FDI to emerging economies: a home country's perspective.
- Goldberg, L., Dages, B.G., & Kinney, D. (2000). *Foreign and domestic bank participation in emerging markets: Lessons from Mexico and Argentina* (No. w7714). National bureau of economic research.
- Havrylchyk, O. (2006). Efficiency of the Polish banking industry: Foreign versus domestic banks. *Journal of Banking & Finance*, 30(7), 1975-1996.
- Hryckiewicz, A., & Kowalewski, O. (2008). Economic determinants and entry modes of foreign banks into Central Europe [žiūrėta 2016-11-27]. Prieiga per internetą https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1094284
- Hryckiewicz, A., & Kowalewski, O. (2010). Economic determinates, financial crisis and entry modes of foreign banks into emerging markets. *Emerging Markets Review*, 11(3), 205-228.
- Iwanicz-Drozdowska, M., & Witkowski, B. (2016). Credit growth in Central, Eastern, and South-Eastern Europe: The case of foreign bank subsidiaries. *International Review of Financial Analysis*, 43, 146-158.
- Jeon, B. N., Olivero, M. P., & Wu, J. (2011). Do foreign banks increase competition? Evidence from emerging Asian and Latin American banking markets. *Journal of Banking & Finance*, 35(4), 856-875.
- Jeon, B. N., Olivero, M. P., & Wu, J. (2013). Multinational banking and the international transmission of financial shocks: Evidence from foreign bank subsidiaries. *Journal of Banking & Finance*, 37(3), 952-972.
- Jočienė, A. (2015). Scandinavian bank subsidiaries in the Baltics: Have they all behaved in a similar way? *Intellectual Economics*, 9(1), 43-54.

- Keskin, B. Y., & Degirmen, S. (2013). The application of data envelopment analysis based Malmquist total factor productivity index: Empirical evidence in Turkish banking sector. *Panoeconomicus*, 60(2), 139-159.
- Kladova, A., Parfenova, L. & Juščius, V. (2014). The Influence of Foreign Bank Entry on the Development of Regional Financial Markets. *Regional Formation and Development Studies*, 8(3), 106-117.
- Leung, M. K., Young, T., & Fung, M. K. (2008). The entry and exit decisions of foreign banks in Hong Kong. *Managerial and Decision Economics*, 29(6), 503-512.
- Liao, C. S. (2010). Are Foreign Banks in Developing Countries More Productive? The Case of Taiwan. *Journal of International and Global Economic Studies*, 3, 63-74.
- Lietuvos bankas (2015). Finansinio stabilumo apžvalga [žiūrėta 2017-01-24]. Prieiga per internetą https://www.lb.lt/n4483/finansinio_stabilumo_apzvalga_2015_n.pdf
- Lietuvos bankas (2016). Finansinio stabilumo apžvalga [žiūrėta 2017-01-24]. Prieiga per internetą https://www.lb.lt/n4483/finansinio_stabilumo_apzvalga_2016_n.pdf
- Lin, D., Barth, J., Jahera, J., & Yost, K. (2013). Cross-Border Bank Mergers and Acquisitions: What Factors Pull and Push Banks Together? *Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies*, 16(04), 1350022.
- Magri, S., Mori, A., & Rossi, P. (2005). The entry and the activity level of foreign banks in Italy: An analysis of the determinants. *Journal of Banking & Finance*, 29(5), 1295-1310.
- Naaborg, I. J. (2007). *Foreign bank entry and performance*. Eburon Uitgeverij BV.
- Ongore, V. O., & Kusa, G. B. (2013). Determinants of financial performance of commercial banks in Kenya. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1), 237.
- Pawlowska, M., Serwa, D., & Zajączkowski, S. (2014). International transmission of liquidity shocks between parent banks and their affiliates: the host country perspective.
- Poghosyan, T., & Poghosyan, A. (2010). Foreign bank entry, bank efficiency and market power in Central and Eastern European Countries. *Economics of Transition*, 18(3), 571-598.
- Pohl, B. (2011). Spillover and competition effects: Evidence from the sub-Saharan African banking sector. *GIGA Working Papers*.
- Sáez-Fernández, F. J., Picazo-Tadeo, & A. J., Beltrán-Esteve, M. (2015). Assessing the performance of the Latin American and Caribbean banking industry: Are domestic and foreign banks so different? *Cogent Economics & Finance*, 3(1), 1006976.
- Schoenmaker, D., & Wagner, W. (2011). *The impact of cross-border banking on financial stability* (No. 11-054/2/DSF18). Tinbergen Institute Discussion Paper.
- Schwaiger, M. S., & Liebeg, D. (2008). Determinants of bank interest margins in Central and Eastern Europe. *Financial Stability Report*, 14(1), 68-87.
- Slager, A. (2006). *The Internationalization of Banks: Patterns, Strategies and Performance*. Springer.

- Temesvary, J., & Banai, A. (2015). The Drivers of Foreign Bank Lending in Central and Eastern Europe: The Roles of Parent, Subsidiary and Host Market Traits. *Subsidiary and Host Market Traits (June 7, 2015)*.
- Uiboupin, J. (2005). *Foreign banks in Central and Eastern European markets: their entry and influence on the banking sector*. Tartu University Press.
- Ukaegbu, B., & Oino, I. (2014). The impact of foreign bank entry on domestic banking in a developing country: the Kenyan perspective. *Banks and Bank System* 9(1), 28-35.
- Van Horen, N., & Claessens, S. (2011). Foreign Banks: Trends, Impact and Financial Stability. *IMF Working Papers*, 12(10).
- Veljanovska F. (2011). The dark and the bright side of global banking: a (somewhat) cautionary tale from emerging Europe. *Comparative Economic Studies*, 56(2), 271-282.
- World Bank statistinė duomenų bazė [žiūrėta 2016-10-15]. Prieiga per internetą <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=Global-Financial-Development>
- Wu, J., Luca, A. C., & Jeon, B. N. (2011). Foreign bank penetration and the lending channel in emerging economies: Evidence from bank-level panel data. *Journal of International Money and Finance*, 30(6), 1128-1156.

PRIEDAI

**1 PRIEDAS. UŽSIENIO KAPITALO BANKŲ SANTYKIS SU VISAIŠ ŠALYJE VEIKIANČIAIS
BANKAIS VRE REGIONO VALSTYBĖSE, PROC. (World Bank)**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bulgarija (BGR)	62	69	69	69	69	69	69	65	65	65
Čekija (CZE)	57	55	59	64	67	67	67	64	64	62
Estija (EST)	57	71	75	75	75	75	75	75	75	75
Kroatija (HRV)	29	33	37	46	46	44	44	48	50	52
Vengrija (HUN)	86	86	88	87	87	82	82	81	81	80
Latvija (LVA)	41	45	50	62	64	64	59	57	57	55
Lietuva (LTU)	67	67	67	70	70	70	70	67	67	75
Lenkija (POL)	71	77	76	75	76	77	74	75	77	76
Rumunija (ROM)	67	70	81	81	81	79	79	79	82	82
Slovakija (SVK)	83	83	82	75	75	73	73	67	67	67
Slovėnija (SVN)	30	33	33	33	39	39	39	39	35	35

2 PRIEDAS. UŽSIENIO KAPITALO BANKŲ TURTO SANTYKIS SU VISO BANKINIO SEKTORIAUS TURTO VRE REGIONO VALSTYBĖSE, PROC. (World Bank)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bulgarija (BGR)	72	76	77	79	82	82	79	73	70	62
Čekija (CZE)	84	83	84	85	84	83	83	82	81	85
Estija (EST)	95	100	99	99	99	99	99	97	97	97
Kroatija (HRV)	88	92	90	90	90	90	90	90	90	90
Vengrija (HUN)	65	67	65	64	67	64	63	62	59	n/a
Latvija (LVA)	51	57	63	65	66	67	66	60	60	58
Lietuva (LTU)	91	92	92	92	93	92	90	89	94	91
Lenkija (POL)	72	76	77	76	78	75	73	72	76	n/a
Rumunija (ROM)	54	58	89	89	89	85	85	83	81	n/a
Slovakija (SVK)	95	91	90	89	90	85	86	87	78	87
Slovėnija (SVN)	21	25	24	24	26	25	24	24	26	25

3 PRIEDAS. FINANSINIO SEKTORIAUS IŠDUOTŲ PASKOLŲ SANTYKIS SU BVP VRE
REGIONO VALSTYBĖSE, PROC. (World Bank)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bulgarija (BGR)	33	43	60	82	81	90	83	71	72	69	62
Čekija (CZE)	63	69	80	88	70	89	90	82	94	98	84
Estija (EST)	105	128	153	140	125	132	111	83	91	102	90
Kroatija (HRV)	71	101	124	158	113	134	128	121	131	131	109
Vengrija (HUN)	65	71	88	102	97	115	99	78	81	74	56
Latvija (LVA)	45	67	124	101	93	118	104	74	73	72	55
Lietuva (LTU)	43	53	85	80	72	91	74	61	59	59	59
Lenkija (POL)	44	41	42	58	52	68	63	54	60	63	54
Rumunija (ROM)	22	32	75	76	59	71	69	59	63	57	46
Slovakija (SVK)	56	82	90	105	97	85	76	72	88	87	77
Slovėnija (SVN)	33	48	61	86	73	78	76	70	73	63	43

4 PRIEDAS. KONSOLIDUOTAS UŽSIENIO KAPITALO BANKŲ PASKOLŲ SANTYKIS SU
BVP VRE REGIONO VALSTYBĖSE, PROC. (World Bank)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bulgarija (BGR)	33	43	60	82	81	90	83	71	72	69	62
Čekija (CZE)	63	69	80	88	70	89	90	82	94	98	84
Estija (EST)	105	128	153	140	125	132	111	83	91	102	90
Kroatija (HRV)	71	101	124	158	113	134	128	121	131	131	109
Vengrija (HUN)	65	71	88	102	97	115	99	78	81	74	56
Latvija (LVA)	45	67	124	101	93	118	104	74	73	72	55
Lietuva (LTU)	43	53	85	80	72	91	74	61	59	59	59
Lenkija (POL)	44	41	42	58	52	68	63	54	60	63	54
Rumunija (ROM)	22	32	75	76	59	71	69	59	63	57	46
Slovakija (SVK)	56	82	90	105	97	85	76	72	88	87	77
Slovėnija (SVN)	33	48	61	86	73	78	76	70	73	63	43